

TRAKYA BÖLGESİ SÜT
VE SÜT ÜRÜNLERİ
SEKTÖR ARAŞTIRMASI
RAPORU

Trakya
kalkınma ajansı
development agency

2015

Tablo Listesi	5
Şekil Listesi.....	7
1.Süt Sektörünün Tanımlanması ve Diğer Sektörle İlişkisi.....	1
2.Dünya'da Süt ve Süt Ürünleri Sektörü	3
2.1.Hayvan Varlığı.....	3
2.2.Süt ve Süt Ürünleri Üretimi.....	4
2.2.1.Süt.....	4
2.2.2.Peynir.....	7
2.2.3.Tereyağı.....	8
2.2.4.Peynir Altı Suyu ve Tozu	9
2.3.Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi	11
2.3.1.Süt.....	11
2.3.2.Peynir.....	12
2.3.3.Tereyağı.....	13
2.4.Süt ve Süt Ürünleri Ticareti.....	14
2.4.1.Süt.....	16
2.4.2. Peynir.....	18
2.4.3.Tereyağı.....	20
2.4.4.Peyniraltı Suyu	21
2.4.5.Yoğurt	23
2.5.Çiğ Süt Maliyeti.....	24
2.6.Yem Maliyeti.....	25
3.Türkiye'de Süt ve Süt Ürünleri Sektörü	26
3.1.Hayvan Varlığı.....	26
3.2.Süt ve Süt Ürünleri Üretimi.....	27
3.2.1.Süt.....	27
3.2.2.Peynir.....	29
3.2.3.Tereyağı.....	29
3.2.4.Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi.....	30
3.2.5.Yoğurt ve Ayran.....	30
3.3.Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi	30
3.3.1.Süt.....	31
3.3.2.Peynir.....	31
3.3.3.Tereyağı.....	31
3.3.4.Yoğurt.....	31
3.4.Süt ve Süt Ürünleri Ticareti.....	31
3.5.Çiğ Süt Fiyatı	34
3.6.Yem Fiyatı	35
3.7.Çiğ Süt Yem Paritesi	36
3.8.Türkiye'de Büyük Çaplı Süt Ürünleri Üreticileri	36
4.Süt ve Süt Ürünleri Sektöründe Türkiye'nin İhracat Potansiyeli Olan Pazarlar	37
5.Trakya Bölgesi Süt ve Süt Ürünleri Sektörü	54
5.1.Bölge Süt ve Süt Ürünleri Sektörü Mevcut Durumu	54
5.1.1.Hayvan Varlığı	54
5.1.2.Süt ve Süt Ürünleri Üretimi	55
6.Trakya Bölgesi Süt ve Süt Ürünlerinde Küme Araştırması.....	59
6.1.Trakya Bölgesindeki Süt Ürünleri İmalatının Tarihçesi, Faaliyet Alanı ve Gelişimi	59
6.2.Küme Firmalarının Özellikleri.....	64
6.3.Küme Değer Zinciri, Firmalar Arasındaki İlişkiler, Firma Bilgileri ve Dağılımı	67
6.3.1.İçeride Doğru Lojistik.....	67
6.3.1.1.Damızlık Sığır, Koyun, Keçi, Üreticileri, Yem Üreticileri, Yem Bitkisi Üreten Çiftçiler ve Veterinerler	67
6.3.1.2.Çiftçiler ve Çiftlikler	68
6.3.1.2.1.Süt Birlikleri, Süt Kooperatifleri, Süt Lojistik Firmaları.....	68
6.3.1.2.2.Ambalaj, Maya, Tuz, Enerji, Makine-Ekipman, Arıtma Tesisi Malzemesi Tedarikçileri.....	69
6.3.1.2.3.Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Müdürlükleri, Ulusal Süt Konseyi, İl Kontrol Laboratuvarı, Ticaret Borsası Laboratuvarı.....	70
6.3.2.Üretim.....	70
6.3.2.1.Süt Ürünleri İmalatı.....	70

6.3.3.Dışa Doğru Lojistik.....	71
6.3.3.1.Büyük Zincir Marketler, Toptancılar, Yerel Marketler, Lokanta, Oteller vs., Gıda Sanayi ve İmalatçı Mağazaları.....	71
6.3.3.2.Peynir Altı Suyu.....	72
6.3.4.Pazarlama ve Satış.....	72
6.3.5.Satış Sonrası Hizmetler.....	73
6.3.6.İşletme Altyapısı.....	73
6.3.7.Tedarik.....	74
6.3.8.İnsan Kaynakları Yönetimi.....	74
6.3.9.Teknoloji.....	74
6.4.Küme Elması.....	74
6.4.1.Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı.....	75
6.4.1.1.Markalaşma.....	75
6.4.1.2.Firma Yapısı.....	75
6.4.2.Girdi Koşulları.....	76
6.4.2.1.İşgücü.....	76
6.4.2.2.Hammadde ve Pazara Yakınlık.....	76
6.4.2.3.Teknoloji.....	77
6.4.3.Talep Koşulları.....	77
6.4.3.1.Dış Talep.....	77
6.4.3.2.İç Talep.....	77
6.4.4.İlgili ve Destekleyici Kuruluşlar.....	77
6.4.4.1.Sivil Toplum Kuruluşları.....	77
6.4.4.2.Üniversiteler.....	78
6.4.4.3.Finansal Kurumlar.....	78
6.4.4.4.Laboratuvarlar.....	78
6.4.4.5.Ulusal Süt Konseyi.....	78
6.4.4.6.Ticaret Borsaları ve Ticaret Odaları.....	78
6.4.4.7.Kalite Danışmanlık Firmaları.....	78
6.4.5.Devlet.....	79
6.4.5.1.Teşvikler.....	79
6.4.5.2.Kamu Kurumları.....	79
Kaynakça.....	79
EK 1: KÜMELENME ÇALIŞMASI İŞ AKIŞ SÜRECİ.....	81

Tablo Listesi

Tablo 1: Türkiye’de Kapasitelerine Göre Süt Sığırcılığı ve Hayvan Sayıları.....	2
Tablo 2: Hayvan Varlığı ve Dağılımı.....	3
Tablo 3: Dünya Süt Üretilen Hayvan Varlığı.....	4
Tablo 4: 2012 Yılı İşlenmemiş Süt Üretimi.....	6
Tablo 5: Türlerine Göre Dünya Süt Üretimi.....	6
Tablo 6: Sütün Kullanım Alanına Göre Dağılımı.....	7
Tablo 7: İnek Peyniri Üretimi.....	7
Tablo 8: Bölgeler Bazında Küresel Tüketim.....	12
Tablo 9: Süt ve Süt Ürünleri Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi.....	15
Tablo 10: Süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler) ihracatı.....	16
Tablo 11: Süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler) ihracat değeri.....	17
Tablo 12: Süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler) ihracatı.....	17
Tablo 13: Süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler) ihracat değeri.....	18
Tablo 14: Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler ihracatı.....	19
Tablo 15: Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler ihracat değeri.....	19
Tablo 16: Tereyağı ihracatı.....	20
Tablo 17: Tereyağı ihracat değeri.....	21
Tablo 18: Peyniraltı suyu ihracatı.....	21

Tablo 19: Peynir altı suyu ihracat değeri.....	22
Tablo 20: Yoğurt ihracatı.....	23
Tablo 21: Yoğurt ihracat değeri.....	24
Tablo 22: Kapasitelerine Göre Süt Sığırı İşletme Sayısı	26
Tablo 23: Türkiye Hayvan Varlığı (Bin Baş)	26
Tablo 24: Türkiye Sağılan Hayvan Sayısı	27
Tablo 25: Türkiye Yıllara ve Hayvan Türlerine Göre Çiğ Süt Üretimi.....	28
Tablo 26: Türkiye’de Hayvan Türlerine Göre Sağılan Hayvan Sayısı, Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Başına Ortalama Verim	28
Tablo 27: Türkiye’nin Yıllara Göre Peynir Üretimi	29
Tablo 28: Türkiye Yıllara Göre Tereyağı Üretimi	29
Tablo 29: Türkiye Yoğurt ve Ayrancı Üretimi	30
Tablo 30: Türkiye Süt ve Süt Ürünleri İhracatı.....	32
Tablo 31: Türkiye Süt ve Süt Ürünleri İthalatı.....	33
Tablo 32: Çiğ Süt Fiyatı (TL)	34
Tablo 33: Karma Yem Fiyatları.....	35
Tablo 34: Türkiye’de Büyük Çaplı Süt Ürünleri Üreticileri	37
Tablo 35: Süt ve Süt Ürünleri İthalatı	41
Tablo 36: Çin’in En Çok İthalat Gerçekleştirdiği Süt ve Süt Ürünleri.....	42
Tablo 37: Süt ve Krema (Toz Halde, Tatlandırılmamış) Yağ Oranı %1,5’i Geçenler Ürününde Çin’e İthalat Gerçekleştiren Ülkeler.....	43
Tablo 38: Süt ve Krema (Toz) Yağ Oranı %1,5’i Geçmeyenler Ürününde Çin’e İthalat Gerçekleştiren Ülkeler.....	44
Tablo 39: İşlenmemiş ve İşlenmiş Peynir Altı Suyu Ürününde Çin’e İthalat Gerçekleştiren Ülkeler	45
Tablo 40: Çin’in Peynir İthalatının Dağılımı.....	47
Tablo 41: Rusya’nın En Çok İthalat Gerçekleştirdiği Süt ve Süt Ürünleri.....	48
Tablo 42: Diğer Peynirler Ürününde Rusya’ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler.....	49
Tablo 43: Tereyağında Rusya’ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler.....	51
Tablo 44: Süt ve Krema (İşlenmiş, Toz) Yağ Oranı %1,5’i Geçmeyenler Ürününde Rusya’ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler.....	52
Tablo 45: Taze Peynir ve Pıhtılaştırılmış Ürünlerde Rusya’ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler	52
Tablo 46: Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ 2013 Yılı Hayvan Varlığı (Baş)	54
Tablo 47: Trakya Hayvan Varlığı (Baş)	54
Tablo 48: Trakya Süt Üretimi (Ton).....	55
Tablo 49: Trakya Süt Ürünleri Üretimi.....	59
Tablo 50: Çiğ Süt-Yem Paritesi.....	63
Tablo 51: Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı sektöründe 2014 yılı itibariyle illere göre faaliyet gösteren işyeri sayısı ve sigortalı sayısı.....	65
Tablo 52: TR21 Trakya Bölgesi Süt Ürünleri Sektöründe İhracat/İthalat Miktarları.....	66

Şekil Listesi

Şekil 1: Süt ve Süt Ürünleri Sektörü	
Şekil 2: Dünya İşlenmemiş Süt Üretimi.....	
Şekil 3: İşlenmemiş Süt Üretimi Yapan Ülkeler.....	
Şekil 4: Dünya Peynir Üretimi	
Şekil 5: Dünya Tereyağı Üretimi.....	
Şekil 6: Tereyağı Üretimi Yapan Ülkeler.....	
Şekil 7: Peynir Altı Suyu/Tozu Üretimi	10
Şekil 8: Peynir Altı Suyu/Tozu Üretimi Yapan Ülkeler.....	
Şekil 9: Kişi Başı Süt Tüketimi.....	
Şekil 10: Kişi Başı Peynir Tüketimi 2011	12
Şekil 11: AB Ülkeleri Peynir Tüketimi 2011	
Şekil 12: Kişi Başı Tereyağı Tüketimi 2010.....	14
Şekil 13: UN Comtrade Süt ve Süt Ürünleri Sınıflandırması.....	15
Şekil 14: Çiğ Süt Maliyeti.....	
Şekil 15: Yıllara Göre Dünya Yem Fiyatı (\$/100 kg)	
Şekil 16: Yıllara Göre Türkiye Çiğ Süt ve Yem Fiyatları (\$/100 kg)	
Şekil 17: Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi (Ton).....	30

Şekil 18: Yıllara Göre Çiğ Süt Fiyatı (TL).....	
Şekil 19: Türkiye Çiğ Süt Yem Paritesi.....	
Şekil 20: Süt ve Süt Ürünlerinde En Çok İhracat Gerçekleştirilen Ülkeler.....	
Şekil 21: Türkiye'nin Irak'a Süt ve Süt Ürünleri İhracatı ve Potansiyeli.....	
Şekil 22: Türkiye'nin Suudi Arabistan'a Süt ve Süt Ürünleri İhracatı ve Potansiyeli	
Şekil 23: Çin'in Peynir İthalatı.....	
Şekil 24: Rusya'nın Peynir İthalatı.....	
Şekil 25: Trakya İnek Sütü Üretimi (Ton).....	
Şekil 26: TR21 İlleri Manda, Keçi ve Koyun Sütü Üretimi.....	
Şekil 27: Trakya Bölgesi Süt Üretimi Türkiye Karşılaştırması.....	
Şekil 28: Dünya'da Çiğ Süt/Yem Paritesi.....	62
Şekil 29: Yıllar İtibariyle Genel, Gıda Ürünleri Ve İçecekler Ana Sektörü ve Süt Ürünleri ve Dondurma Sektörü Üretici Fiyat Endeksleri.....	
Şekil 30: Değer Zinciri Faaliyetleri.....	67
Şekil 31: Rekabet Elması.....	

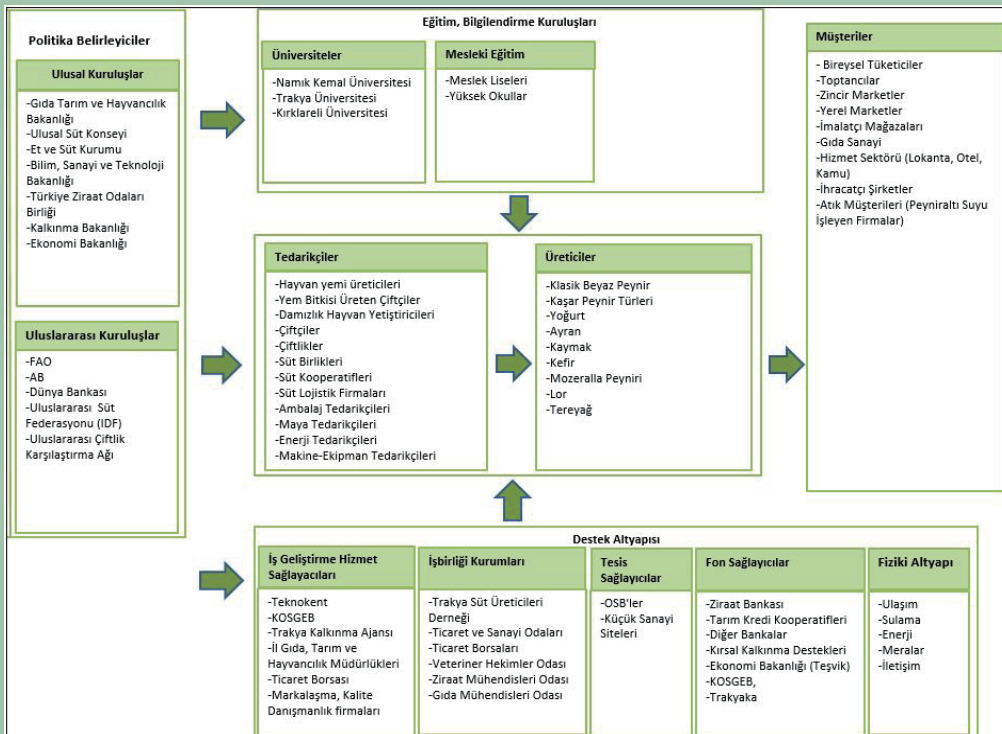

1- Süt Sektörünün Tanımlanması ve Diğer Sektörle İlişkisi

Süt, canlıların gelişmesi, yaşayabilmesi ve verimli olabilmesi için gerekli besin maddeleri içermektedir. Dünya üzerinde süt denildiğinde akla gelen süt inek sütü olmakla beraber, koyun, keçi, manda ve deve sütü üzere süt çeşitleri vardır. Süt içerisinde insan yaşamı için gerekli olan protein, karbonhidrat, yağ, su, vitamin ve mineral maddeler bulunmaktadır. Sütün %87'sini su, %13'ünü katı maddeler olan yağ, protein, laktoz, mineral, vitamin ve enzimler oluşturmaktadır. Süt doğrudan tüketilebildiği gibi, süttten çeşitli yöntemlerle üretilen peynir, yoğurt, ayran, kaşar, peynir altı suyu tozu ve süttözu gibi ürünler şeklinde de tüketilmektedir. Ayrıca süt ve süttten elde edilen yukarıdaki ürünlerin birçoğu gıda sanayinde hammadde olarak da kullanılmaktadır.

Süt ve süt ürünleri sektörü; süt ve süt ürünleri üretiminde kullanılan hayvanları yetiştiren çiftçiler, çiftçi kooperatifleri, üretici birlikleri, mandıralar ve süt işleme tesisleri ile ürünlerin dağıtım ve pazarlama süreçlerine dâhil olan tüm işletmeleri kapsamaktadır. Ürün bazında değerlendirildiğinde, sektörü işlenmemiş ve işlenmiş ürünler olmak üzere iki kategoriye ayırmak mümkündür. İşlenmemiş süt ürünü çiğ süt ile işlenmiş süt ürünü olarak ısı işlem görmüş süt, süt tozu, tereyağı, peynir, kaşar, yoğurt ve ayran gibi birçok ürün süt ve süt ürünleri sektörü ürünlerini oluşturmaktadır.

Süt ve süt ürünleri sektörü yapısı itibarıyla içerisinde birbiri ile bağlantılı birçok sektörden şirket/kurum barındırmaktadır. Genel bir sınıflandırmada sektör ve sektörün ilişki içinde olduğu yapıların tedarikçilerden, üreticilerden, eğitim ve bilgilendirme kuruluşlarından, politika belirleyici ulusal ve uluslararası kuruluşlardan, müşterilerden ve sektörü destekleyen kamu kurumları ile özel sektör firmalarından (ulaşım, sulama, enerji, iletişim vb.) oluştuğu söylenebilir. Bu sınıflandırmayı açmak gerekirse, süt ve süt ürünleri sektörünün tedarikçi yapılarını süt üreten çiftçiler, çiftlikler, hayvan yemi üreticileri, yem bitkisi üreticileri, damızlık hayvan yetiştiricileri, süt birlikleri, süt kooperatifleri, süt lojistik firmaları, ambalaj firmaları, maya tedarikçileri ve enerji tedarikçileri olarak nitelendirebiliriz. Sektörün üretici yapısında içme sütü, peynir türleri, kaşar peynir türleri, yoğurt, ayran, kaymak, kefir, tereyağı gibi ürünleri üreten üreticiler yer almaktadır. Süt ve süt ürünleri sektörünün müşterilerini ise bireysel tüketiciler, toptancılar, zincir marketler, yerel marketler, imalatçı mağazaları, gıda sanayi, hizmet sektörü aktörleri (lokanta, otel, kamu kurumları vb.), ihracatçı şirketler ve atık müşterileri (peynir altı suyu işleyen firmalar) diye sınıflandırmak mümkündür. Sektörü düzenleyen hem ulusal kuruluşlar hem de uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşları kısaca şöyle sayabiliriz; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ulusal Süt Konseyi, Et ve Süt Kurumu, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), AB, Dünya Bankası, Uluslararası Süt Federasyonu (IDF), Uluslararası Çiftlik Karşılaştırma Ağı (ICFN). Yukarıdaki kuruluşlara benzer şekilde sektöre eğitim ve bilgilendirme yönünden destek veren kuruluşları da üniversiteler, yüksekokullar ve meslek liseler olarak sıralayabiliriz. Ayrıca, süt ve süt ürünleri sektörünü destekleyen birçok yapı bulunmakta, bu yapıları iş geliştirme hizmet sağlayıcı yapılar, işbirliği kurumları, tesis sağlayıcılar, fon sağlayıcılar ve fiziki altyapı sağlayan yapılar olarak nitelendirebiliriz. Yukarıda yer alan kurum/kuruluşların tablosu aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1: Süt ve Süt Ürünleri Sektörü

Tablo 1: Türkiye’de Kapasitelerine Göre Süt Sığırıcılığı ve Hayvan Sayıları

Büyükbaş hayvan sayısına göre işletme büyüklüğü (baş)	İşletme sayısı (Adet)	İşletmelerin kapasitelere göre dağılımı (%)
1-5	701.907	56,11
6-9	252.776	20,21
10-25	190.009	15,19
26-49	85.910	6,87
50-100	16.204	1,30
101-199	3.141	0,25
200-499	783	0,06
500+	217	0,02
Toplam	1.250.947	100

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Süt üretiminde küçük aile yapılarından büyük hayvan çiftliklerine kadar çeşitli kapasitelerde üretim yapısı bulunmakta, Ulusal Süt Konseyi’nin Mayıs 2014 de yayınladığı “Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri 2013” raporunda yer alan karşılaştırmada Türkiye’de çiftlik başına düşen süt ineği sayısı 4,5 baş iken AB üyesi ülkelerde bu sayı 32,2 baş inek olduğu yer almaktadır. Aynı raporda kapasitelerine göre süt sığırıcılığı ve hayvan sayıları yer almakta olup tabloya göre 2013 yılında süt sığırıcılığı yapan işletmelerin %56,11’inde 1 ile 5 hayvan bulunmaktadır. Rapora göre Türkiye’deki süt sığırları işletmelerinin %91’inde 25 baştan az hayvan bulunmaktadır. Bu durum ülkemizdeki işletmeciliğin küçük aile yapılarında gerçekleştiğini göstermektedir.

2- Dünya'da Süt ve Süt Ürünleri Sektörü

2.1. Hayvan Varlığı

Dünya da süt üretimde kullanılan belli başlı hayvanlar sığır, keçi, koyun ve manda. Uluslararası Gıda Örgütü'nün (FAO) 2013 verilerine göre dünyada 1,4 milyar baş inek bulunmakta olup bu sayının 519 milyonu Asya kıtasında yer almaktadır. Asya kıtasını 510 milyon baş inekle Amerika kıtası takip etmektedir. Amerika kıtasından sonra en çok inek 301 milyon baş ile Afrika kıtasında yer almaktadır. İnekten sonra en çok bulunan süt hayvanı koyun olup dünya üzerinde 1,1 milyar baş koyun bulunmaktadır. Bu sayının %45'i Asya kıtasında yer almakta olup Asya kıtasını 325 milyon baş koyun ile Afrika takip etmektedir. Dünya üzerinde koyun sayısına yakın bir sayıda dün keçi varlığı bulunmakta olup en çok keçi 597 milyon baş ile Asya kıtasında yer almaktadır. Dünya manda varlığı ise 199 milyon baş olup diğer hayvanlar gibi manda da en çok Asya kıtasında yer almaktadır.

Tablo 2: Hayvan Varlığı ve Dağılımı

2013 (Baş)	Sığır	Keçi	Koyun	Manda
Afrika	301.077.502	351.978.256	325.338.760	4.200.025
Amerika	510.999.164	36.013.781	84.902.123	1.285.820
Asya	519.972.278	597.151.616	526.590.642	193.872.111
Avrupa	122.078.279	16.487.290	129.650.518	425.383
Okyanusya	40.221.546	3.972.060	106.351.147	210
Dünya	1.494.348.769	1.005.603.003	1.172.833.190	199.783.549

Kaynak: FAO,2013

Yukarıda yer alan hayvan varlıkları yetiştiriciliği yapılan tüm hayvanları kapsamakta olup hem eti için yetiştirilen hem de sütü için yetiştirilen hayvanları kapsamaktadır. Ulusal Süt Konseyinin 2013 deki raporunda süt üretiminde kullanılan yani sağılan hayvan sayısının 2012 yılında 269,8 milyon baş sığır olduğu görülmektedir. Aynı şekilde 217 milyon baş koyun, 197,4 milyon baş keçi ve 60,4 milyon baş manda süt üretiminde kullanılmakta yani sağılmaktadır.

Tablo 3: Dünya Süt Üretilen Hayvan Varlığı

YILLAR (Milyon Baş)	SIĞIR	KOYUN	KEÇİ	MANDA
2006	243,6	196,4	172,9	53,2
2007	250,1	198,1	177,3	54,9
2008	252,8	197,2	179	55,6
2009	260,8	199,1	184,3	56,9
2010	262,6	200,4	187,8	58,5
2011	253,4	174,6	168,1	58,9
2012	269,8	217,0	197,4	60,4

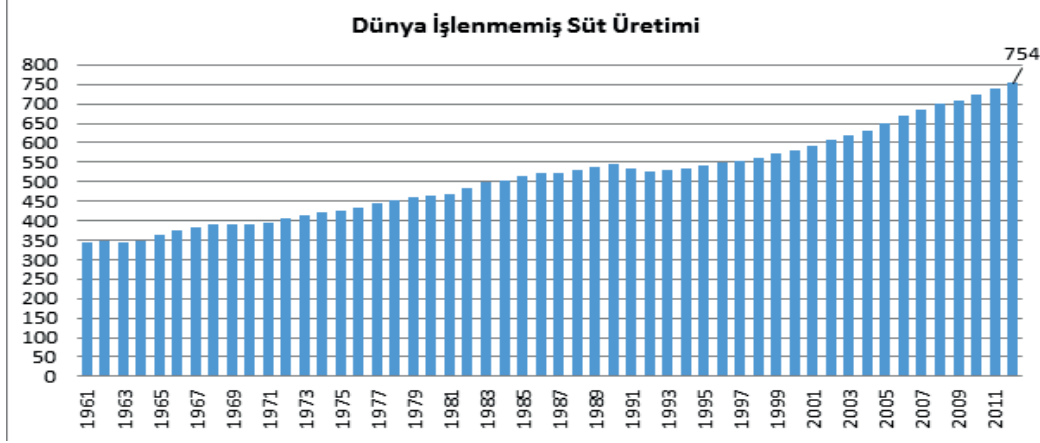
Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

2.2.Süt ve Süt Ürünleri Üretimi

2.2.1.Süt

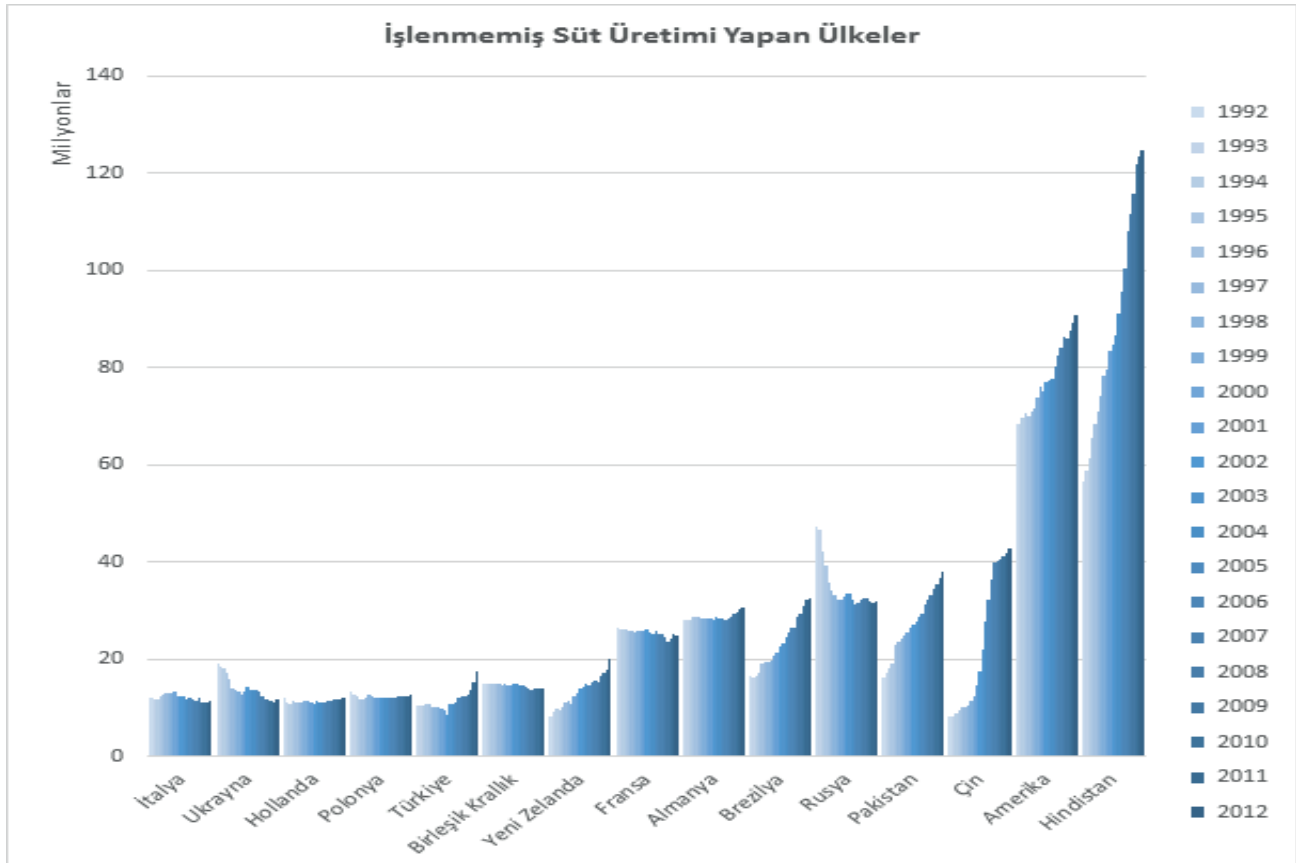
Dünya işlenmemiş süt üretimi son 50 yılda yaklaşık olarak %120 oranında artarak 350 milyon ton seviyelerinden 750 milyon ton seviyelerine ulaşmıştır. 2012 yılı verilerine göre süt üretiminin %83'ü inek, %13'ü manda, %2,3'ü keçi, %1,3'ü koyun ve %0,36 oranı deve sütüdür.

Şekil 2: Dünya İşlenmemiş Süt Üretimi

Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Milyon ton)

2012 yılında üretilen 750 milyon ton sütün yaklaşık %16,6'sı (124,8 milyon ton) Hindistan tarafından üretilmektedir. Hindistan'ı 90 milyon ton üretimle ABD ve 42 milyon ton ile Çin izlemektedir. 2000'li yıllara kadar Dünya'nın en çok üretim yapan ülkesi ABD iken 1997 yılından sonra Hindistan olmuştur. Hindistan üretim miktarını 20 yılda %120 oranında artırarak dünya üretiminde birinci sıraya yükselmiştir. Bu dönemde Çin işlenmemiş süt üretiminde sıçrama yapmış ve 8 milyon seviyesinde olan üretim miktarını son yirmi yılda %425 oranında artırarak 42 milyon ton seviyesine çıkarmıştır. Aynı dönemde Türkiye işlenmemiş süt üretiminde 10 milyon ton olan üretim miktarını 17 milyon ton seviyesine çıkarmış (%70 artış) ve 2012 itibarıyla dünyanın işlenmemiş süt üretiminde 10'ncü büyük süt üretim merkezi olmuştur.

Şekil 3: İşlenmemiş Süt Üretimi Yapan Ülkeler

Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Milyon Ton)

Yukarıdaki şekilden görüleceği üzere Hindistan ve Çin son yıllarda süt üretiminde hızlı artışlar kaydetmiş ve yıllar itibarıyla süt üretiminde öne çıkan ülkeler konumuna yükselmişlerdir.

Tablo 4: 2012 Yılı İşlenmemiş Süt Üretimi

Sıra	Ülke	Süt Üretimi (Ton)	Üretimdeki Payı (%)
1	Hindistan	124.850.000	16.6
2	ABD	90.865.000	12.0
3	Çin	42.733.311	5.7
4	Pakistan	37.861.000	5.0
5	Brezilya	32.454.421	4.3
6	Rusya	31.824.849	4.2
7	Almanya	30.519.896	4.0
8	Fransa	24.881.898	3.3
9	Yeni Zelanda	20.053.000	2.7
10	Türkiye	17.404.262	2.3
11	İngiltere	13.884.000	1.8
12	Polonya	12.684.840	1.7
13	Hollanda	11.892.778	1.6
14	Ukrayna	11.544.742	1.5
15	İtalya	11.206.148	1.5

Kaynak: FAOSTAT, 2012

Dünya süt üretiminin yaklaşık %83'ünü inek sütü oluşturmaktadır. 2006 yılında 561 milyon ton olan inek sütü üretimi 2012 yılında 625 milyon tona çıkarak 6 yılda %11 artış göstermiştir. Aynı dönemde koyun sütü üretimi 9,2 milyon tondan 10,1 milyon tona çıkmış ve %9,7 artış göstermiştir. Bu 6 yıllık dönemde keçi sütü üretimi hızlı bir artış göstermiş ve %17,9 artışla 15,1 milyon tondan 17,8 milyon tona çıkmıştır. Manda sütü üretimi 2006 yılından 2012 yılına kadar %20 artış göstermiş ve 2012 yılında 97,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5: Türlerine Göre Dünya Süt Üretimi

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İnek	561,7	573,8	585,1	586,2	597,6	612,7	625,7
Koyun	9,2	9,1	8,9	9,4	9,8	9,9	10,1
Keçi	15,1	15,9	16,1	16,4	17,2	17,6	17,8
Manda	81	84,2	85,4	88,3	92,2	95,6	97,4
Toplam*	668,8	685,1	697,7	702,3	719,2	738,9	753,9

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

(* Diğer türlerden elde edilen sütlerden dolayı alt toplamı vermeyebilir.) (Milyon ton)

Dünya içme sütü ve sanayiye aktarılan sütün üretiminin %75'ini temsil eden ülkelere alınan veriler ışığında 2012 yılında içme sütü üretimi 132 milyon ton olmuştur. Bir önceki yıla göre %3 artış gösteren içme sütü son 4 yıllık süreçte %7 oranına artış göstermiş ve 2009 yılında 123 milyon ton iken 2012 yılında 132 milyon ton olmuştur. Sanayiye aktarılan süt miktarında ise benzer eğilim yaşanmış son 4 yılda %6,5 oranında artış ile 2012 üretimi 405 milyon ton gerçekleşmiştir.

Tablo 6: Sütün Kullanım Alanına Göre Dağılımı

Yıllar	İçme Sütü*	Sanayiye Aktarılan Süt*
2009	123	380
2010	126	388
2011	128	398
2012	132	405

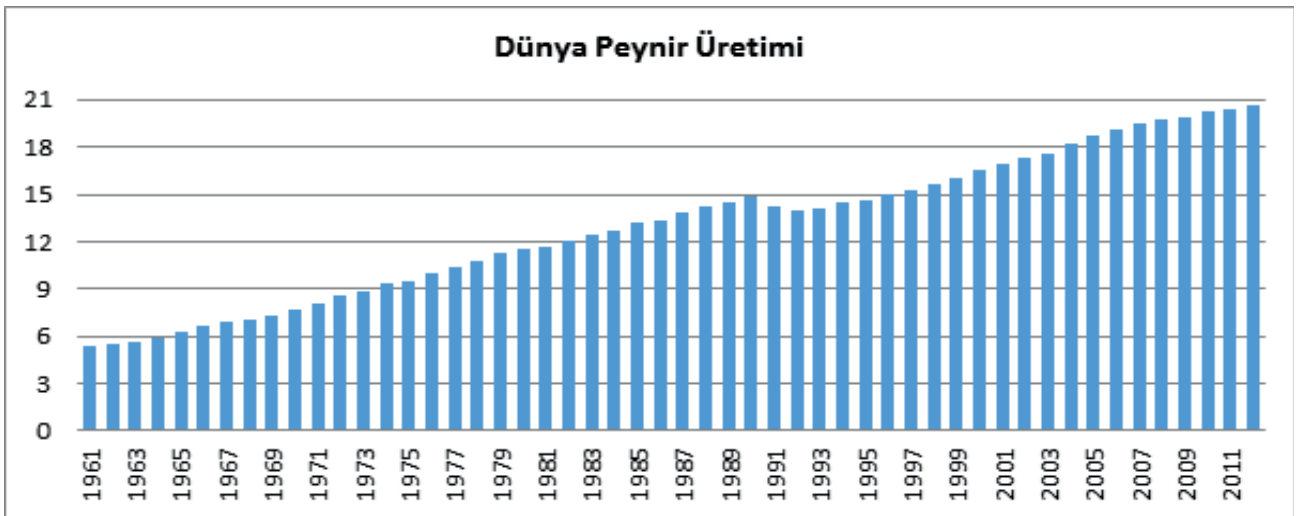
Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013 (*Veriler üretimin %75'ini temsil eden ülke grubundan elde edilen bilgilerin derlenmesi ile hazırlanmıştır.) (Milyon ton)

2.2.2. Peynir

1961 yılına göre dünya toplam peynir üretimi 2011 yılında yaklaşık 4 katına çıkmış, 5 milyon seviyesinden 20,6 milyon ton seviyesine ulaşmıştır. Üretilen peynirin 19.1 milyon tonu (%93) inek sütünden, 684 bin tonu koyun sütünden (%3,3), 457 bin tonu keçi sütünden ve 286 bin tonu manda sütünden elde edilmiştir.

Şekil 4: Dünya Peynir Üretimi
Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Milyon ton)

Tablo 7: İnek Peyniri Üretimi

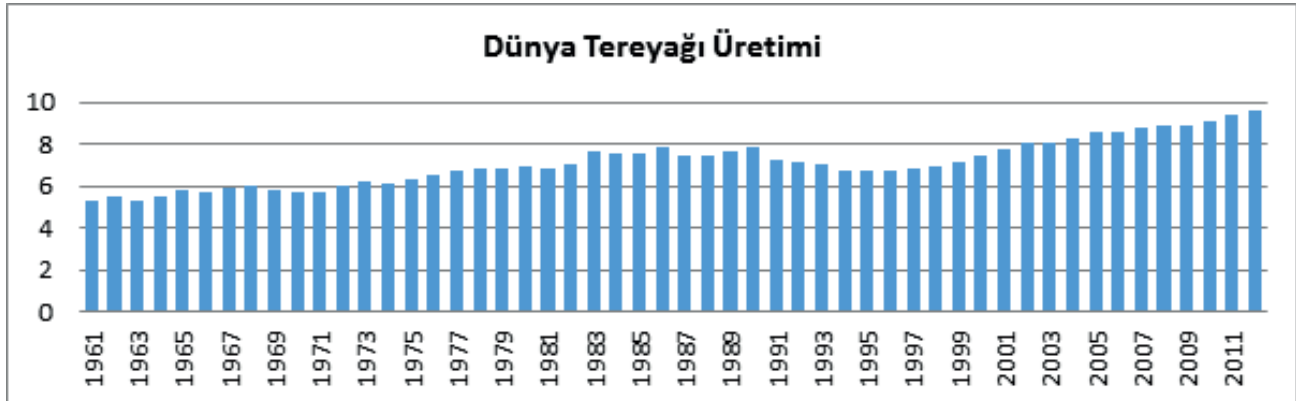
İnek Peyniri Üretimi		
	2012 (Milyon Ton)	11/12 Yıllık Büyüme (%)
AB-27	8,8	1,4
ABD	4,9	2,8
Brezilya	0,7	3,1
Mısır	0,6	-8,2
Türkiye	0,6	8,7
Arjantin	0,5	3,2
Rusya	0,4	4,8

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Ulusal Süt Konseyi, "Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013" raporuna göre inek sütünden yapılan peynir üretimine bakıldığında Avrupa Birliği'ni oluşturan 27 ülkenin 2012 yılı itibariyle 8,8 milyon ton peynir ürettiği, bir önceki yıla göre üretimlerini %1,4 oranında artırdığı gözükmetedir. Avrupa Birliği'nden sonra en çok peynir 4,9 milyon ton ile ABD de üretilmektedir. AB ile ABD toplam inek peynir üretiminin yaklaşık %71'ini üretmektedirler. Bu ülkelerden sonra en çok inek peyniri üretimi sırasıyla Brezilya, Mısır ve Türkiye'de gerçekleşmektedir. Türkiye rapora göre 2011 yılından 2012 yılına inek peyniri üretimini %8,7 oranında artırarak 600 bin ton seviyesinde üretim gerçekleştirmiştir.

2.2.3. Tereyağı

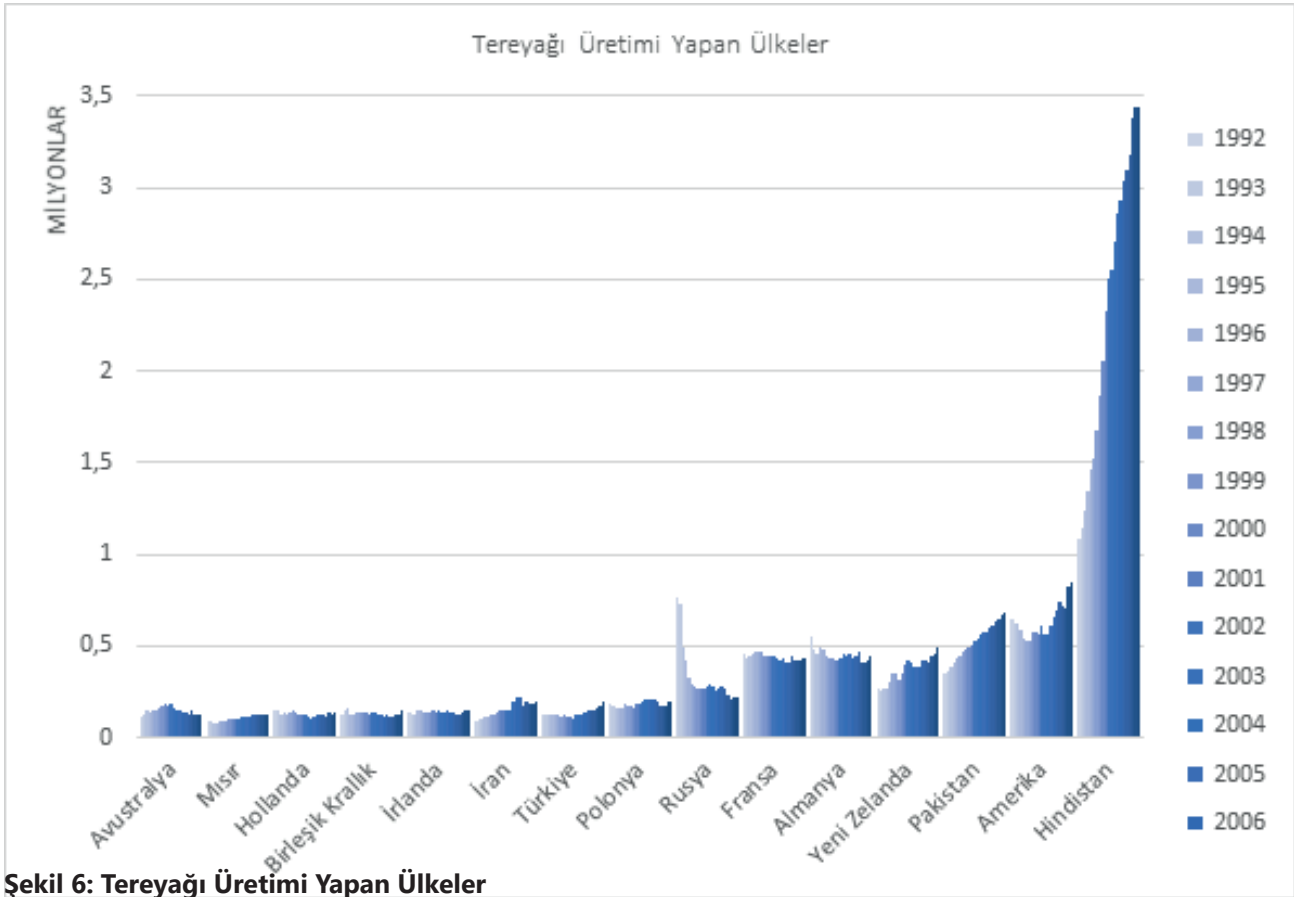
Dünya tereyağı üretimi 90'lı yıllarda azalmasına rağmen sonraki yıllarda artarak 9,5 milyon ton üretim miktarına ulaşmıştır. Tereyağı üretimi, Hindistan ve Pakistan bölgesinde yoğun olarak üretilen tereyağının türevi olarak bilinen Anadolu'da saf yağ olarak tanımlanan sadeyağ üretimini de içermektedir. Buna göre toplam tereyağı üretiminin 3,5 milyon tonunu (%37) sadeyağ oluşturmaktadır. Sadeyağ üretiminin tamamına yakını ise manda sütünden elde edilmektedir. Toplamda ise tereyağı üretiminin %56'sı inek sütünden, %43'ü ise manda sütünden elde edilmektedir.

Şekil 5: Dünya Tereyağı Üretimi

Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Milyon ton)

Tereyağı üretiminde Hindistan 3,4 milyon ton ile başı çekmektedir. Hindistan'da Ghee diye satılan ve ülkemizde Trabzon ve Şanlıurfa taraflarında sağ yağ olarak bilinen tereyağının eritilmesi sonucu içindeki zararlı maddelerin ayrıştırılıp laktoz ve süttten kalma katı cisimlerinden arıtılmasıyla elde edilen yağın üretimi, Hindistan'ı dünya tereyağı üretiminde birinci sıraya çıkarmaktadır. Son 20 yılda tereyağı üretimi Hindistan'daki artışla beraber 5 milyon ton seviyesinden 9,5 milyon ton seviyesine çıkmıştır. Tereyağı üretiminde Amerika, Pakistan, Yeni Zelanda, Almanya ve Fransa benzer üretim oranlarıyla Hindistan'ın ardından gelmektedir.

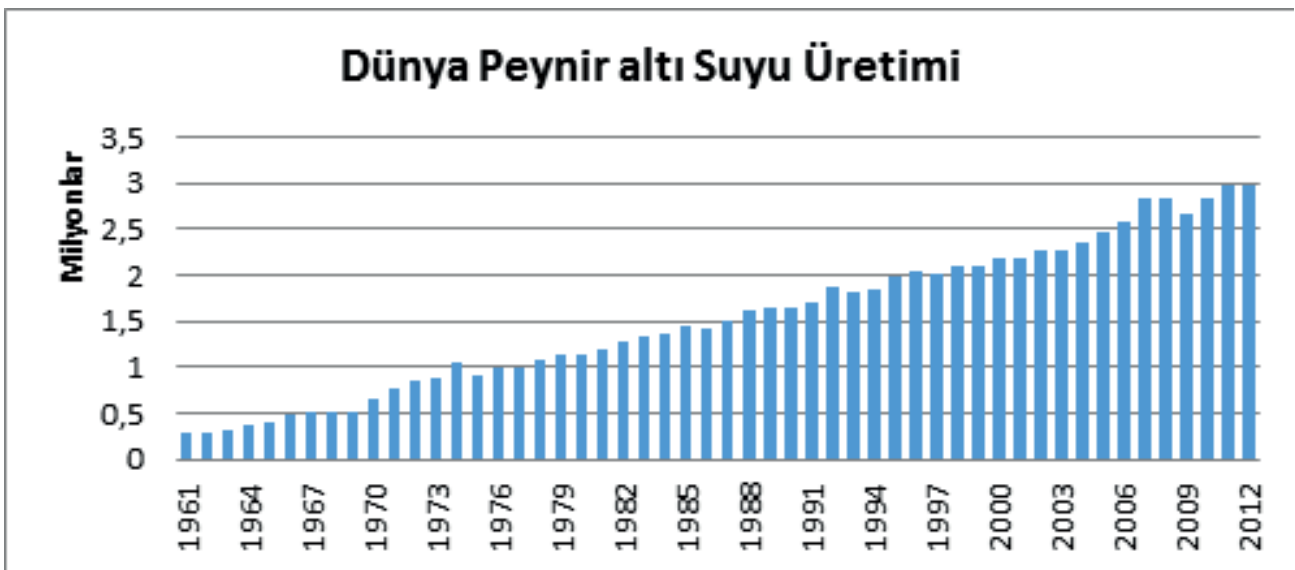

Şekil 6: Tereyağı Üretimi Yapan Ülkeler

Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Milyon ton)

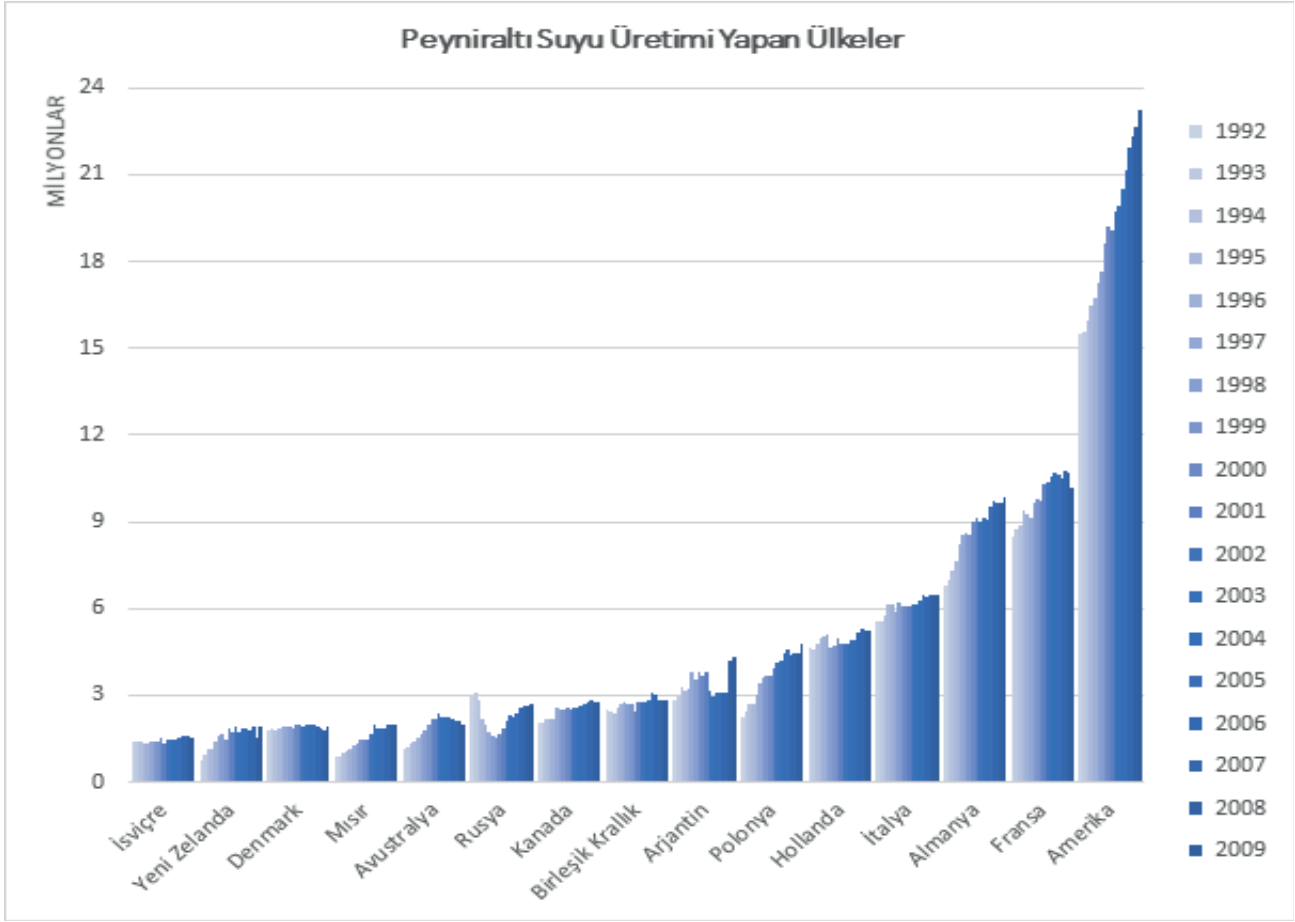
2.2.4. Peynir Altı Suyu ve Tozu

"Peynir altı suyu, peynir üretiminde kovalarının dibinde biriken, arta kalan sudur. Bazı ülkelerde içecek olarak tüketilir. Gıda endüstrisinde yiyeceklerin protein değerinin artırılması için toz haline getirilerek katkı maddesi olarak kullanılır " (Vikipedia) . Peynir altı suyu/tozu üretimi son 50 yılda çok hızlı bir artış göstermiş ve 278 bin ton üretim miktarından 3 milyon ton seviyesine çıkmıştır.

Şekil 7: Peynir Altı Suyu/Tozu Üretimi

Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Milyon ton)

Şekil 8: Peynir Altı Suyu/Tozu Üretimi Yapan Ülkeler

Kaynak: FAOSTAT, 2012 (Bin ton)

Peynir altı suyu tozu, peynir yapımı sırasında kazein ve yağın pıhtı olarak ayrılmasından sonra, geri kalan ve bileşimi peynir çeşidine ve yapım tekniğine bağlı olarak değişen peynir serumunun toz haline getirilmesi ile elde edilen mamuldür. Peynir altı suyu içeriğindeki süt şekeri laktoz ve serum proteinlerince zengin gıda değeri yüksek bir sudur. Bu su daha çok diğer gıda maddelerine katılmak suretiyle ve sporcu içeceklerinde gıda takviyesi (protein) olarak kullanılmaktadır.

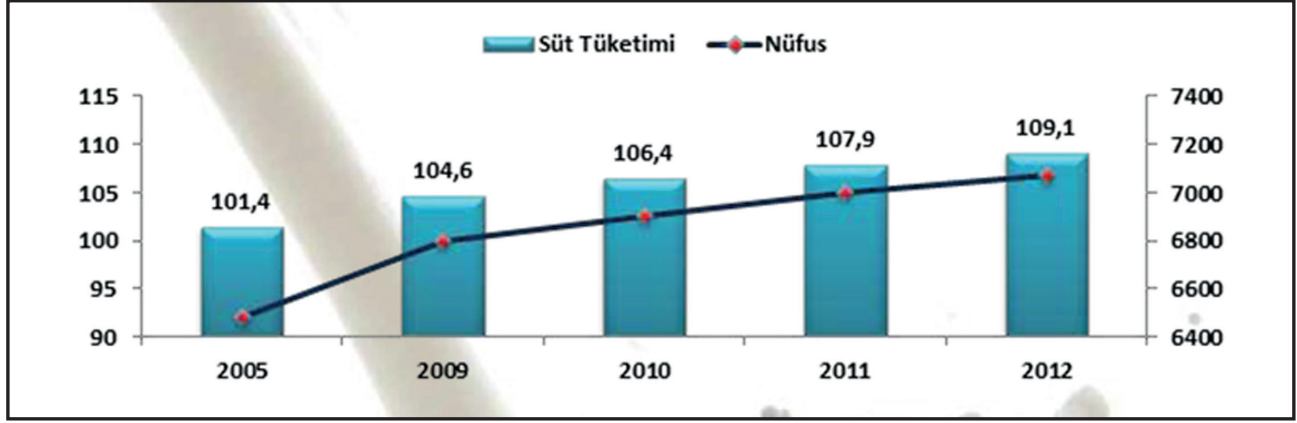
Dünya peynir altı suyu üretiminde 2012 yılı itibariyle Fransa ve Amerika toplam üretimin %42'sini gerçekleştirmektedir. Bu ülkeleri Almanya, İtalya ve Hollanda izlemektedir. İtalya ve Polonya ise son yıllarda üretimlerinde hızlı bir artış kaydederek en çok üretim yapan ülke sıralamasında 4'ncü ve 6'ncı sırayı almışlardır.

2.3.Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi

2.3.1.Süt

Ulusal Süt Konseyi'nin 2014 yılında yayınladığı Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013 raporunda yer alan bilgilere göre dünya nüfusunun 7,1 milyar olarak tahmin edildiği 2012 yılında, kişi başına ortalama süt tüketimi 109,1 kg süt eşdeğeridir. Bu rakama göre son yedi yılda kişi başı tüketim miktarı %8 artış göstererek 101 kilogramdan 109 kilograma çıkmıştır.

Şekil 9: Kişi Başı Süt Tüketimi

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013 (Süt Eşdeğeri, kg) (Dünya Nüfusu, milyon kişi)

Aynı raporda süt tüketiminin bölgelere göre durumu ile ilgili aşağıdaki açıklamalar ve tablo yer almaktadır:

"Bölgesel süt tüketimi, süt üretimi ve ticarete konu olan süt ve süt ürünleri miktarı ile ölçülmektedir. FAO'ya göre bölgesel süt tüketim, üretim ve ticaretin dengelenmesi ile hesaplanmaktadır. Buna göre dünyadaki toplam süt miktarının %41'i Asya'da, %27'si ise Avrupa'da tüketilmektedir.

Süt ve süt ürünleri konusunda dünyanın herhangi bir bölgesi için hesaplanan kendi kendine yeterlilik oranı %100'ün altında ise söz konusu bölgede ithalat, yurtiçi arz ve talep dengesini sağlamada en önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Süt ve süt ürünlerinde net ithalatçı bölgelere Asya, Afrika ve Orta Amerika ülkeleri örnek gösterilebilecekken; AB ve Kuzey Amerika ülkeleri ihracatçı konumundaki ülkelerdir. Üretim-tüketim-ihracat oranları dikkate alındığında bu konudaki en çarpıcı örneği Okyanusya oluşturmaktadır. Okyanusya, dünyada net ihracat miktarının yurtiçi tüketimden fazla olduğu tek bölgedir. Okyanusya'da toplam üretimin %70'i ihraç edilmektedir."

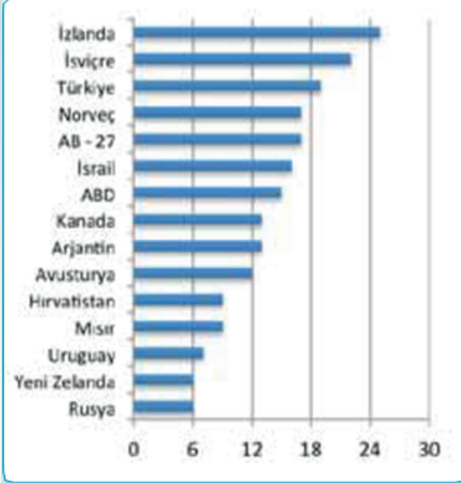
Tablo 8: Bölgeler Bazında Küresel Tüketim

	Tüketim 2012 (Milyon Ton)	Kişi Başı Tüketim	Dünya Tüketimindeki Payı (%)	Dünya Üretimindeki Payı(%)	Kendi Kendine Yeterleme Oranı
Asya	311,6	73,1	% 40,6	% 37,7	93%
Avrupa	207,5	280,3	% 27,0	% 28,4	105%
AB – 27	144,8	288,5	% 18,9	% 20,4	108%
AB Harici	62,6	263,1	% 8,2	% 8,0	98%
Kuzey Amerika	95,6	274,0	% 12,5	% 12,9	104%
Güney Amerika	69,6	175,2	% 9,1	% 9,1	100%
Afrika	53,3	49,7	% 6,9	% 6,0	86%
Orta Amerika	20,4	127,6	% 2,7	% 2,2	81%
Okyanusya	9,4	254,7	% 1,2	% 3,8	311%
Dünya	767,4	108,7	100%	100%	100%

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

2.3.2. Peynir

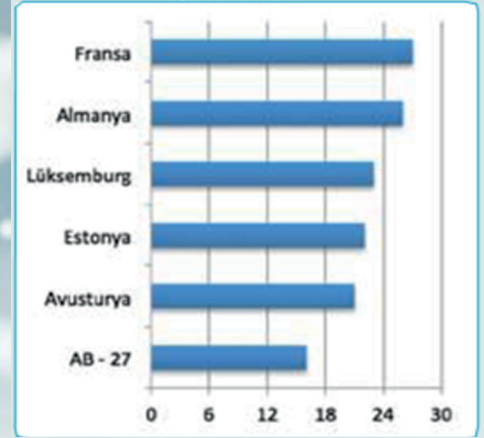
Peynir tüketim verilerine dair birçok farklı yaklaşım bulunmakla beraber Ulusal Süt Konseyi'nin 2011 yılı istatistikleri raporunda yer alan verilere göre kişi başı yıllık peynir tüketimi en çok Kuzey Avrupa ülkelerinde gerçekleşmektedir. İzlanda ve İsviçre yıllık 20 kilogramın üzerinde tüketim ile peynir tüketiminde başı çekmektedirler. Bu ülkelerden sonra ülkemiz kişi başı yaklaşık 19 kilogram yıllık tüketim ile peynir tüketiminde ön sıralarda yer almaktadır. Türkiye'yi Norveç, AB ülkeleri, İsrail ve ABD takip etmektedir.

Şekil 10: Kişi Başı Peynir Tüketimi 2011

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2011 (Kg/Kişi)

İlgili raporda Avrupa Birliği ülkelerinin kişi başı yıllık peynir tüketimleri karşılaştırılmış ve Fransa ve Almanya'nın yıllık 24 kilogramı aşan tüketimlerle AB ülkelere arasında lider konumda oldukları ifade edilmiştir. Bu ülkeleri nispeten nüfusları az olan Lüksemburg ve Estonya takip etmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama yıllık tüketimleri ise yaklaşık 16 kilogram olarak görülmektedir.

Şekil 11: AB Ülkeleri Peynir Tüketimi 2011

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2011

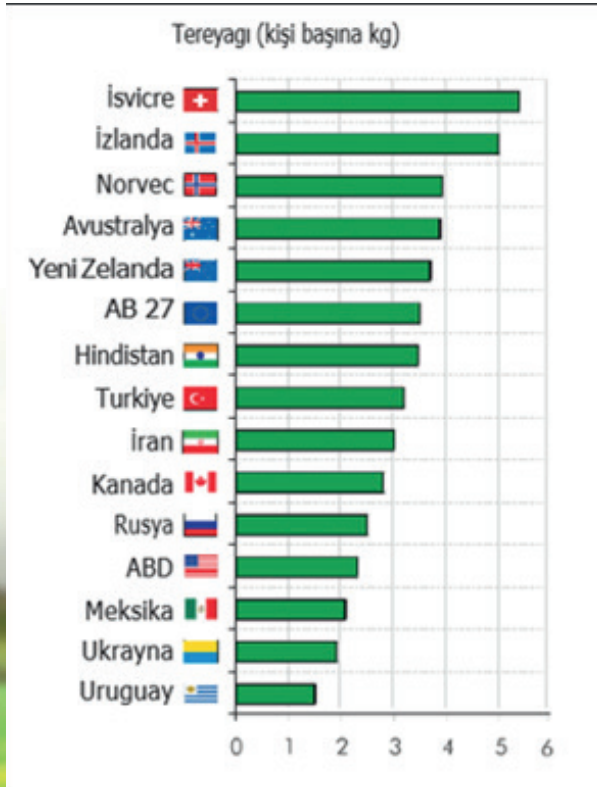

2.3.3.Tereyağı

Ambalajlı Süt ve Süt Ürünleri Sanayicileri Derneği'nin hazırlanmış olduğu Dünya ve Türkiye Süt Endüstrisi Raporu 2010 raporunda yer alan değerlendirmelerde süt ve süt ürünlerinin tüketim verilerinin oluşturulmasında çeşitli zorluklar olduğu, bu yüzden çeşitli yöntemlerle tahminler yapılabildiği ifade edilmiştir. Raporda bu durumla ilgili aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

"Ürün bazında süt ve süt ürünlerine ilişkin güvenilir tüketim verilerinin elde edilmesi zordur. Tüketim rakamları verileri, temel olarak ülkedeki genel tüketim rakamlarına dayanmaktadır. Bu hesaplama yöntemiyle ilgili sorunlardan biri de üretim istatistiklerinin eksik olması, güncel ya da hiç olmamasıdır. Bunun dışında birçok ülkede kayıt dışı sektör çok önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla süt zincirinin bu halkasında ürün bazında ayrıntılı rakamlar bulunmamaktadır. Diğer bir sorun da süt ve süt ürünlerinin diğer ürün işlemlerinde ve başka gıdaların üretiminde kullanılmasıdır. Bu ürünler iç ya da dış pazarlarda tüketilebilmektedir ve süt içeriklerine ilişkin rakamların elde edilmesi oldukça zor hale gelmektedir. Son olarak diğer bir sorun da süt endüstrisindeki özel üretim rakamlarının gizli tutulmasıdır. Tüm bunlar nedeniyle tüketim verilerine ilişkin tahminler, gerçek tüketim verilerinin altında ya da üstünde kalmaktadır."

Bu değerlendirmelerin akabinde raporda aşağıdaki tüketim verileri oluşturulmuştur.

İlgili rapora göre, İsviçre, İzlanda ve Norveç kişi başı tereyağı tüketiminde lider ülkeler konumundadır.

Şekil 12: Kişi Başı Tereyağı Tüketimi 2010

Kaynak: ASÜD, Dünya ve Türkiye Süt Endüstrisi Raporu 2010

2.4. Süt ve Süt Ürünleri Ticareti

Süt ve süt ürünleri ticareti için Birleşmiş Milletler Emtia Ticaret İstatistikleri Veri tabanı (UN Comtrade) verilerden yararlanılarak çeşitli analizler yapılmaktadır. Bu veri tabanının ürünleri sınıflandırmasında aşağıdaki tabloya göre bir listeleme mevcuttur. Listede süt ve süt ürünleri 10 farklı ürün grubuna ayrılmış ve bu ürün gruplarına göre ülkeler arasındaki ticaret istatistikleri üretilmiştir. Gümrük Bakanlığı gümrük tarife cetveli izahnamesinde de aynı sınıflandırma yer almakta olup izahnamenin süt ve süt ürünlerini içeren kısmı tablo şeklinde aşağıda yer verilmiştir.

Code	Description
TOTAL	Name: ALL COMMODITIES Description: ALL COMMODITIES
04	Name: Dairy products, eggs, honey, edible animal product nes Description: Dairy prod; birds' eggs; natural honey; edible prod nes
0401	Name: Milk and cream, neither concentrated nor sweetened Description: Milk and cream, not concentrated nor containing added sugar or other sweetening matter.
0402	Name: Milk and cream, concentrated or sweetened Description: Milk and cream, concentrated or containing added sugar or other sweetening matter.
0403	Name: Buttermilk, cream, yogurt etc Description: Buttermilk, curdled milk and cream, yogurt, kephir and other fermented or acidified milk and cream, whether or not concentrated or containing added sugar or other sweetening matter or flavoured or containing added fruit
0404	Name: Whey, natural milk products nes Description: Whey, whether or not concentrated or containing added sugar or other sweetening matter; products consisting of natural milk constituents, whether or not containing added sugar or other sweetening matter, not elsewhere s
0405	Name: Butter and other fats and oils derived from milk Description: Butter and other fats and oils derived from milk; dairy spreads.
0406	Name: Cheese and curd Description: Cheese and curd.
0407	Name: Birds eggs, in shell, fresh, preserved or cooked Description: Birds' eggs, in shell, fresh, preserved or cooked.
0408	Name: Birds eggs, other than in shell, egg yolks Description: Birds' eggs, not in shell, and egg yolks, fresh, dried, cooked by steaming or by boiling in water, moulded, frozen or otherwise preserved, whether or not containing added sugar or other sweetening matter.
0409	Name: Honey, natural Description: Natural honey.
0410	Name: Edible products of animal origin, nes Description: Edible products of animal origin, not elsewhere specified or included.

Şekil 13: UN Comtrade Süt ve Süt Ürünleri Sınıflandırması

Kaynak: Birleşmiş Milletler Emtia Ticaret İstatistikleri Veri tabanı, 2014

Tablo 9: Süt ve Süt Ürünleri Gümrük Tarife Cetveli İzahnamesi

Fasıl	Açıklama
04	Süt ürünleri; kuş ve kümes hayvanlarının yumurtaları; tabii bal; tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan yenilebilir hayvansal menşeli ürünler
04.01	Süt ve krema (konsantr edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler)
04.02	Süt ve krema (konsantr edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler)
04.03	Yayık altı süt, pıhtılaştırılmış süt ve krema, yoğurt, kefir ve diğer fermente edilmiş veya asitliği artırılmış süt ve krema
04.04	Peynir altı suyu (konsantr edilmiş olsun olmasın veya ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin)
04.05	Sütten elde edilen tereyağı ve diğer katı ve sıvı yağlar; sürülerek yenilen süt ürünleri
04.06	Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler
04.07	Kuş ve kümes hayvanlarının yumurtaları
04.08	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuksuz yumurtaları ve yumurta sarıları
04.09	Tabii bal
04.10	Tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan hayvansal menşeli yenilebilen ürünler

Kaynak: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

2.4.1.Süt

UN Comtrade veritabanından alınan verilere göre 2013 yılında 0401 süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler) ürün grubunda dünya ihracat miktarı 11.724.780 ton olmuştur. Bu rakamın %20,09 oranını Almanya gerçekleştirmiş ve 2013 yılında 2.355.450 ton ihracat rakamıyla dünya ihracatında ilk sırada yer almaktadır. Almanya'yı birbirine yakın miktarlarda Fransa ve Belçika izlemektedir. Fransa 1.147.159 ton ile dünya ihracatının %9,78'ini, Belçika ise 1.086.493 ton ile dünya ihracatının %9,27'sini gerçekleştirmektedir.

Tablo 10: Süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler) ihracatı

Ülkeler (0401 Süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler))	2013 İhracat Miktarı (Ton)	Pay
Dünya	11,724,780	100.00%
Almanya	2,355,450	20.09%
Fransa	1,147,159	9.78%
Belçika	1,086,493	9.27%
Avusturya	812,627	6.93%
Çek Cumhuriyeti	702,824	5.99%
Hollanda	581,991	4.96%
Birleşik Krallık	574,226	4.90%
Macaristan	394,362	3.36%
Belarus	286,998	2.45%
Polonya	281,026	2.40%
Letonya	280,844	2.40%
Slovenya	273,241	2.33%
Slovakya	270,337	2.31%
Danimarka	242,865	2.07%
Suudi Arabistan	239,030	2.04%
Türkiye	16.962	0,14%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Bu ülkelerin yaptıkları ihracattan elde ettikleri gelirlere bakıldığında toplam dünya ihracat rakamının 9,2 milyar USD olduğu, 2013 yılında Almanya'nın 1,7 milyar –USD ile dünya ihracat gelirinin %18,55'ini tek başına elde ettiği görülmektedir. Almanya'yı 893 milyon USD ile Fransa izlemektedir. İhracat edilen her ton için ne kadar ihracat geliri elde edildiğine bakıldığında dünya ortalamasının 785 USD olduğu gözükmektedir. Yani bir ton süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler) 785 USD etmektedir. Almanya'nın bir ton ihracat değerine bakıldığında 725 USD olduğu, dünya ortalamasının altında bir ihracat geliri elde ettiği gözükmektedir. Hollanda dünya ihracatının %4,96'sını (581,991 ton) gerçekleştirerek 667,853,000 USD ihracat geliri elde etmekte, ihracat gelirini ihracat miktarına böldüğümüzde Hollanda'nın ton başına ihracat değerinin 1147 USD olduğu gözükmektedir.

Tablo 11: Süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler) ihracat değeri

Ülkeler (0401 Süt ve krema (konsantre edilmemiş, ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içermeyenler))	2013 İhracat Değeri (Bin \$)	Pay
Dünya	9,205,599	100.00%
Almanya	1,707,357	18.55%
Fransa	893,881	9.71%
Belçika	871,523	9.47%
Hollanda	667,853	7.25%
Avusturya	495,238	5.38%
Birleşik Krallık	404,519	4.39%
Çek Cumhuriyeti	383,430	4.17%
Polonya	284,950	3.10%
İspanya	263,934	2.87%
Suudi Arabistan	245,943	2.67%
Belarus	234,076	2.54%
Danimarka	214,327	2.33%
Macaristan	211,584	2.30%
Litvanya	190,212	2.07%
Yeni Zelanda	179,305	1.95%
Türkiye	23.280	0,25%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Tablo 12: Süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler) ihracatı

Ülkeler (0402 Süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler))	2013 İhracat Miktarı (Ton)	Pay
Dünya	6,910,505	100.00%
Yeni Zelanda	1,712,947	24.79%
Amerika	638,220	9.24%
Almanya	626,910	9.07%
Hollanda	590,978	8.55%
Fransa	343,818	4.98%
Belçika	340,573	4.93%
Belarus	234,812	3.40%
Avustralya	234,782	3.40%
Arjantin	214,409	3.10%
Hindistan	152,101	2.20%
Suudi Arabistan	149,970	2.17%
Birleşik Arap Emirlikleri	121,129	1.75%
Danimarka	113,426	1.64%
Uruguay	104,799	1.52%
Birleşik Krallık	96,357	1.39%
Türkiye	5,504	0,08%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

04.02 fasıl kodlu süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler) ürün grubunda dünya ihracat miktarı 2013 yılı itibariyle 6,910,505 ton olarak gerçekleşmiş, bu rakamın %24,79'unu Yeni Zelanda tek başına gerçekleştirmektedir. Yeni Zelanda'yı benzer ihracat miktarlarıyla ABD, Almanya ve Hollanda izlemektedir. Bu dört ülke dünya ihracatının yarısını gerçekleştirmektedir.

Tablo 13: Süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler) ihracat değeri

Ülkeler (0402 Süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler))	2013 İhracat Değeri (Bin \$)	Pay
Dünya	24,357,362	100.00%
Yeni Zelanda	7,081,089	29.07%
Amerika	2,291,027	9.41%
Hollanda	1,873,427	7.69%
Almanya	1,853,860	7.61%
Fransa	1,148,023	4.71%
Belçika	1,117,201	4.59%
Avustralya	975,146	4.00%
Arjantin	951,626	3.91%
Belarus	846,995	3.48%
Hindistan	510,055	2.09%
Birleşik Arap Emirlikleri	496,760	2.04%
Danimarka	469,459	1.93%
Uruguay	458,753	1.88%
Birleşik Krallık	368,679	1.51%
Polonya	338,411	1.39%
Türkiye	19,124	0,08%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

04.02 fasıl kodlu süt ve krema (konsantre edilmiş veya ilave şeker ya da diğer tatlandırıcı maddeleri içerenler) ürün grubunda elde edilen ihracat gelirlerine bakıldığında Yeni Zelanda 7 milyar USD ihracatıyla dünya ihracat gelirinin %29,07'ini tek başına elde etmektedir. Amerika 2,3 milyar USD ile Yeni Zelanda'dan sonra en çok ihracat geliri elde eden ikinci ülkedir. Ton başına elde edilen ihracat gelirin bakıldığında dünya ortalamasının 3,525 USD olduğu, Yeni Zelanda'nın 4,134 USD ton başına ihracat geliri elde ettiği görülmektedir.

2.4.2. Peynir

UN Comtrade veritabanından elde edilen veriler göre 2013 yılında dünya peynir ihracatı 6,1 milyon ton olmuştur. Almanya 1,1 milyon ton ile dünya ihracatının %18,63'ünü gerçekleştirmektedir.

Almanya ile birlikte Hollanda, Fransa ve İtalya en çok ihracat gerçekleştiren ülkelerdir. Bu ülkeleri 318.492 ton ile ABD takip etmektedir. Liste incelendiğinde en çok ihracat yapan ülkelerin AB ülkeleri olduğu dikkat çekmektedir. İlk sıradaki dört AB ülkesi dünya ihracatının yaklaşık yarısını gerçekleştirmektedir.

Tablo 14: Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler ihracatı

Ülkeler (0406 Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler)	2013 İhracat Miktarı (Ton)	Pay
Dünya	6.191.238	100,00%
Almanya	1.153.603	18,63%
Hollanda	803.945	12,99%
Fransa	697.420	11,26%
İtalya	321.989	5,20%
Amerika	318.492	5,14%
Danimarka	293.055	4,73%
Yeni Zelanda	289.176	4,67%
Polonya	201.722	3,26%
İrlanda	193.249	3,12%
Belçika	189.558	3,06%
Avustralya	170.023	2,75%
Belarus	140.470	2,27%
Birleşik Krallık	125.170	2,02%
Suudi Arabistan	111.156	1,80%
Avusturya	108.814	1,76%
Türkiye	39.760	0,64%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Tablo 15: Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler ihracat değeri

Ülkeler (0406 Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler)	2013 İhracat Değeri (Bin \$)	Pay
Dünya	32.054.879	100,00%
Almanya	5.147.458	16,06%
Hollanda	4.423.041	13,80%
Fransa	4.001.912	12,48%
İtalya	2.733.412	8,53%
Danimarka	1.575.842	4,92%
Amerika	1.364.320	4,26%
Yeni Zelanda	1.149.368	3,59%
Belçika	1.030.029	3,21%
İrlanda	966.691	3,02%
Polonya	892.249	2,78%
Avustralya	755.495	2,36%
Birleşik Krallık	692.648	2,16%
Belarus	649.373	2,03%
İsviçre	615.416	1,92%
Avusturya	597.648	1,86%
Yunanistan	394.761	1,23%
Türkiye	153.791	0,48%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Peynir ihracatından elde edilen ihracat gelirin bakıldığında dünya ihracatından toplamda 32 milyar USD ihracat geliri elde edildiği, bu rakamın %16'sını (5,1 milyar USD) Almanya'nın elde ettiği görülmektedir. Hollanda 4,4 milyar USD, Fransa 4 milyar USD ve İtalya 2,7 milyar USD ihracat geliriyle Almanya'yı takip etmektedirler. Ton başına ihracat değerine bakıldığında dünya ortalamasının 5.177 USD olduğu, Almanya'nın ton başına 4.462 USD ihracat geliri elde ettiği gözükmektedir. İtalya ise ton başına ihracat gelirinde dünya ortalamasının üstüne çıkmakta, 8.489 USD ton başına ihracat rakamı ile dikkat çekmektedir.

2.4.3.Tereyağı

2013 yılında dünya tereyağı ihracatı 1.297.492 ton olarak gerçekleşmiştir. En çok ihracatı 270 bin ton ile Yeni Zelanda gerçekleştirmiş, Yeni Zelanda'yı Hollanda ve İrlanda takip etmektedir. Bu üç ülke yaklaşık olarak dünya tereyağı ihracatının yarısını gerçekleştirmektedir. Tereyağı ihracatının büyük bir bölümünün gelişmiş ülkeler gerçekleştirmektedir.

Tablo 16: Tereyağı ihracatı

Ülkeler (040510 Tereyağı)	2013 İhracat Miktarı (Ton)	Pay
Dünya	1.297.492	100,00%
Yeni Zelanda	270.266	20,83%
Hollanda	175.908	13,56%
İrlanda	154.203	11,88%
Almanya	122.288	9,42%
Belçika	88.066	6,79%
Amerika	82.767	6,38%
Fransa	57.673	4,44%
Belarus	49.857	3,84%
Avustralya	39.500	3,04%
Danimarka	37.509	2,89%
Polonya	28.814	2,22%
Finlandiya	24.041	1,85%
Uruguay	23.164	1,79%
İspanya	18.951	1,46%
Birleşik Krallık	18.084	1,39%
Türkiye	394	0,03%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Tereyağı ihracatı 2013 yılında 5,8 milyar USD olarak gerçekleşmiş, bu rakamın %16,98'i (1.000.352 ton) Yeni Zelanda tarafından gerçekleştirilmiştir. Yeni Zelanda'yı Hollanda ve İrlanda takip etmektedir. Ton başına ihracat değerine bakıldığında dünya ortalamasının 4.541 USD olduğu gözükmekte, Yeni Zelanda'nın ton başına ihracat değeri ise 3.701 USD'dir.

Tablo 17: Tereyağı ihracat değeri

Ülkeler (040510 Tereyağı)	2013 İhracat Değeri (Bin \$)	Pay
Dünya	5.892.270	100,00%
Yeni Zelanda	1.000.352	16,98%
Hollanda	863.570	14,66%
İrlanda	722.947	12,27%
Almanya	597.994	10,15%
Belçika	446.260	7,57%
Fransa	318.491	5,41%
Amerika	315.450	5,35%
Belarus	271.792	4,61%
Danimarka	232.185	3,94%
Avustralya	164.893	2,80%
Polonya	142.839	2,42%
Finlandiya	104.033	1,77%
Uruguay	100.890	1,71%
Birleşik Krallık	87.167	1,48%
Portekiz	68.394	1,16%
Türkiye	2.364	0,04%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Gümrük Bakanlığı gümrük tarife cetveli ve UN Comtrade 040410 kodlu peyniraltı suyu ve çeşitleri 2013 yılı ihracat değerlerine bakıldığında dünya ihracatının 3,4 milyon ton olduğu, bu rakamın %15,39'unu Almanya'nın gerçekleştirdiği, Almanya'yı %13,93'lük oranıyla ABD'nin takip ettiği görülmektedir. Amerika'nın ardından en çok ihracat gerçekleştiren ülkeler olarak 441.284 ton ile İtalya ve 339.011 ton ile Fransa gelmektedir. Diğer süt ve süt ürünleri ihracatında olduğu gibi peyniraltı suyunda da en çok ihracatı gelişmiş ülkeler gerçekleştirmektedir.

Peynir altı suyundan elde edilen ihracat gelirine

2.4.4. Peyniraltı Suyu

Tablo 18: Peyniraltı suyu ihracatı

Ülkeler (040410 Peynir altı suyu konsantre edilmiş olsun olmasın veya ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin)	2013 İhracat Miktarı (Ton)	Pay
Dünya	3.461.404	100,00%
Almanya	532.877	15,39%
Amerika	482.270	13,93%
İtalya	441.284	12,75%
Fransa	339.011	9,79%
Hollanda	230.548	6,66%
Polonya	226.573	6,55%
Avusturya	207.344	5,99%
Belarus	115.451	3,34%
Belçika	84.475	2,44%
Arjantin	74.944	2,17%
İsviçre	68.839	1,99%
Finlandiya	64.107	1,85%
İrlanda	51.282	1,48%
Çek Cumhuriyeti	49.166	1,42%
Birleşik Krallık	47.671	1,38%
Türkiye	32.737	0,95%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

bakıldığında dünya ihracatının 4.4 milyar USD olduğu, bunun %18,19'unu ABD'nin elde ettiği görülmektedir. İhraç edilen peynir altı suyunda miktar olarak Almanya'nın gerisinde kalan ABD'nin ihraç geliri ise Almanya'dan daha fazladır. Ton başına ihracat değeri dünya ortalamasının 1.272 USD olduğu, 2013 yılında Amerika'nın ton başına 1.661 USD ihracat geliri olduğu dikkat çekmektedir. Hollanda'nın ton başına ihracat değeri ise 1.890 USD ile dikkat çekmektedir.

Tablo 19: Peynir altı suyu ihracat değeri

Ülkeler (040410 Peynir altı suyu konsantre edilmiş olsun olmasın veya ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin)	2013 İhracat Değeri (Bin \$)	Pay
Dünya	4.403.425	100,00%
Amerika	801.202	18,19%
Almanya	663.038	15,06%
Fransa	632.726	14,37%
Hollanda	435.854	9,90%
Polonya	243.927	5,54%
İtalya	209.231	4,75%
İrlanda	154.591	3,51%
Arjantin	140.355	3,19%
Avusturya	101.314	2,30%
Danimarka	93.816	2,13%
Belçika	90.396	2,05%
Finlandiya	89.751	2,04%
Avustralya	83.090	1,89%
Birleşik Krallık	75.587	1,72%
Çek Cumhuriyeti	62.412	1,42%
Türkiye	33.418	0,76%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

2.4.5. Yoğurt

UN Comtrade verilerine göre 2013 yılında dünya yoğurt ihracatı 1,6 milyon ton olarak gerçekleşmiş, dünya ihracatının %23,38'ini Almanya tek başına gerçekleştirmiştir. Almanya'yı 280.355 ton ile Fransa ve 132.151 ton ile Avusturya takip etmektedir. Diğer süt ve süt ürünlerinden farklı olarak yoğurt ihracatında gelişmekte olan ülkeler de öne çıkmaktadır.

Tablo 20: Yoğurt ihracatı

Ülkeler (040310 Yoğurt)	2013 İhracat Miktarı (Ton)	Pay
Dünya	1.646.699	100,00%
Almanya	385.078	23,38%
Fransa	280.355	17,03%
Avusturya	132.151	8,03%
Suudi Arabistan	118.279	7,18%
İspanya	86.469	5,25%
Yunanistan	61.836	3,76%
Belçika	57.079	3,47%
Çek Cumhuriyeti	45.187	2,74%
Polonya	45.095	2,74%
Güney Afrika	36.563	2,22%
Tayland	32.342	1,96%
Finlandiya	30.744	1,87%
Birleşik Krallık	25.600	1,55%
Meksika	22.867	1,39%
Rusya	17.842	1,08%
Amerika	16.681	1,01%
Türkiye	7.630	0,46%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

Yoğurt ihracatından elde edilen ihracat gelirine bakıldığında 2013 yılında dünyada 2.6 milyar USD ihracat geliri elde edildiği gözükmemekte, bu rakamın %23,58'ini Almanya elde etmektedir. Almanya'yı Fransa ve Avusturya takip etmektedir. Ton başına ihracat rakamı ortalaması 1.579 USD'dir. . Almanya 1.592 USD ton başına ihracat rakamıyla dünya ortalamasından daha fazla ihracat geliri elde etmektedir.

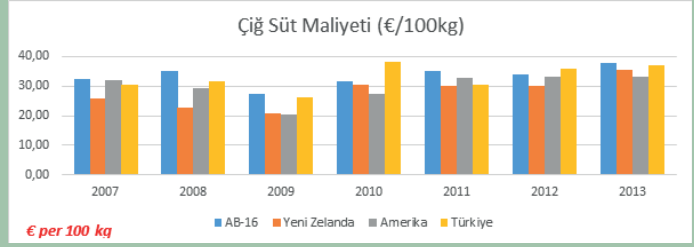
Tablo 21: Yoğurt ihracat değeri

Ülkeler (040310 Yoğurt)	2013 İhracat Değeri (Bin \$)	Pay
Dünya	2.600.374	100,00%
Almanya	613.163	23,58%
Fransa	450.007	17,31%
Avusturya	193.082	7,43%
Suudi Arabistan	165.660	6,37%
İspanya	137.667	5,29%
Yunanistan	109.195	4,20%
Polonya	76.702	2,95%
Birleşik Krallık	72.896	2,80%
Çek Cumhuriyeti	69.560	2,67%
Belçika	59.990	2,31%
Finlandiya	54.291	2,09%
Güney Afrika	48.963	1,88%
Tayland	39.164	1,51%
Amerika	39.066	1,50%
İrlanda	26.727	1,03%
Rusya	26.292	1,01%
Türkiye	7.791	0,30%

Kaynak: UN Comtrade, 2014

2.5. Çiğ Süt Maliyeti

Hollanda Tarım ve Ziraat Federasyonu Süt ve Süt Ürünleri Komitesi'nin hazırladığı uluslararası süt fiyatı karşılaştırması raporunda (LTO International Milk Price Comparison 2013, www.milkprices.nl) Avrupalı büyük şirketlerin üreticilere ödedikleri süt fiyatını yer almakta, ayrıca Amerika için Amerika Class III süt fiyatı ve Yeni Zelanda için Fonterra şirketinin süt için ödediği fiyat yer almaktadır. Bu raporda yer alan bilgilere Türkiye Ulusal Süt Konseyinin yayınladığı ortalama süt maliyetinin o yılın Euro kur ortalaması ile bölünmesi ve 100 çarpılması ile Türkiye süt maliyeti eklenmiş olup bu şekilde karşılaştırmanın daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

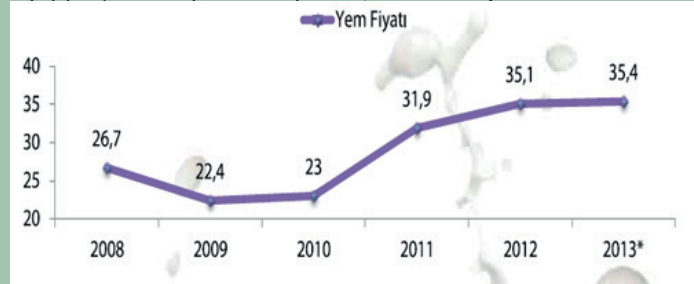

Şekil 14: Çiğ Süt Maliyeti

Kaynak: LTO International Milk Price Comparison 2013

2.6. Yem Maliyeti

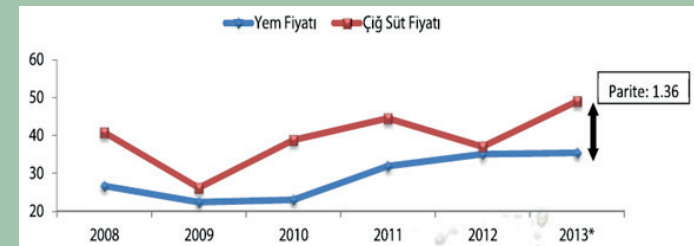
Ulusal Süt Konseyi Dünya ve Türkiye Süt Sektör İstatistikleri 2013 raporunda yem fiyatları soya küspesi (%30) ile mısır ve arpa (%70) dan oluşan fiyata (\$/100 kg) göre hazırlanmış ve yıllara göre gelişimi gösterilmiştir. Bu yaklaşıma göre yem fiyatları 2008 yılından 2010 yılına kadar düşüş göstermiş, 2010 yılından sonra hızlı bir artış eğilimine girmiştir. 2011 yılında %38 artış gösteren yem fiyatları 31,9 \$/100 kg olmuş ve izleyen yıllarda artmaya devam etmiştir. 2013 yılı ilk altı ay (*) için hesaplanan fiyat 35,4 \$/100 kg'dır.

Şekil 15: Yıllara Göre Dünya Yem Fiyatı (\$/100 kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Aynı raporda yer alan çiğ süt ve yem paritesi ise sektörün dikkatle izlediği önemli bir parametredir. Bu parite çiğ süt fiyatının yem fiyatına bölünmesiyle hesaplanmakta olup 1 kg süt karşılığında alınabilecek yem miktarını göstermektedir. Raporda dünya çapında genel kabul gören çiğ süt/yem paritesinin 1,5 olarak kabul edildiği ifade edilmektedir.

Şekil 16: Yıllara Göre Türkiye Çiğ Süt ve Yem Fiyatları (\$/100 kg)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

3. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörü

Raporun bu kısmında ülkemizdeki süt ve süt ürünleri sektörünün durumu incelenecektir. Ulusal Süt Konseyi Dünya ve Türkiye Süt Sektör İstatistikleri 2013 raporuna göre ülkemizde süt işletmelerinin sayısı çok olmasına rağmen kapasitesi düşüktür. Rapora göre AB üye ülkelerinde çiftlik başına düşen süt ineği sayısı 32,2 baş iken, Türkiye’de bu ortalama 4,5 baş civarındadır. Son yıllarda süt sığırları işletmesi sayıca azalmakta ve kapasite olarak artmaktadır. Bu gelişme sektörün kapasitesinin gelişmesi ve kaliteli süt işleyen büyük çiftliklerin artması anlamında önemli bir gelişmedir.

Tablo 22: Kapasitelerine Göre Süt Sığırları İşletme Sayısı

Kapasite Aralığı	İşletme Sayısı					
	2011		2012		2013	
	Adet	Dağılım%	Adet	Dağılım %	Adet	Dağılım %
1-5 Baş	1.047.778	60,05	811.778	58,74	701.907	56,11
6-9 Baş	363.683	20,84	293.399	21,23	252.776	20,21
10-19 Baş	234.714	13,45	198.117	14,33	190.009	15,19
20-49 Baş	74.920	4,29	60.570	4,38	85.910	6,87
50-99 Baş	17.496	1,00	14.228	1,03	16.204	1,30
100-199 Baş	4.500	0,26	2.798	0,20	3.141	0,25
200-499 Baş	1.765	0,10	1.190	0,09	783	0,06
500 Baş ve Üzeri					217	0,02
Toplam	1.744.859	100	1.382.080	100	1.250.947	100

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri 2013

3.1. Hayvan Varlığı

Ulusal Süt Konseyi’nin raporunda yer alan bilgilere göre ülkemizde en çok bulunan süt hayvanı koyundur. Koyundan sonra en çok sığır ve kıl keçisi gelmektedir.

Tablo 23: Türkiye Hayvan Varlığı (Bin Baş)

Yıl	Sığır	Koyun	Kıl Keçi	Ankara Keçisi	Manda
1995	11.789	33.791	8.397	714	255
2000	10.761	28.492	6.828	373	146
2005	13.526	25.304	6.285	233	105
2009	10.724	21.750	4.981	147	87
2010	11.370	23.090	6.141	153	85
2011	12.386	25.032	7.126	151	98
2012	13.915	27.425	8.199	158	107
2013	14.415	29.284	9.059	166	118

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Tablo 23'deki listede bulunan hayvanların bazıları süt üretiminde kullanılmakta iken bazıları etleri için beslenilmektedir. Süt üretiminde kullanılan yani sağılan hayvan sayılarına bakıldığında toplamda 23,8 milyon baş hayvanın süt üretiminde kullanıldığı gözükmektedir.

Tablo 24: Türkiye Sağılan Hayvan Sayısı

Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)					
Yıl	Siğir	Koyun	Keçi	Manda	Toplam
2002	4.392.568	13.637.193	3.553.438	51.626	21.634.825
2003	5.040.362	12.477.217	3.126.656	57.378	20.701.613
2004	3.875.722	9.919.191	2.476.574	39.362	16.310.848
2005	3.998.097	10.166.091	2.426.993	38.205	16.629.386
2006	4.187.931	10.245.894	2.420.642	36.353	16.890.820
2007	4.229.440	10.109.987	2.263.630	30.460	16.633.517
2008	4.080.243	9.642.170	1.997.689	32.610	15.751.542
2009	4.133.148	9.407.866	1.830.814	32.361	15.404.189
2010	4.384.130	10.583.608	2.582.539	35.726	17.563.350
2011	4.761.142	11.561.144	3.033.111	40.218	19.395.615
2012	5.431.400	13.068.428	3.502.272	38.205	22.040.305
2013	5.607.272	14.287.237	3.943.318	51.940	23.889.767

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

3.2. Süt ve Süt Ürünleri Üretimi

3.2.1. Süt

Ülkemizde süt üretimi son yıllarda hızla artmış ve 2013 yılı itibarıyla 18,2 milyon tona ulaşmıştır. Türkiye 18,2 milyon ton üretim ile dünyanın en çok süt üretimi yapan onuncu ülkesidir. Ulusal Süt Konseyi Dünya ve Türkiye Süt Sektör Raporu'na göre 1930 yılında 1,8 milyon ton olan üretim yıllar itibarıyla artış göstermiş ve 2000 yılında 9,7 milyon tona ulaşmıştır. 2000 yılından sonraki yıllarda artış devam etmiş, 2013 yılında üretim 2000 yılındaki üretimi neredeyse ikiye katlamıştır. Üretimin hayvansal dağılımına bakıldığında inek sütü üretiminin yıllar itibarıyla öne çıktığı ve 2013 yılı itibarıyla toplam süt üretiminin tek başına %91,4'ünü sağladığı gözükmektedir. 1930 yılında toplam üretimdeki inek sütü payının %38 seviyesinde olduğu, 1960 yılında %53'e yükseldiği, 2000'li yıllarda %90 seviyelerine çıktığı görülmekte, hayvan sayısındaki artışla birlikte üretiminde inek sütüne kaydığı ifade edilmektedir. Manda sütü üretiminin yıllar itibarıyla azaldığı, 1950'li yıllara kadar toplam süt üretiminin %10'undan fazlasını sağlayan manda sütü üretimi, 2013 yılı itibarıyla toplam üretimin yalnızca %0,3'ünü sağlamaktadır. Manda sütündeki eğilime benzer şekilde koyun ve keçi sütü üretimi toplam içindeki pay olarak azalmış, miktar olarak koyun sütü üretimi artmış, keçi sütü üretimi azalmıştır.

Tablo 25: Türkiye Yıllara ve Hayvan Türlerine Göre Çiğ Süt Üretimi

Yıl	İnek		Manda		Koyun		Keçi		TOPLAM
	Ton	Toplam Üretimdeki Pay (%)	Ton	Toplam Üretimdeki Pay (%)	Ton	Toplam Üretimdeki Pay (%)	Ton	Toplam Üretimdeki Pay (%)	
1930	709.885	38,24	263.445	14,19	378.364	20,38	504.632	27,18	1.856.326
1940	1.160.502	40,44	380.537	13,26	713.090	24,85	615.143	21,44	2.869.272
1950	1.381.535	43,54	377.451	11,90	667.710	20,05	746.039	23,51	3.172.735
1960	2.240.960	53,45	257.900	6,15	882.000	21,04	811.460	19,39	4.192.320
1970	2.550.000	59,24	279.000	6,48	859.000	19,97	613.600	14,26	4.302.000
1980	3.421.020	62,51	273.903	5,01	1.147.395	20,97	630.026	11,51	5.472.345
1990	7.960.600	82,89	174.200	1,81	1.145.000	11,92	323.700	3,37	9.603.500
2000	8.732.000	89,19	67.300	0,69	774.400	7,91	216.300	2,21	9.790.000
2009	11.583.313	92,35	32.443	0,26	734.219	5,85	192.210	1,53	12.542.186
2010	12.418.544	91,69	35.487	0,26	816.832	6,03	272.811	2,01	13.543.674
2011	13.802.428	91,7	40.372	0,3	892.822	5,9	320.588	2,1	15.056.211
2012	15.977.838	91,8	46.989	0,3	1.007.007	5,8	369.429	2,1	17.401.262
2013	16.655.009	91,4	51.947	0,3	1.101.013	6,0	415.743	2,3	18.223.712

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Tablo 26: Türkiye'de Hayvan Türlerine Göre Sağılan Hayvan Sayısı, Süt Üretimi Ve Sağılan Hayvan Başına Ortalama Verim

Yıl	İNEK			KOYUN			KEÇİ		
	Sağılan Sayısı	Süt Üretimi	Ort. Süt Verimi	Sağılan Sayısı	Süt Üretim	Ort. Süt Verimi	Sağılan Sayısı	Süt Üretim	Ort. Süt Verimi
	Baş	Bin Ton	Kg/Baş	Baş	Bin Ton	Kg/Baş	Baş	Bin Ton	Kg/Baş
1930	1.362.299	710	521	7.212.838	378	52	6.323.577	505	80
1940	2.232.919	1.161	520	12.822.480	713	56	7.147.904	615	86
1950	2.641.844	1.382	523	11.814.811	668	57	8.411.672	746	87
1960	3.773.600	2.241	594	18.830.700	882	47	11.643.460	811	70
1970	4.402.000	2.550	579	18.430.000	860	47	8.918.000	614	69
1980	5.931.240	3.421	577	24.048.540	1.147	48	8.945.120	630	70
1990	5.892.550	7.960	1.351	23.698.830	1.145	48	6.013.000	324	55
2000	5.279.569	8.732	1.654	15.920.159	774	49	3.792.707	216	57
2010	4.384.130	12.418	2.847	10.583.608	816	77	2.582.539	272	106
2011	4.761.142	13.802	2.899	11.561.144	892	77	3.033.111	320	106
2012	5.431.400	15.977	2.942	13.068.428	1.007	77	3.502.272	369	105
2013	5.607.272	16.655	2.970	14.287.237	1.101	77	3.943.318	415	105

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Süt üretiminde sağılan hayvan başına verime bakıldığında inek süt veriminin yıllar itibariyle ciddi oranda artış gösterdiği ve 1980'li yıllara kadar süt veriminin yaklaşık 600 kg/baş olduğu, 1980'li yıllardan sonra verimin hızla arttığı ve 2013 yılı itibariyle 2.970 kg/baş olduğu görülmektedir.

Koyun ve keçi süt verimi yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izlemiş, koyun süt verimi 2013 yılında 77 kg/baş, keçi süt verimi 105 kg/baş olarak gerçekleşmiştir.

İnek sütünde yakalanan verim artışı koyun ve keçi sütünde yakalanamamıştır.

3.2.2. Peynir

Türkiye İstatistik Kurumu süt ve süt ürünleri veri tabanından elde edilen verilere göre Türkiye'nin 2014 yılı ağustos ayı itibariyle peynir üretimi 434.804 ton olmuştur. Son dört yıldır artış gösteren peynir üretiminin 2014 yılsonu itibariyle bir önceki yıla göre artacağı beklenmektedir (son 4 ayın üretimi bir önceki yıl kadar gerçekleşse bile artış sağlanmaktadır). Toplam peynir üretiminin 2013 yılı itibariyle % 95,6'sını inek peyniri oluşturmaktadır. Kalan 26.218 ton peynir koyun, keçi ve manda peynirinden oluşmaktadır.

Tablo 27: Türkiye'nin Yıllara Göre Peynir Üretimi

Yıllar	İnek Peyniri (Ton)	Diğer Peynir (Ton)	Toplam
2010	417.150	55.905	473.055
2011	486.635	32.214	518.849
2012	539.409	24.781	564.190
2013	574.137	26.128	600.265
2014*	408.064	26.740	434.804

Kaynak: Tuik (* 2014 Ağustos ayı itibariyle)

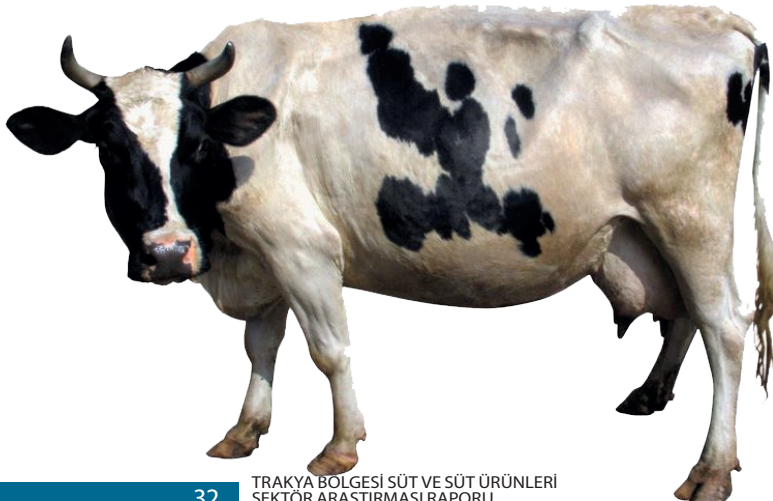
3.2.3. Tereyağı

Tereyağı üretimi 2013 yılsonu itibariyle 41.515 ton olarak gerçekleşmiştir. 2014 ilk 8 ayında üretim 30.891 ton olmuştur. 2010 yılından 2013 yılına kadar tereyağı üretimi %22 artış göstermiştir.

Tablo 28: Türkiye Yıllara Göre Tereyağı Üretimi

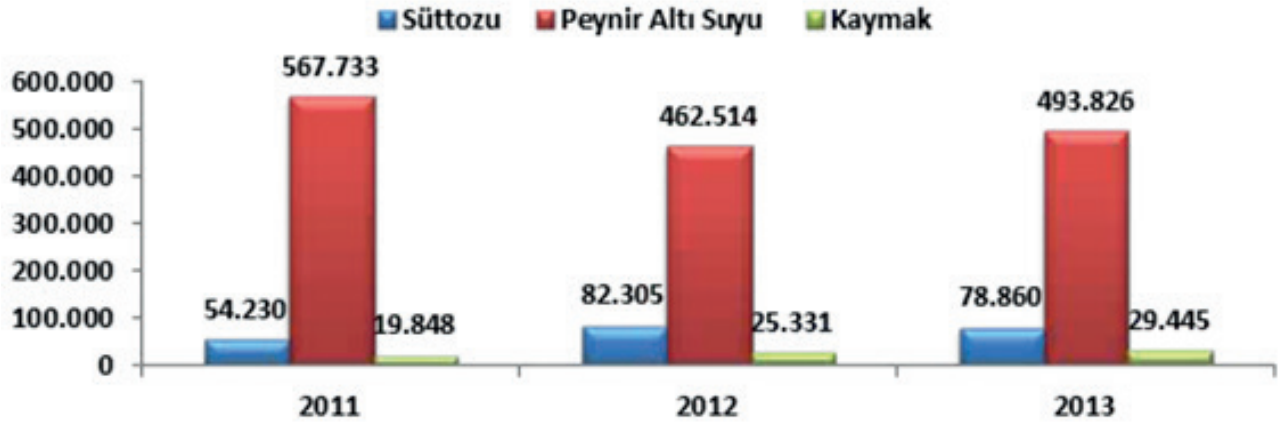
Ton	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	2.239	2.733	3.476	3.534	3.723
Şubat	2.436	3.074	3.513	3.563	3.684
Mart	3.081	3.670	3.520	3.699	3.811
Nisan	2.930	3.229	3.353	3.778	4.078
Mayıs	2.929	3.199	3.446	3.701	4.395
Haziran	2.846	2.979	3.289	3.369	4.080
Temmuz	3.132	3.274	3.162	3.309	3.731
Ağustos	2.966	3.166	2.901	3.038	3.389
Eylül	2.645	3.132	2.802	3.047	-
Ekim	2.877	3.042	2.741	3.573	-
Kasım	2.928	2.848	2.766	3.174	-
Aralık	2.984	3.164	3.157	3.730	-
Toplam	33.993	37.510	38.126	41.515	30.891

Kaynak: Tuik

3.2.4. Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi

Ulusal Süt Konseyi'nin 2013 yılı raporuna göre Türkiye'nin süttozu üretimi 2013 yılı itibariyle 78.860 ton olmuştur. Aynı raporda peynir altı suyu üretiminin 2013 yılında 493.826 ton olduğu, kaymak üretiminin ise 29.445 ton olduğu ifade edilmektedir. Rapora göre süttozu; çikolata, bisküvi ve pasta yapımında, dondurma ve şekerleme imalatında, hazır çorbalar gibi kurutulmuş hazır ürünlerin yapımında, hayvan mamalarında ve kozmetik ürünler de dâhil olmak üzere pek çok sektörde kullanılmaktadır. Ayrıca, raporda peynir altı suyu üretimi için aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır: Peynir Altı Suyu, peynir ve kazein üretimi esnasında çökeltiden süzülerek elde edilen proteince zengin bir üründür. Peynir altı suyu önceki dönemlerde yalnızca atık olarak değerlendirilmiş ve organik madde içeriği nedeniyle çevre kirliliği sorunuyla karşılaşmıştır. Eskiden sadece hayvan gıdası veya gübre olarak sıvı halde kullanılabilen peynir altı suyu günümüzde kurutma, konsantre etme veya fermantasyon gibi gelişen teknolojik imkanlarla gıda sektörünün farklı alanlarında kullanılmaktadır. Gıdaların özellikle protein değeri başta olmak üzere besin değerlerini yükseltmek için, bebek mamalarında, bisküvide, çikolatada, işlenmiş et ürünlerinde, hamur işi ve ekmek yapımı gibi pek çok alanda kullanılabilmektedir.

Şekil 17: Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi (Ton)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

3.2.5. Yoğurt ve Ayran

Ülkemizde en çok tüketilen ve üretilen süt ürünü gıdalar yoğurt ve ayrandır. Türk kültürünün birçok yerinde yer alan yoğurt ülkemizden dünyaya yayılmıştır. 2014 ilk sekiz ayı itibariyle yoğurt üretimi 746.509 ton, ayran üretimi 397.750 ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 29: Türkiye Yoğurt ve Ayran Üretimi

Ton	2010	2011	2012	2013	2014*
Yoğurt	908.269	1.006.793	1.052.658	1.081.411	746.509
Ayran	397.936	459.074	508.445	560.102	397.750

Kaynak: Tuik (* 2014 Ağustos ayı itibariyle)

3.3. Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi

Ulusal Süt Konseyi Dünya Türkiye Süt Sektör Raporu'nda ifade edildiği şekilde Türkiye'de süt ve süt ürünleri tüketimi konusunda net veriler bulunmamaktadır. Tüketimle ilgili hesaplamalar yapılırken tahmini miktarlar hesaplanmakta ve buna göre değerlendirmeler yapılmaktadır. Raporda bu durumla ilgili aşağıdaki değerlendirmeler yer almaktadır: Türkiye'de süt ve süt ürünleri tüketimine ilişkin net veriler bulunmamakla beraber, içme sütü ve diğer süt ürünlerinde kişi başı yıllık tüketim miktarları tahmini olarak hesaplanmaktadır. Daha önceki bölümlerde de ele alındığı üzere, süt üretimimizdeki kayıt dışılık süt ve süt ürünleri- ne ilişkin tüketim miktarlarının hesaplanmasında güçlük yaratmaktadır. Belirli bir birim ağırlıktaki süttten farklı süt ürünlerinin elde edilmesi, söz konusu birim miktara ilişkin tüketim hesaplamasında mükerrerliğe sebep olmaktadır. Bunun yanında; kayıtlı süt üretim miktarları üzerinden hesaplanan tüketim değerleri haricinde üreticinin öz tüketim payı, akraba ve yakın çevresi ile paylaştığı ya da gönderdiği miktar ve her ne kadar tüketim istatistiklerini saptıracak oranlarda olmasa da yine üreticinin kendi pazarladığı süt miktarı ülkemizde kişi başı yıllık süt ve süt ürünleri tüketim hesaplamasında karşılaşılan güçlüklerdir.

3.3.1.Süt

Türkiye'de her ne kadar sokak sütü satışı yaygın olsa da son dönemde bu tüketim anlayışı yerini paketli içme sütlerine bırakmaktadır. Ulusal Süt Konseyi'nin 2013 yılı raporunda içme sütü üretiminin 1.323.942 ton olduğu, bu rakamın %85'inin UHT olarak piyasaya sürüldüğü, kalan miktarın pastörize süt olarak üretildiği ifade edilmektedir. Rapora göre bu verilerden derlenen bilgilere göre Türkiye'de 2013 yılı kişi başı içme sütü tüketiminin yaklaşık 37,3 kg olduğu tahmin edilmektedir.

3.3.2.Peynir

Ülkemizde süt ürünü olarak yoğun şekilde tüketilen peynir çeşidi inek peyniri olduğu Ulusal Süt Konseyi'nin 2013 yılı raporunda yer almaktadır. 2013 yılı peynir üretimi 600.266 ton olduğu göz önüne alındığında ve dış ticaret rakamları hesaba katıldığında 2013 yılı peynir tüketiminin kişi başı 16,5 kg olduğu tahmin edilmektedir.

3.3.3.Tereyağı

Ulusal Süt Konseyi'nin 2013 yılı raporunda yer alan değerlendirmelere göre kişi başı tereyağı tüketimi 2013 yılı için 1,42 kg'dır.

3.3.4.Yoğurt

Ülkemizde yoğun olarak tüketilen yoğurt için peynir tüketiminde kullanılan yöntemle yapılan hesaplamalarla 2013 yılı kişi başı tüketimin 30,6 kg olduğu tahmin edilmektedir.(Ulusal Süt Konseyi, 2013)

3.4.Süt ve Süt Ürünleri Ticareti

Türkiye süt ve süt ürünleri ticaretine dair veriler için Ulusal Süt Konseyi 2013 raporunda yer alan aşağıdaki tablodan yararlanılabilir. Bu tabloya göre 2013 yılında süt ve süt ürünleri ihracatından 281 milyon USD ihracat geliri elde edilmiştir. Yapılan ihracatın 120.733.618 kg olduğu dikkate alındığında kg başına ihracatın 2,3 USD olduğu görülmektedir. Çiğ süt maliyetinin 2013 yılsonu itibariyle 1 TL ve USD/TL kurunun 2,1320 olduğu göz önünde bulundurulduğunda (1 litre çiğ süt yaklaşık 0,47 USD yapmaktadır) kg başına ihracat gelirinin çiğ süt maliyetine göre daha da fazla olması gerektiği ifade edilebilir.

Tablo 30: Türkiye Süt ve Süt Ürünleri İhracatı

GTIP Altılı Kodu	GTIP Altılı Adı	2012		2013	
		Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)
	IHRACAT			IHRACAT	
040110	SÜT, KREMA (KATI YAĞ <= % 1)	1.572.118	1.139.780	1.282.901	
040120	SÜT, KREMA (KATI YAĞ ORANI % 1'İ GEÇEN %6'YI GEÇMEYEN)	8.801.439	7.041.477	8.828.117	6.856.053
040130	SÜT, KREMA (KATI YAĞ ORANI %6'YI GEÇEN)				
040140	SÜT, KREMA (%6 <KATI YAĞ =<%10, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)	5.533.490	8.941.264	4.877.609	8.998.101
040150	SÜT, KREMA (%10 <KATI YAĞ =<%21, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)	0	5.053.290	1.973.146	6.475.874
040210	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN AZ)	274.203	505.258	3.578.010	12.368.160
040221	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (TATLANDIRICISIZ)	1.039.354	3.367.738	894.462	2.797.133
040229	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (DİĞER)	5.795	15.140	180.038	630.964
040291	SÜT, KREMA (TATLANDIRICI İÇERMEYEN)	219.355	1.909.845	170.654	1.594.676
040299	SÜT, KREMA (DİĞER ŞEKİLLERDE)	604.006	1.234.707	681.045	1.733.303
040310	YOĞURT (KONSANTRE EDİLMİŞ)	7.575.140	7.843.219	7.629.547	7.791.177
040390	YAYIK ALTI SÜT, PIHTILAŞMIŞ SÜT VE KREMA, KEFİR VS. (KONSANTRE EDİLMİŞ)	1.050.056	2.013.812	1.308.785	2.511.050
040410	PEYNİR ALTI SUYU VE TADİL EDİLMİŞ PEYNİR ALTI SUYU	18.806.900	18.560.989	32.737.128	33.417.950
040490	DİĞER PEYNİR ALTI SUYU	30.748	34.030	237.116	223.456
040510	TEREYAĞI	297.852	1.805.741	393.657	2.364.065
040520	SÜRÜLEREK YENİLEN SÜT ÜRÜNLERİ (% 39 =<KATI YAĞ <% 80)	73.728	553.254	96.884	684.800
040590	SÜTTEN ELDE EDİLEN DİĞER YAĞLAR	9.390	48.029	18.937	128.223
040610	TAZE PEYNİR (OLGUNLAŞMAMIŞ/SERTLEŞMEMİŞ) VE LOR	10.560.151	35.795.871	11.780.215	41.453.790
040620	RENDELENMİŞ/TOZ HALİNE GETİRİLMİŞ HER CİNS PEYNİR	97.313	559.794	88.267	636.177
040630	ERİTME PEYNİRLER (RENDELENMEMİŞ/TOZ HALİNE GETİRİLMEMİŞ)	12.021.822	39.536.705	14.068.746	47.846.246
040640	MAVİ DAMARLI PEYNİRLER	896	6.920	1.159	7.317
040690	DİĞER PEYNİRLER	12.474.232	53.068.981	13.821.791	63.847.062
210500	DONDURMA VE YENİLEN DİĞER BUZLAR	15.157.745	36.283.789	16.085.404	38.230.333
	GENEL TOPLAM	98.078.367	225.319.633	120.733.618	281.545.969

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

Aynı raporda yer alan süt ve süt ürünler ithalat verilerine göre 2013 yılı ithalat rakamımız 138 milyon USD olmuştur. İthal edilen süt ve süt ürünlerinin miktarı 29.941.709 kg, kg başına ithalat rakamı ise 4,6 USD olmuştur. İhracat rakamı ile karşılaştırıldığında (kg başına ihracat 2,3 USD) süt ve süt ürünleri ithalatının kg değeri daha yüksek olduğu görülmekte, bu durum daha değerli ürünleri ithal ettiğimizi, ihraç ettiğimiz ürünleri daha ithal fiyatlara göre daha düşük bir fiyatla sattığımız göstermektedir.

Tablo 31: Türkiye Süt ve Süt Ürünler İthalatı

		2012		2013	
ITHALAT		ITHALAT		ITHALAT	
GTIP Altılı Kodu	GTIP Altılı Adı	Miktar (kg)	Miktar (kg)	Miktar (kg)	Miktar (kg)
040130	SÜT, KREMA (KATI YAĞ ORANI %6'YI GEÇEN)				
040140	SÜT, KREMA (%6 <KATI YAĞ = <%10, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)	44.810	33.873		
040150	SÜT, KREMA (%10 <KATI YAĞ = <%21, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)	299.110	850.098	492.295	1.573.860
040210	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TEN AZ)	59.035	213.605	27.487	136.953
040221	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (TATLANDIRICISIZ)	14.415	53.924	15.780	85.365
040229	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (DİĞER)				
040291	SÜT, KREMA (TATLANDIRICI İÇERMEYEN)				
040299	SÜT, KREMA (DİĞER ŞEKİLLERDE)	165	1.958	560	8.127
040310	YOĞURT (KONSANTRE EDİLMİŞ)	496	13.741	377	12.712
040390	YAYIK ALTI SÜT, PIHTILAŞMIŞ SÜT VE KREMA, KEFİR VS. (KONSANTRE EDİLMİŞ)	80.592	256.059	249.385	586.367
040410	PEYNİR ALTI SUYU VE TADİL EDİLMİŞ PEYNİR ALTI SUYU	96.159	201.467	235.119	520.156
040490	DİĞER PEYNİR ALTI SUYU	166.860	1.049.038	152.995	1.013.735
040510	TEREYAĞI	15.136.292	60.765.776	19.612.775	86.862.222
040520	SÜRÜLEREK YENİLEN SÜT ÜRÜNLERİ (% 39 =<KATI YAĞ <% 80)			3.520	33.969
040590	SÜTTEN ELDE EDİLEN DİĞER YAĞLAR	813.802	3.935.273	360.930	2.023.547
040610	TAZE PEYNİR (OLGUNLAŞMAMIŞ/SERTLEŞMEMİŞ) VE LOR	61.626	217.356	195.969	490.770
040620	RENDELENMİŞ/TOZ HALİNE GETİRİLMİŞ HER CİNS PEYNİR	95.371	606.076	52.813	434.147
040630	ERİTME PEYNİRLER (RENDELENMEMİŞ/TOZ HALİNE GETİRİLMEMİŞ)	104.978	663.162	190.136	1.172.918
040640	MAVİ DAMARLI PEYNİRLER	120.391	813.016	53.877	351.202
040690	DİĞER PEYNİRLER	6.518.620	32.555.121	7.518.238	39.622.961
210500	DONDURMA VE YENİLEN DİĞER BUZLAR	749.875	3.679.869	779.453	3.216.125
GENEL TOPLAM		24.362.597	105.909.412	29.941.709	138.145.136

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

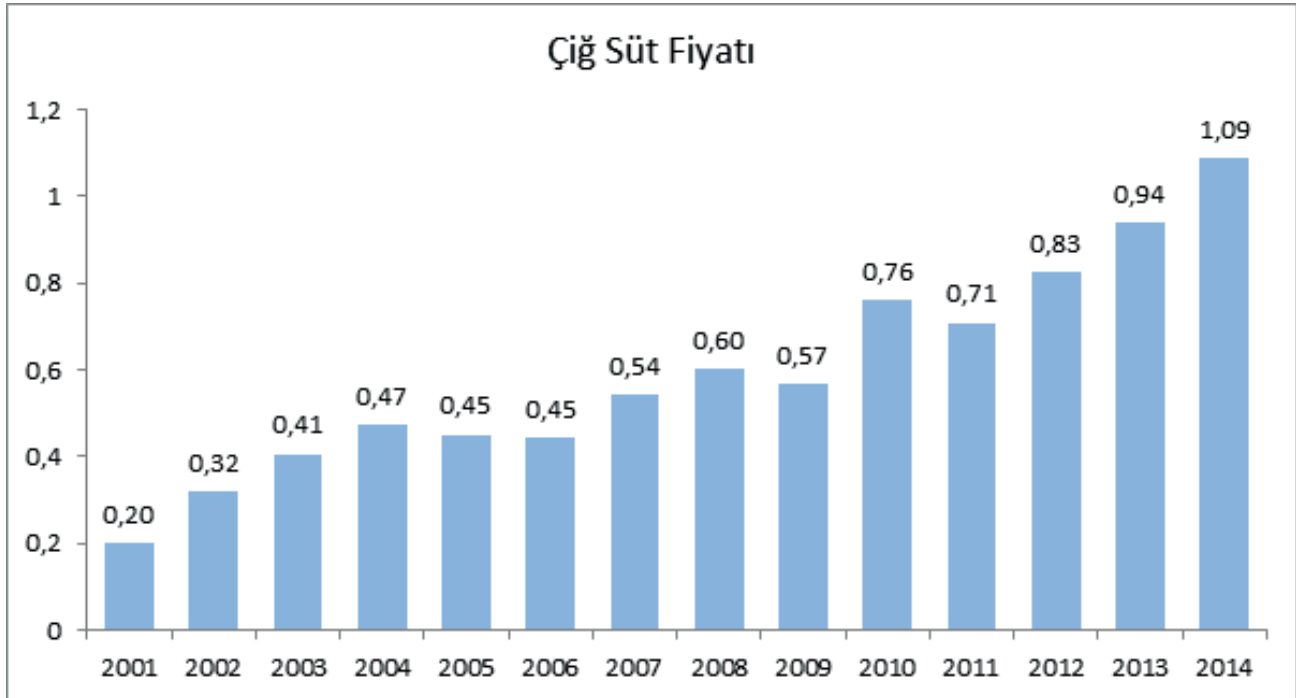
3.5. Çiğ Süt Fiyatı

Türkiye'de Ulusal Süt Konseyi düzenli şekilde toplanarak ülke genelinde süt referans fiyatı belirlemektedir. Bu fiyat, üretim maliyetleri, girdi maliyetleri, enerji maliyetleri gibi tüm maliyetleri içerecek şekilde belirlenmekte ve ülke genelinde referans alınmaktadır.

Tablo 32: Çiğ Süt Fiyatı (TL)

	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZ.	TEM	AĞUS.	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARA	ORT.
2001	0.175	0.175	0.175	0.178	0.178	0.178	0.200	0.200	0.200	0.243	0.243	0.243	0.199
2002	0.266	0.266	0.266	0.320	0.320	0.320	0.320	0.320	0.320	0.380	0.380	0.380	0.321
2003	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.425	0.425	0.425	0.407
2004	0.470	0.470	0.470	0.450	0.450	0.450	0.455	0.455	0.455	0.518	0.518	0.518	0.473
2005	0.500	0.500	0.500	0.430	0.430	0.430	0.432	0.432	0.432	0.442	0.442	0.442	0.451
2006	0.443	0.443	0.443	0.432	0.432	0.432	0.440	0.440	0.440	0.465	0.465	0.465	0.445
2007	0.487	0.487	0.487	0.487	0.487	0.487	0.540	0.540	0.540	0.660	0.660	0.660	0.544
2008	0.660	0.630	0.630	0.565	0.565	0.565	0.635	0.635	0.635	0.625	0.565	0.565	0.604
2009	0,500	0,500	0,500	0,500	0,500	0,500	0,590	0,590	0,590	0,658	0,658	0,725	0,568
2010	0,850	0,850	0,850	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,76
2011	0,735	0,735	0,735	0,64	0,64	0,64	0,64	0,64	0,74	0,80	0,80	0,80	0,709
2012	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,90	0,90	0,90	0,825
2013	0,90	0,90	0,90	0,90	0,90	0,90	0,90	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,941
2014	1,00	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,15	1,15	1,15	1,15	1,15	1,15	1,09

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi

Şekil 18: Yıllara Göre Çiğ Süt Fiyatı (TL)

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi

3.6. Yem Fiyatı

Ulusal Süt Konseyi'nin 2013 yılı raporuna göre ton başına karma yem fiyatı 2013 yılında 725,4 TL olmuştur. **Tablo**

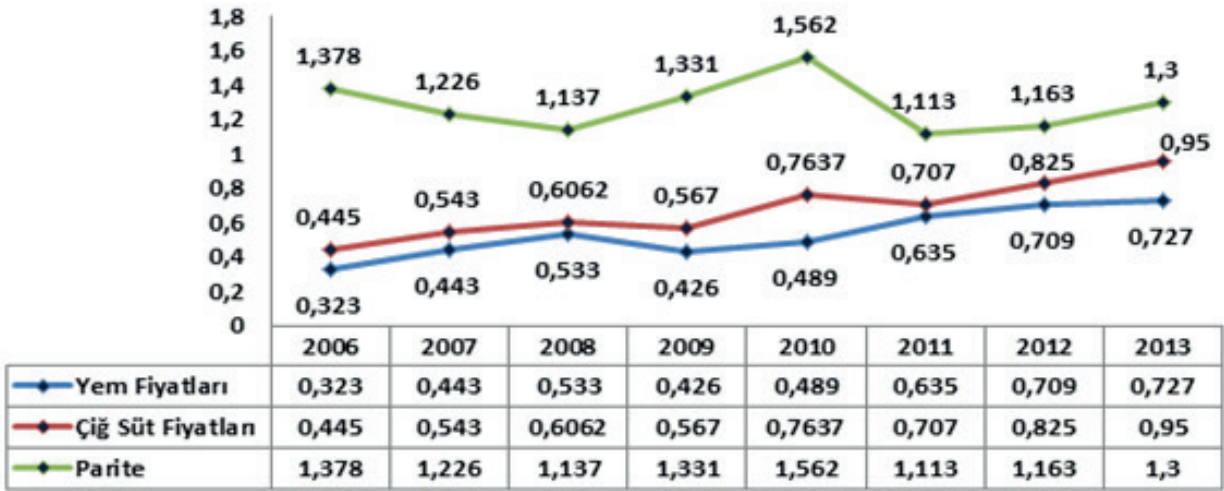
33: Karma Yem Fiyatları

YILLAR	TL/TON
2006	323,25
2007	443,75
2008	533,75
2009	426,66
2010	489,58
2011	635,41
2012	709,58
2013	727,5

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

3.7. Çiğ Süt Yem Paritesi

Uluslararası değerlendirmelerde çiğ süt/yem paritesinin en uygun değeri 1,5 olarak ele alınmaktadır. Çiğ süt fiyatının yem fiyatlarına bölünmesiyle elde edilen parametre süt ürünleri sektörü için kritik önemdedir. Ülkemizdeki yem fiyatları ve çiğ süt fiyatı karşılaştırıldığında bu oranın 2013 yılı itibariyle 1,3 olduğu Ulusal Süt Konseyi'nin raporunda yer almaktadır. Bu oranı değerlendirmek gerekirse çiftçilerin aleyhine bir durum olduğu söylenebilir.

Şekil 19: Türkiye Çiğ Süt Yem Paritesi

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

3.8. Türkiye'de Büyük Çaplı Süt Ürünleri Üreticileri

İstanbul Sanayi Odası her yıl düzenli olarak yayınladığı "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" raporunda ülke genelinde faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarını değerlendirmektedir. Sanayi kuruluşları net satışlarına göre sıralanmakta ve buna göre ilk 500 sanayi kuruluşu listeye girmektedir. Süt ve süt ürünleri sektöründen bu listeye 2013 yılında 12 firma girmiştir. Net satışlara göre 2013 yılında 33'ncü sırada yer alan Ak Gıda, günlük 4.000 ton süt işleme kapasitesi ile 1,8 Milyar TL net satış gerçekleştirmiştir. Yoğunlukla ülke çapında zincir marketlerde satışı yapılan Dost markalı süt ve süt ürünleri ile İçim markalı süt ve süt ürünleri Ak Gıda'nın iki büyük markasıdır. Bursa ilinde kayıtlı Süttaş 1,4 Milyar TL net satış rakamıyla Türkiye'nin 51'nci büyük sanayi kuruluşudur ve günlük 2.500 ton süt işleme kapasitesiyle çalışmaktadır. Trakya'da süt işleme kapasitesi bakımından Kaanlar firması günlük 1.400 ton (şu anda 500 ton/gün kapasite ile çalışmaktadır) süt işleme kapasitesi ile bölgede öne çıkmaktadır.

Tablo 34: Türkiye’de Büyük Çaplı Süt Ürünleri Üreticileri

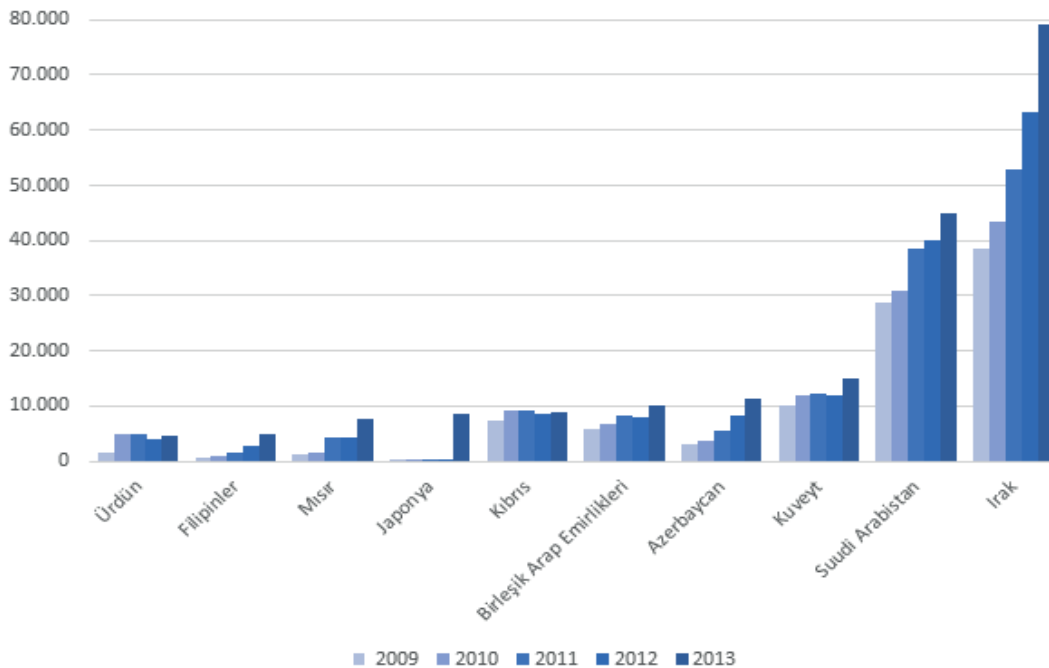
Sıra No	Sıra No	Kuruluşlar	Bağlı Bulunduğu Oda	Üretimden Satışlar (Net/ Milyon TL)	Süt İşlem Kapasitesi* (Ton/Gün)
2013	2012				
33	43	Ak Gıda (Ülker, Dost)	İstanbul	1.837	4.000
51	56	Sütaş	Bursa	1.482	2.500
96	104	Pınar	Ege Bölgesi	808	2.500
105	99	Tat Gıda (Sek Süt)	İstanbul	753	760
158	194	Aynes	Denizli	528	1.200
230	233	Yörsan	Balıkesir	390	1.200
270	270	Dimes	Tokat	331	330
395	379	Akova Süt	Konya	238	1.000
427		Eker	Bursa	220	600
444	433	Yörükoğlu	Antalya	212	500
483	341	Kay Süt	Balıkesir	194	1.000
497	351	Unilever (Danone)	Çorlu	190	1.000
		Kaanlar	Malkara		1.400

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası (* Süt işleme kapasiteleri firmaların kendi internet sitelerinden elde edilmiştir)

4.Süt ve Süt Ürünleri Sektöründe Türkiye’nin İhracat Potansiyeli Olan Pazarlar

Ülkemiz süt ve süt ürünleri sektöründe dondurma ve diğer buzlar hariç 2013 yılı itibariyle tüm dünyaya 243.315.000 USD ihracat gerçekleştirmiştir. Miktar olarak 105.000 ton süt ve süt ürünleri ihracatı olan Türkiye’nin, 2013 yılında en çok ihracat gerçekleştirdiği ülkeler sırasıyla Irak, Suudi Arabistan ve Kuveyt’tir. Irak’a gerçekleştirilen ihracat değer olarak toplam ihracatın %32’sini oluşturmaktadır. Miktar olarak Irak’a gerçekleştirilen süt ve süt ürünleri ihracatı 2013 yılında 27.970 ton olmuş, toplam ihracatın %26,6’sını oluşturmuştur. Ayrıca, süt ve süt ürünlerinde en çok ihracat gerçekleştirilen ilk 10 ülkeye bakıldığında ise bu ülkelerin Japonya hariç gelişmekte olan ülke veya az gelişmiş ülkeler olduğu dikkat çekmektedir.

Süt ve Süt Ürünlerinde En Çok İhracat Gerçekleştirilen Ülkeler (Bin \$)

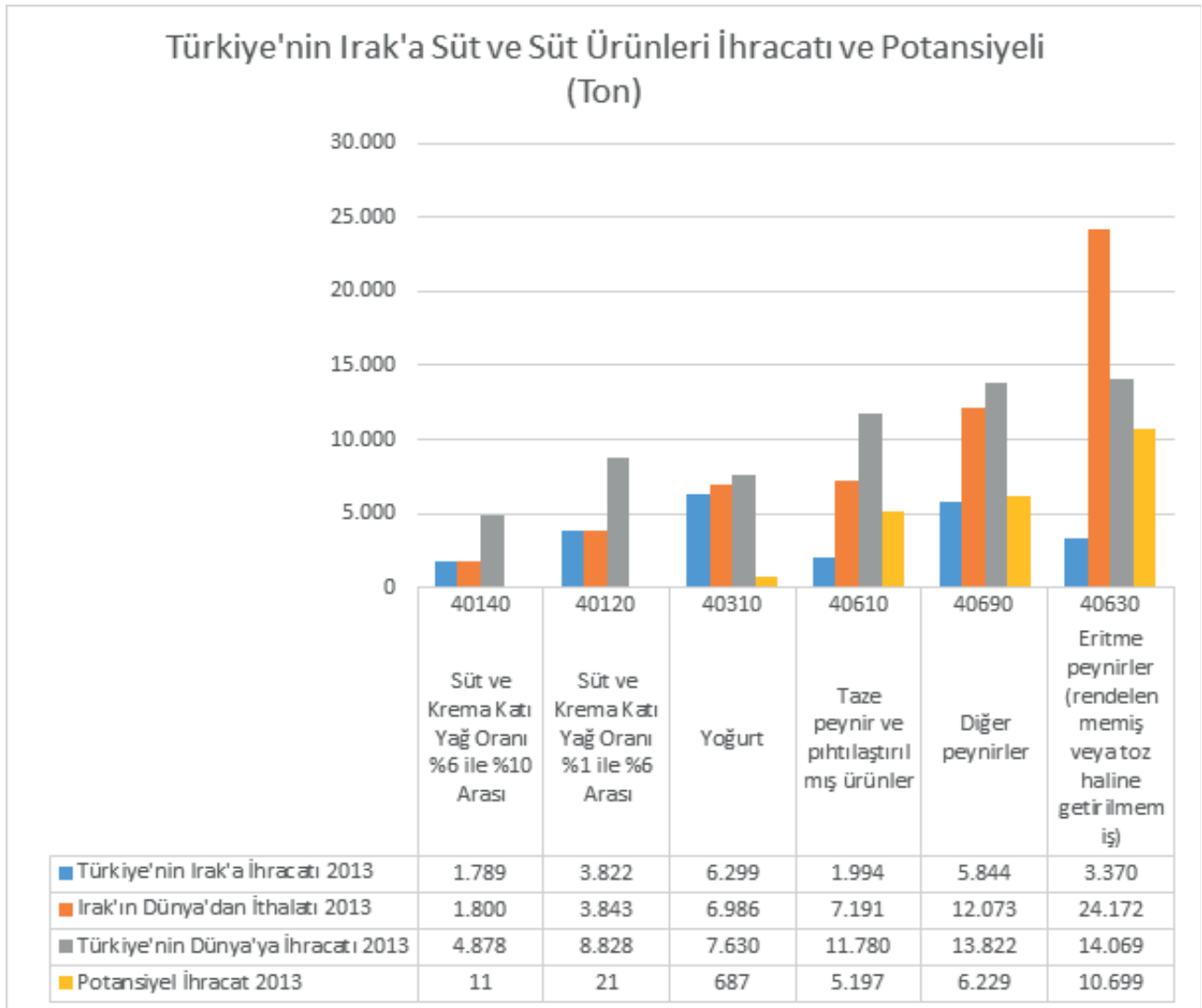

Şekil 20: Süt ve Süt Ürünlerinde En Çok İhracat Gerçekleştirilen Ülkeler

Kaynak: Trade Map

Türkiye'den Irak'a yapılan süt ve süt ürünleri ihracatının bileşimine bakıldığında en çok yoğurt ihraç edildiği gözükmemektedir. Yoğurt ihracatını sırasıyla diğer peynirler, süt ve krema katı yağ oranı %1 ile %6 arası, eritme peynirler ve taze peynir izlemektedir. Potansiyel ihracat olarak en çok potansiyelin eritme peynirlerde olduğu, sonrasında diğer peynirler ve taze peynirin geldiği gözükmemektedir.

Yöntem olarak potansiyel ihracat hesaplamasında öncelikle pazar ülkenin ithalat kapasitesine bakılmakta, eğer pazar ülkenin ithalat kapasitesi merkez ülkenin tüm dünyaya yaptığı ihracattan düşüğe iki ülke arasında ihracat en çok pazar ülkenin ithalat kapasitesi kadar olabilmektedir. Hâlihazırda pazar ülkeye yapılan ihracat varsa ithalat kapasitesinden bu değer çıkarılarak potansiyel ihracat bulunabilmektedir. Eğer, pazar ülkenin ithalat kapasitesi merkez ülkenin tüm dünyaya gerçekleştirdiği mevcut ihracattan büyükse o zaman merkez ülkenin bu pazar ülkeye potansiyel ihracatı ilgili üründe yapmış olduğu tüm ihracat kadardır. Eğer mevcutta pazar ülkeye bir ihracat gerçekleşiyorsa bu değer merkez ülkenin tüm dünyaya yapmış olduğu ihracat değerinden çıkarılarak potansiyel ihracat bulunmaktadır. Kısaca eğer pazar ülke merkez ülkenin tüm ihracatını kapsayacak şekilde bir ithalat gerçekleşiyorsa merkez ülke bütün ihracatını bu ülkeye yönlendirerek potansiyelini en yüksek değere çıkarabilir.

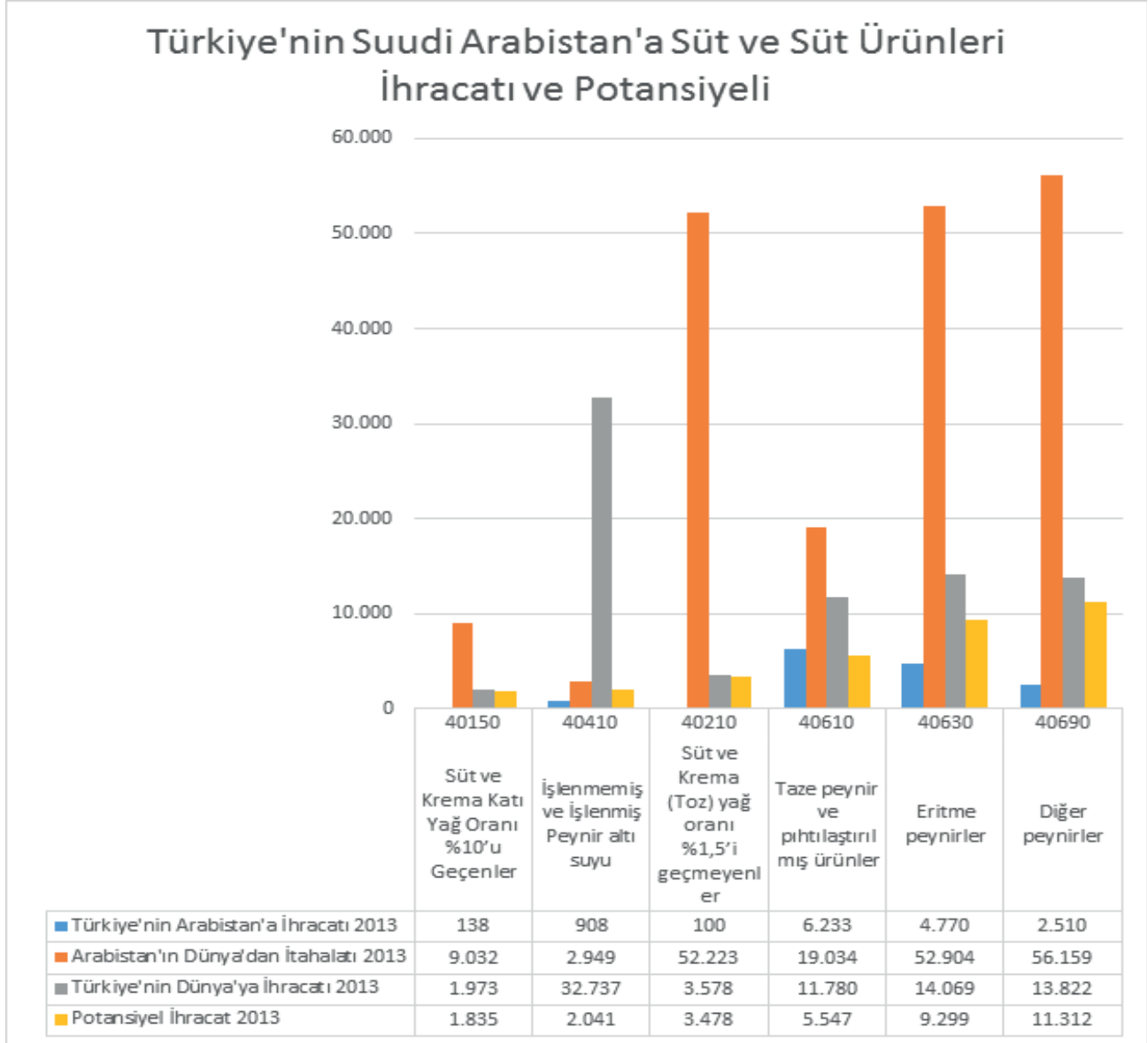

Şekil 21: Türkiye'nin Irak'a Süt ve Süt Ürünleri İhracatı ve Potansiyeli

Kaynak: Trade Map

Türkiye'den Suudi Arabistan'a gerçekleştirilen süt ve süt ürünleri ihracatında en çok ihracatın 2013 yılı itibariyle taze peynirde olduğu görülmektedir. Taze peynir ihracatını eritme peynir ve diğer peynir ihracatı takip etmektedir. Potansiyel ihracatın ise en çok diğer peynirlerde olduğu görülmekte, eritme peynir ve taze peynirde de ihracatın arttırılabileceği söylenebilir.

Şekil 22: Türkiye'nin Suudi Arabistan'a Süt ve Süt Ürünleri İhracatı ve Potansiyeli

Kaynak: Trade Map

Türkiye'nin süt ve süt ürünleri ihracatının hem miktar olarak (105.000 ton) hem değer olarak (243 milyon USD) çok az olduğu ifade edilmelidir. 2001 yılında Avrupa Birliği Gıda ve Veteriner Ofisi tarafından alınan kararla Türkiye'den AB üyesi ülkelere süt ve süt ürünleri ihracatı askıya alınmıştır. O tarihten itibaren ülkemizden AB üyesi ülkelere süt ve süt ürünleri ihracatı gerçekleşmemiştir. Bununla beraber, 2013 yılı itibariyle AB tarafından belirtilen kriterleri sağlayan 6 firma AB komisyonunca AB üyesi ülkelere süt ve süt ürünleri ihracatı yapmaya yetkili kılınmıştır. Bu gelişme ile beraber süt ve süt ürünleri ihracatında artışın olacağı beklenmektedir.

Süt ve süt ürünleri ihracatında mevcuttaki pazarlara ek olarak Rusya ve Çin pazarının incelenmesi, bu ülkelerde en çok tüketilen ürünler ve bu ürünleri sağlayan ülkelerin değerlendirilmesi ülkemizdeki süt ve süt ürünleri üretimi ve ticareti yapan firmalar için bir rehber niteliği taşıyabilir. Bu amaçla, Rusya ve Çin'in süt ve süt ürünlerinde en çok ithalat yaptığı ürünler ve bu ürünlerin sağlandığı ülkelere dair değerlendirmeler bu bölümde sunulacaktır. Süt ve süt ürünlerinin toplam ithalatı 2013 yılında 82,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Almanya %8,8 oranı ile dünya ithalatında zirvede yer almaktadır. Almanya'yı %6,3 oranı ile Çin takip etmektedir. Bu listeden Türkiye pazarı olarak Rusya ve Çin incelenecektir.

Tablo 35: Süt ve Süt Ürünleri İthalatı

Ülkeler	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Pay
Dünya	82.480.718	100,0%
Almanya	7.247.945	8,8%
Çin	5.188.328	6,3%
İtalya	5.052.354	6,1%
Belçika	4.266.187	5,2%
Hollanda	4.202.935	5,1%
Rusya	4.169.798	5,1%
Fransa	4.052.194	4,9%
Birleşik Krallık	3.996.665	4,8%
İspanya	2.338.228	2,8%
Suudi Arabistan	1.835.925	2,2%
Amerika	1.738.059	2,1%
Meksika	1.719.435	2,1%
Japonya	1.416.878	1,7%

Kaynak: Trade Map

Çin'in 2013 yılında tüm Dünya'dan gerçekleştirdiği süt ve süt ürünleri ithalatı toplamı 5,1 milyar dolardır. Bu değer yarısını süt ve krema (toz halde, tatlandırılmamış) yağ oranı %1,5'i geçenler ürünü oluşturmaktadır. Bu üründe Çin neredeyse tüm ürünlerini ithal ederek net ithalatçı konumundadır. 2009-2013 yılları arasında dünya ihracatı yıllık %17 büyümeye gösterirken bu üründe Çin'in ithalatı değer olarak yıllık %47, miktar olarak yıllık %31 büyümeye göstermiştir. Süt ve krema (toz, tatlandırılmamış) yağ oranı %1,5'i geçenler ürün grubunda dünya ithalatından %25,3 pay alan Çin, sıra olarak da dünya ithalatında 1'nci sıradadır. Aynı şekilde, süt ve krema (işlenmiş, toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyenler ürün grubunda da Çin dünya ithalat sıralamasında %10,3 pay ile 1'nci sıradadır. Bu üründe 958 milyon dolar ithalat gerçekleştiren Çin, net ithalatçı konumundadır. 2009-2013 yılları arasında bu ürün grubunda dünya ihracatı yıllık %22 büyürken Çin'in ithalatı değer olarak yıllık %54, miktar olarak yıllık %36 büyümeye göstermiştir. Çin, peynir altı suyunda da dünya ithalatından %17,7 pay alarak net ithalatçı konumundadır. Çin, 2013 yılında 834 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiş, 2009-2013 yılları arasında peynir altı suyu ithalatını değer olarak yıllık %34, miktar olarak yıllık %12 büyütüştür.

Tablo 36: Çin'in En Çok İthalat Gerçekleştirdiği Süt ve Süt Ürünleri

Ürün Kodu	Ürün Açıklaması	İthalat 2013 (Bin \$)	Ticaret Dengesi 2013 (Bin \$)	İthalat Değerinde Büyüme (2009-2013, %)	İthalat Miktarında Büyüme (2009-2013, %)	Dünya İhracatında Büyüme (2009-2013, %)	Dünya İthalatı Payı (%)	Dünya İthalatı Sırası
40221	Süt ve Krema(Toz halde, Tatlandırılmamış) yağ oranı %1,5'i geçenler	2.612.029	-2.608.555	47	31	17	25,3	1
40210	Süt ve Krema (Toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyenler	958.501	-957.012	54	36	22	10,3	1
40410	İşlenmemiş ve İşlenmiş Peynir altı suyu	834.413	-831.507	34	12	23	17,7	1
40120	Süt ve Krema Katı Yağ Oranı %1 ile %6 Arası	148.890	-125.244	143	134	9	2,7	10
40510	Tereyağı	146.121	-144.873	37	20	12	2,6	9
40690	Diğer peynirler	80.459	-80.422	46	38	7	0,4	35
40590	Diğerleri (Süt Yağı, Süt Kaymağı)	80.030	-78.512	40	24	14	4,1	8
40130	Süt ve Krema Katı Yağ Oranı %6'yı Geçenler	70.044	-70.038	50	43	11	2,6	8
40610	Taze peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler	64.722	-64.722	50	40	14	1,1	19
40630	Eritme peynirler (rendelenmemiş veya toz haline getirilmemiş)	44.915	-44.414	22	19	8	1,4	15
40620	Rendelenmiş veya toz haline getirilmiş her cins peynir	40.314	-39.998	20	15	9	2,4	11
40390	Yayıkaltı, Kaymak, Kefir, Diğerleri	27.732	-27.298	128	106	7	1,4	19
40490	Peynir altı Suyu Diğerleri	16.552	-15.911	37	30	14	1,3	19
40291	Süt ve Krema(Konsantre Edilmiş, Tatlandırılmamış Diğerleri)	15.925	-13.982	52	50	9	1	21
40110	Süt ve Krema Katı Yağ Oranı %1'i Geçmeyenler	15.447	-15.447	116	115	15	1,7	14
40229	Süt ve Krema(Toz halde, Tatlandırılmış) yağ oranı %1,5'i geçenler	14.197	-2.939	32	24	7	1,8	15
40310	Yoğurt	12.412	-12.344	51	51	8	0,5	37
40299	Süt ve Krema(Konsantre Edilmiş, Tatlandırılmış Diğerleri)	4.943	2.587	29	35	13	0,4	43
40640	Mavi küflü peynirler ile küf içeren diğer peynirler	679	-679	27	34	3	0,1	51

Kaynak: Trade Map

Yukarıdaki Çin'in en çok ihracat gerçekleştirdiği süt ve süt ürünleri listesinden ilk 6 ürünü detaylı incelemek gerekir. Bu ürünleri hangi ülkelerden almakta, ithalatın yıllık büyüme oranı, vergi oranları gibi parametreleri incelemek ilgili üründe Çin pazarı hakkında fikir verecektir.

Çin'in süt ve süt ürünlerinde 2013 yılı itibarıyla en çok ithalat gerçekleştirdiği ürün 040221 kodu ile süt ve krema (toz halde, tatlandırılmamış) yağ oranı %1,5'i geçenler ürünüdür. Bu üründe 2.6 milyar dolar ithalat gerçekleştiren Çin'in en büyük tedarikçisi Yeni Zelanda'dır. Çin'in 040221 kodlu üründe toplam ithalatının %89,9'unu bu ülkeden gerçekleştirmektedir. İlgili üründe ton başına birim değer olarak ortalama 4.231 dolarlık ithalatı olan Çin'in, Yeni Zelanda'dan gerçekleştirdiği ithalatın ton başına birim değeri 4.185 dolardır ve ortalamadan düşüktür. Çin, bu ülkeye %4,2 oranında gümrük vergisi uygulamakta olup listedeki genel uygulamadan düşük bir vergi tarifesi ilişkisi olduğu görülmektedir. Yeni Zelanda, ilgili üründe hem Çin'in en büyük tedarikçisi hem de dünyanın en çok ihracat gerçekleştiren ülkesidir.

Tablo 37: Süt ve Krema (Toz Halde, Tatlandırılmamış) Yağ Oranı %1,5'i Geçenler Ürününde Çin'e İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Çin'e İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd/Ton)	İthalat Değeri Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktarı Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Çin'in Vergi Uygulaması (%)
Dünya	2.612.029	100,0%	617.294	4.231	47	31		
Yeni Zelanda	2.348.021	89,9%	561.120	4.185	49	33	1	4,2
Avustralya	68.295	2,6%	14.831	4.605	14	0	4	10
Uruguay	40.903	1,6%	8.450	4.841	662	69	6	10
Arjantin	35.871	1,4%	7.630	4.701	333	352	2	10
Şili	16.048	0,6%	3.403	4.716		20	18	1
Belçika	15.246	0,6%	3.073	4.961	91	46	7	10
Singapur	15.161	0,6%	3.815	3.974		47	13	0
İsveç	13.411	0,5%	2.969	4.517			15	10
Amerika	10.735	0,4%	2.085	5.149	51	84	17	10
Danimarka	10.671	0,4%	2.383	4.478	4	-10	8	10
Fransa	10.618	0,4%	2.166	4.902	-11	-20	9	10
İngiltere	8.549	0,3%	1.675	5.104	15	186	14	10
İrlanda	8.392	0,3%	1.726	4.862	147		16	10
Hollanda	7.358	0,3%	1.443	5.099	-8	-30	3	10
Almanya	2.363	0,1%	476	4.964	-31	35	10	10

Kaynak: Trade Map

040210 kodlu süt ve krema (toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyenler ürünü Çin'in en çok ithalat gerçekleştirdiği ikinci süt ve süt ürünleri grubu ürünüdür. Çin bu üründen 2013 yılında 958 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Toplam ithalatı 235.019 ton olan Çin'in, ton başına ithalat birim değeri 4.078 dolardır. 040221 kodu ürüne benzer şekilde Çin en çok ithalatını Yeni Zelanda'dan gerçekleştirmektedir. Yeni Zelanda bu üründe dünya ihracatında Amerika'dan sonra en çok ihracat gerçekleştiren ikinci ülkedir. Çin'in Yeni Zelanda'ya uyguladığı gümrük vergi tarifesi %4,2 olup Singapur (%0) hariç diğer ülkelere de %10 tarife uygulamaktadır. Ayrıca, liste incelendiğinde Çin'e bu üründe ithalatın en çok gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo 38: Süt ve Krema (Toz) Yağ Oranı %1,5'i Geçmeyenler Ürününe Çin'e İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Çin'e İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd/Ton)	İthalat Değer Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktar Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Çin'in Vergi Uygulaması (%)
Dünya	958.501	100,0%	235.019	4.078	54	36		
Yeni Zelanda	511.744	53,4%	123.919	4.130	49	31	2	4,2
Amerika	212.438	22,2%	53.327	3.984	82	59	1	10
Almanya	62.701	6,5%	15.610	4.017	98	74	3	10
Avustralya	56.624	5,9%	13.198	4.290	26	10	7	10
Fransa	27.343	2,9%	6.960	3.929	89	72	4	10
İsveç	13.902	1,5%	3.526	3.943	321	85	15	10
İrlanda	13.095	1,4%	3.391	3.862	57	48	11	10
Danimarka	11.247	1,2%	2.758	4.078	435	495	12	10
Finlandiya	10.745	1,1%	2.601	4.131	82	53	19	10
Uruguay	7.622	0,8%	1.850	4.120	386	67	13	10
Singapur	6.403	0,7%	1.706	3.753	271	329	25	0
Polonya	6.088	0,6%	1.480	4.114	85	61	10	10
Hollanda	5.239	0,5%	1.152	4.548	-6	-17	9	10

Kaynak: Trade Map

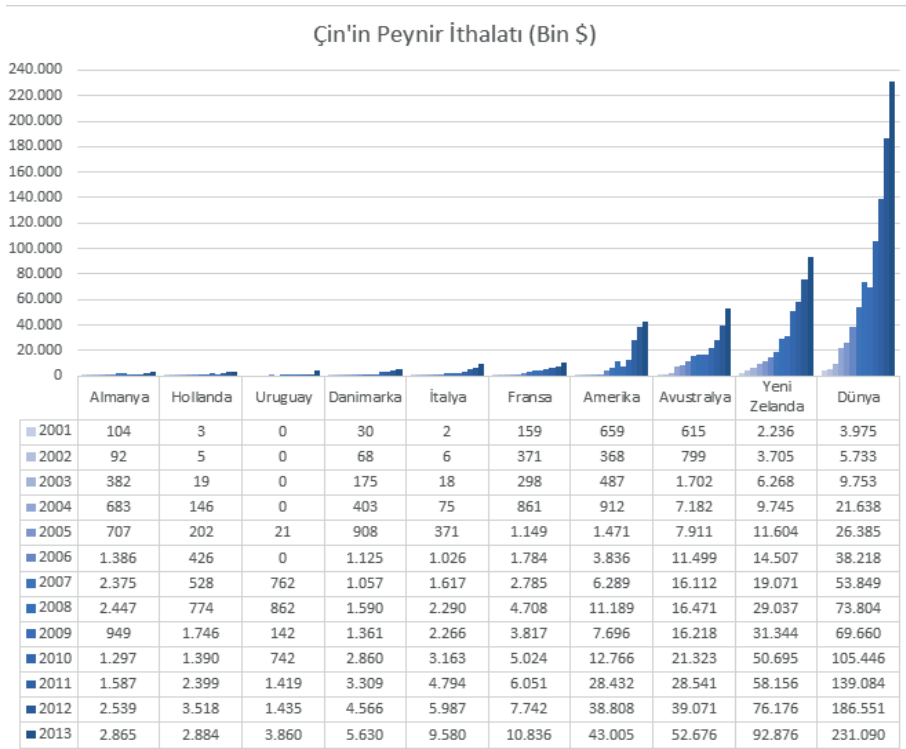
Tablo 39: İşlenmemiş ve İşlenmiş Peynir Altı Suyu Ürününe Çin'e İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Çin'e İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd/Ton)	İthalat Değer Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktar Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Çin'in Vergi Uygulaması (%)
Dünya	834.413	100,0%	430.622	1.938	34	12		
Amerika	267.673	32,1%	206.958	1.293	34	10	1	2
Fransa	156.010	18,7%	60.574	2.576	27	9	3	2
Hollanda	75.577	9,1%	25.368	2.979	42	23	4	2
Arjantin	74.319	8,9%	37.259	1.995	82	70	8	2
Almanya	53.997	6,5%	20.382	2.649	33	10	2	2
Finlandiya	47.726	5,7%	14.900	3.203	27	2	12	2
İrlanda	41.166	4,9%	13.916	2.958	26	6	7	2
Yeni Zelanda	30.822	3,7%	4.080	7.554	36	2	20	0
Polonya	23.674	2,8%	16.779	1.411	54	28	5	2
Avustralya	13.841	1,7%	4.809	2.878	18	-12	13	2
Avusturya	10.354	1,2%	3.526	2.936	41	20	9	2
Uruguay	9.400	1,1%	6.400	1.469	149	98	23	2

Kaynak: Trade Map

Çin'in peynir altı suyu ithalatı 2013 yılında 834 milyon dolardır. Toplam ithalatının %32'sini ABD den gerçekleştirmekte, ton başına birim fiyatı olarak 1.293 dolar ithalat yapmaktadır. ABD, peynir altı suyunda en çok ihracat gerçekleştiren ülke konumundadır. Listede ABD'yi, %18,7'lik pay ile Fransa takip etmektedir. Çin'in Fransa'dan yapmış olduğu ithalatın ton başına birim fiyatı ABD'nin iki katı olup ton başına 2.576 dolardır. Liste incelendiğinde ton başına birim fiyatlarda ülkeler arasında farklılıklar olduğu dikkat çekmekte olup Yeni Zelanda'dan yapılan ithalatın ton başına birim değeri 7.554 dolardır. Çin'in peynir altı suyunda uyguladığı gümrük tarifesi %2'dir.

Yukarıda belirtildiği üzere Çin'in en çok ithalat yaptığı ilk 3 süt ürünü süt ve krema ile peynir altı suyudur. Bu ürünler Çin'in süt ve süt ürünleri ithalatının %85'ini oluşturmaktadır. Bu ürünlerin ithalatında Yeni Zelanda'nın öne çıktığı gözükmektedir. Dolayısıyla, süt ve krema ithalatında bir yoğunlaşmadan bahsetmek mümkündür. Bununla beraber, peynir altı suyu ithalatında en çok ithalat ABD'den yapılmakla beraber diğer ülkelerin payları da önemli seviyelerdedir. Peynir altı suyu ithalatında her hangi bir ülkede yoğunlaşma olmadığı söylenebilir. Ayrıca, Çin peynir altı suyu ithalatının büyük çoğunluğunu gelişmiş ülkelere yapmaktadır.

Bölgemizde yoğun olarak peynir üretimi olduğu dikkate alındığında Çin'in peynir ithalatını değerlendirmek gerekmektedir. Tabloda Çin'in 2001 yılından 2013 yılına kadar yaptığı peynir ithalatının seyri yer almaktadır. 2001 yılında 3,9 milyon dolarlık ithalat gerçekleştiren Çin'in, 2013 yılında yaptığı ithalat 231 milyon dolardır. Bu rakamın %40'ını Yeni Zelanda'dan gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, 12 yıl gibi kısa bir sürede peynir ithalatı yaklaşık 60 kat artmıştır. Miktar olarak bakıldığında 2001 yılında Çin'in toplam peynir ithalatı 2.030 ton olup 2013 yılında bu miktar 47.331 tona yükselmiştir. Miktar olarak da 12 yılda 23 kat artan peynir ithalatı gelecek yıllar için potansiyel arz etmektedir.

Şekil 23: Çin'in Peynir İthalatı

Kaynak: Trade Map

Çin'in peynir ithalatının dağılımına bakıldığında en çok ithalatın 2013 yılı itibarıyla 17.059 ton ve 80.459.000 dolar ile "diğer peynirler" grubunda gerçekleştiği gözükmektedir. 2001 yılında bu ürün grubunda 1.346 ton ithalat gerçekleştirilmiş, 2007 yılında ithalat 6.639 tona çıkmıştır. Çin'in en çok ithalatını gerçekleştirdiği ikinci peynir taze peynirdir. 2013 yılında 13.840 tonluk yani 64.722.000 dolarlık taze peynir ithalatı yapılmıştır. 2001 yılında 368 ton, 2007 yılında 673 ton taze peynir ithalatı olan Çin'in 2013 yılında yaptığı ithalat 13.840 ton ile çok büyük bir potansiyel göstermektedir. Benzer durum eritme peynirler ve rendelenmiş veya toz haline getirilmiş peynirler içinde geçerlidir. 2001 yılında her iki peynirde de 1000 tonun altında ithalatı olan Çin'in 2013 yılı itibarıyla toplamda yaklaşık 16.000 tonluk bir ithalatı vardır. Tablo incelendiğinde son 12 yıllık dönemde Çin'in peynir ithalatının çok hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Tablo 40: Çin'in Peynir İthalatının Dağılımı

Ürün Açıklaması	İthalat 2001 (Ton)	İthalat 2001 (\$)	Birim Değer (\$/Ton)	İthalat 2007 (Ton)	İthalat 2007 (\$)	Birim Değer (\$/Ton)	İthalat 2013 (Ton)	İthalat 2013 (\$)	Birim Değer (\$/Ton)
Diğer peynirler	1.346	2.014.000	1.496 USD	6.639	25.178.000	3.792 USD	17.059	80.459.000	4.717 USD
Taze peynir (olgunlaştırılmamış veya preslenmemiş) (peyniraltı suyundan yapılmış peynirler dahil) ve pıhtılaştırılmış ürünler	368	813.000	2.209 USD	673	2.646.000	3.932 USD	13.840	64.722.000	4.676 USD
Eritme peynirler (rendelenmemiş veya toz haline getirilmemiş)	141	463.000	3.284 USD	4.239	18.879.000	4.454 USD	7.885	44.915.000	5.696 USD
Rendelenmiş veya toz haline getirilmiş her cins peynir	174	685.000	3.937 USD	1.630	7.061.000	4.332 USD	8.473	40.314.000	4.758 USD
Mavi küflü peynirler ve küf içeren diğer peynirler				10	84.000	8.400 USD	74	679.000	9.176 USD
Toplam	2.029	3.975.000	1.959 USD	13.191	53.848.000	4.082 USD	47.331	231.089.000	4.882 USD

Kaynak: Trade Map

Rusya'nın 2013 yılında tüm Dünya'dan gerçekleştirdiği süt ve süt ürünleri ithalatı toplamı 4,1 milyar dolardır. Bu değerinin %40'ını 040690 kodlu diğer peynirler grubu oluşturmaktadır. Bu üründe Rusya neredeyse tüm ürünlerini ithal ederek net ithalatçı konumundadır. 2009-2013 yılları arasında dünya ihracatı yıllık %7 büyümeye gösterirken bu üründe Rusya'nın ithalatı değer olarak yıllık %20, miktar olarak yıllık %13 büyümeye göstermiştir. Bu ürün grubunda dünya ithalatından %8,3 pay alan Rusya, sıra olarak da dünya ithalatında 2'nci sıradadır. Aynı şekilde, tereyağında Rusya dünya ithalat sıralamasında %9,8 pay ile 3'ncü sıradadır. Bu üründe 562 milyon dolar ithalat gerçekleştiren Rusya, net ithalatçı konumdadır. 2009-2013 yılları arasında bu ürün grubunda dünya ihracatı yıllık %12 büyürken Rusya'nın ithalatı değer olarak yıllık %43, miktar olarak yıllık %23 büyümeye göstermiştir. Rusya süt ve krema (toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyenler ürününde de dünya ithalatından %5,1 pay alarak net ithalatçı konumdadır. Rusya, bu üründe 2013 yılında 478 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiş, 2009-2013 yılları arasında ithalatını değer olarak yıllık %90, miktar olarak yıllık %70 büyütülmüştür. Taze peynirde de Rusya net ithalatçı olup 2013 yılında 347 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Rusya'nın taze peynir ithalatı 2009-2013 yılları arasında değer olarak yıllık %52, miktar olarak yıllık %45 artmıştır. Bu açıdan Rusya taze peynir ithalatında %6 pay ile 5'nci sıradadır.

Tablo 41: Rusya'nın En Çok İthalat Gerçekleştirdiği Süt ve Süt Ürünleri

Ürün Kodu	Ürün Açıklaması	İthalat 2013 (Bin \$)	Ticaret Dengesi 2013 (Bin \$)	İthalat Değerinde Büyüme (2009-2013, %)	İthalat Miktarında Büyüme (2009-2013, %)	Dünya İhracatında Büyüme (2009-2013, %)	Dünya İthalatı Payı (%)	Dünya İthalatı Sırası
40690	Diğer peynirler	1.685.482	-1.675.248	20	13	7	8,3	2
40510	Tereyağı	562.640	-553.833	43	23	12	9,8	3
40210	Süt ve Krema(İşlenmiş, Toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyenler	478.480	-466.250	90	70	22	5,1	4
40610	Taze peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler	347.028	-322.336	52	45	14	6	5
40221	Süt ve Krema(Toz halde, Tatlandırılmamış) yağ oranı %1,5'i geçenler	168.857	-165.522	65	54	17	1,6	13
40120	Süt ve Krema Yağ Oranı %1 ile %6 Arası	168.339	-149.146	162	172	9	3,1	9
40410	İşlenmemiş ve İşlenmiş Peynir altı suyu	106.709	-103.212	27	26	23	2,3	8
40130	Süt ve Krema Yağ Oranı %6'yı Geçenler	103.631	-98.419	57	46	11	3,9	6
40590	Diğerleri (Süt Yağı, Süt Kaymağı)	85.085	-84.960	45	39	14	4,4	7
40630	Eritme peynirler (rendelenmemiş veya toz haline getirilmemiş)	81.150	-29.784	14	8	8	2,6	10
40299	Süt ve Krema(Konsantre Edilmiş, Tatlandırılmış Diğerleri)	72.951	-49.798	294	371	13	6	2
40390	Yayıkaltı, Kaymak, Kefir, Diğerleri	72.191	9.673	59	78	7	3,6	6

Kaynak: Trade Map

Yukarıdaki listede yer alan ürünlerden Rusya'nın en çok ithalat gösterdiği ürün 040690 ürün kodu ile diğer peynirlerdir. Bu üründe 2013 yılında 1,6 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. 2009-2013 yılları arasında bu üründe gerçekleşen ithalat değer olarak %20, miktar olarak %13 artış göstermiştir. Rusya bu üründe en çok ithalatı Belarus'dan gerçekleştirmektedir. Belarus'dan 2013 yılında 71.338 ton ve 370 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. Toplam diğer peynir ithalatının %22'si Belarus'dan gerçekleştirilmekte olup ton başına birim değeri 5.196 dolardır. Rusya'nın diğer peynirlerde en çok ithalat gerçekleştirdiği diğer ülkeler Ukrayna, Hollanda ve Almanya'dır. Bu ülkelerden gerçekleşen ithalat toplam ithalatın %44'ünü oluşturmaktadır. Listenin alt sıralarında yer alan İtalya'dan yapılan ithalat değer olarak 26 milyon dolar, miktar olarak 2.615 ton olmasına rağmen ton başına birim değeri 10.128 ton ile ayrıca dikkat çekmektedir. Rusya'nın gümrük tarifesi en çok ithalat gerçekleştirdiği Belarus ve Ukrayna için %0, diğer ülkeler için ise %19,3 dür. Gümrük vergisindeki bu farklılığın Belarus ve Ukrayna'ya avantaj sağladığı söylenebilir. Ayrıca, Çin'den farklı olarak bu üründe Rusya'nın ithalatının büyük çoğunluğunu komşu ülkelerinden yaptığı da ifade edilebilir.

Tablo 42: Diğer Peynirler Ürününe Rusya'ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Rusya'ya İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd/Ton)	İthalat Değer Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktar Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Rusya'nın Vergi Uygulaması (%)
Dünya	1.685.482	100,0%	315.198	5.347	20	13		
Belarus	370.682	22,0%	71.338	5.196			11	0
Ukrayna	315.222	18,7%	50.055	6.298	3	-6	14	0
Hollanda	268.531	15,9%	52.724	5.093	35	30	1	19,3
Almanya	169.900	10,1%	35.357	4.805	0	-6	2	19,3
Litvanya	121.989	7,2%	23.815	5.122	11	2	22	19,3
Polonya	120.397	7,1%	24.303	4.954	46	40	12	19,3
Finlandiya	86.949	5,2%	16.698	5.207	10	2	24	19,3
Fransa	52.502	3,1%	7.918	6.631	16	14	3	19,3
Danimarka	44.302	2,6%	8.477	5.226	23	15	5	19,3
Estonya	31.225	1,9%	6.560	4.760	13	6	30	19,3
İtalya	26.486	1,6%	2.615	10.128	42	30	4	19,3
Arjantin	15.385	0,9%	2.968	5.184	22	8	25	14,4
Letonya	9.523	0,6%	2.354	4.045	12	10	35	19,3
İrlanda	6.510	0,4%	1.285	5.066	65	74	6	19,3
İngiltere	6.059	0,4%	971	6.240		58	16	19,3

Rusya 2013 yılında 562 milyon dolar değerinde tereyağı ithal etmiştir. Bu değerle dünya ithalatında en çok ithalat yapan 3'ncü ülkedir. 2009-2013 yılları arasında dünya tereyağı ihracatı %12 artarken Rusya'nın gerçekleştirdiği ithalat değer olarak bu dönemde %43, miktar olarak %23 artmıştır. Rusya tereyağı ihracatının %40'ını Belarus'dan gerçekleştirmektedir. Ortalamada ton başına tereyağının birim fiyatı 4.818 dolar iken Belarus'dan yapılan ithalatın ton başına birim değeri 5.318 dolardır. Ayrıca, Rusya bu ülkeye peynir ithalatına benzer şekilde %0 gümrük tarifesi uygulamaktadır. Belarus'tan sonra Rusya'nın tereyağı ithalatı yaptığı ülkelerin kompozisyonu çeşitlilik göstermektedir. Uruguay, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi Rusya'ya çok uzak mesafedeki ülkelere de tereyağı ithalatı yapılmakta hatta bu ülkelere gelen tereyağın ton başına birim fiyatı ortalamadan daha düşük seviyelerdedir. Rusya'nın bu ülkelere uyguladığı gümrük tarifesi ise %18,1 dir (Arjantin %13,6).

Tablo 43: Tereyağında Rusya'ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Rusya'ya İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd/Ton)	İthalat Değer Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktar Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Rusya'nın Vergi Uygulaması (%)
Dünya	562.640	100,0%	116.778	4.818	43	23		
Belarus	226.187	40,2%	42.533	5.318			8	0
Uruguay	69.627	12,4%	16.505	4.219	158	114	13	13,6
Yeni Zelanda	68.037	12,1%	15.890	4.282	3	-13	1	18,1
Finlandiya	62.273	11,1%	11.295	5.513	8	-5	12	18,1
Avustralya	36.018	6,4%	8.894	4.050	63	42	10	18,1
Arjantin	35.179	6,3%	8.026	4.383	49	27	17	13,6
Fransa	25.301	4,5%	5.767	4.387	44	38	6	18,1
Danimarka	12.670	2,3%	2.474	5.121	51	36	9	18,1
Letonya	3.899	0,7%	789	4.942		164	20	18,1
Almanya	3.839	0,7%	981	3.913	-1	-14	4	18,1
Polonya	3.183	0,6%	563	5.654	9	-5	11	18,1
Litvanya	2.998	0,5%	606	4.947	33	11	19	18,1
Ukrayna	2.777	0,5%	430	6.458			22	0
Çek Cumhuriyeti	2.538	0,5%	503	5.046	25	8	24	18,1
Şili	1.773	0,3%	400	4.433		26	28	13,6
Moldova	1.701	0,3%	320	5.316			42	0
İngiltere	930	0,2%	150	6.200			14	18,1
Hollanda	919	0,2%	169	5.438	-26	-14	2	18,1
Kazakistan	858	0,2%	152	5.645			53	0

Kaynak: Trade Map

Rusya 2013 yılında 478 milyon dolarlık süt ve krema (toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyenler ürününden ithal etmiştir. 2009-2013 yılları arasında bu üründen ithalatı değer olarak yıllık %90, miktar olarak yıllık %70 büyümüştür. Aynı dönemde dünya ihracat artışı yıllık %22'dir. Bu üründe Rusya'nın en çok ithalat yaptığı ülke Belarus'dur. Belarus 2013 yılında 70.699 ton miktarında 316 milyon dolarlık süt ve krema (toz) yağ oranı %1,5'i geçmeyen ürününü Rusya'ya göndermiştir. Belarus'un bu üründe Rusya'nın en büyük tedarikçisi olmasında hem Rusya'ya komşu olmasının hem de Rusya'nın uyguladığı gümrük tarifesinin %0 olmasının avantaj sağladığını söyleyebiliriz. İthalatta Belarus'u Arjantin, Fransa ve Ukrayna takip etmektedir. Burada dikkat çeken nokta ise Rusya'nın Ukrayna, Belarus gibi komşu ülkelere %0, Avrupa Birliği ülkelerine %18,3, Arjantin, Uruguay gibi diğer ülkelere %13,7 gümrük tarifesi uygulamasıdır.

Tablo 44: Süt ve Krema (İşlenmiş, Toz) Yağ Oranı %1,5'i Geçmeyenler Ürününde Rusya'ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Rusya'ya İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd /Ton)	İthalat Değer Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktar Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Rusya'nın Vergi Uygulaması (%)
Dünya	478.480	100,0%	109.964	4.351	90	70		
Belarus	316.282	66,1%	70.699	4.474			8	0
Arjantin	34.199	7,1%	8.313	4.114			16	13,7
Fransa	26.027	5,4%	6.381	4.079	12	4	4	18,3
Ukrayna	25.485	5,3%	5.619	4.536			23	0
Uruguay	15.515	3,2%	4.050	3.831			13	13,7
Polonya	11.758	2,5%	2.856	4.117	23	17	10	18,3
Finlandiya	10.261	2,1%	2.533	4.051	17	2	19	18,3
Belçika	10.121	2,1%	2.587	3.912	83	61	5	18,3
Letonya	6.394	1,3%	1.438	4.446	38	17	26	18,3
Almanya	6.169	1,3%	1.584	3.895	10	-1	3	18,3
İsviçre	2.986	0,6%	705	4.235		-37	28	18,3
Hollanda	2.238	0,5%	448	4.996	9	-6	9	18,3

Kaynak: Trade Map

Rusya 2013 yılında ton başına birim değeri olarak 3.688 dolarlık toplam 347 milyon dolarlık peynir ithal etmiştir. 2009-2013 yılları arasında değer bazında %52, miktar bazında %45 yıllık büyüyen Rusya'nın ithalatı aynı dönemdeki dünya toplam ihracat artışı olan %14'ten fazladır. Belarus yukarıdaki diğer ürünlere benzer şekilde yine Rusya'nın ithalatında önemli bir komşu ülkesidir. Taze peynir 2013 yılı ithalatının %33'ünü Belarus tedarik etmekte olup Rusya'nın bu ülkeye uyguladığı gümrük tarifesi %0'dır. Belarus'tan sonra Rusya'ya en çok taze peynir ithalatı yapan ülkeler sırasıyla Litvanya, Danimarka ve İtalya'dır. Bu ülkelere Rusya %18,3 gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Tablo 45: Taze Peynir ve Pıhtılaştırılmış Ürünlerde Rusya'ya İthalat Gerçekleştiren Ülkeler

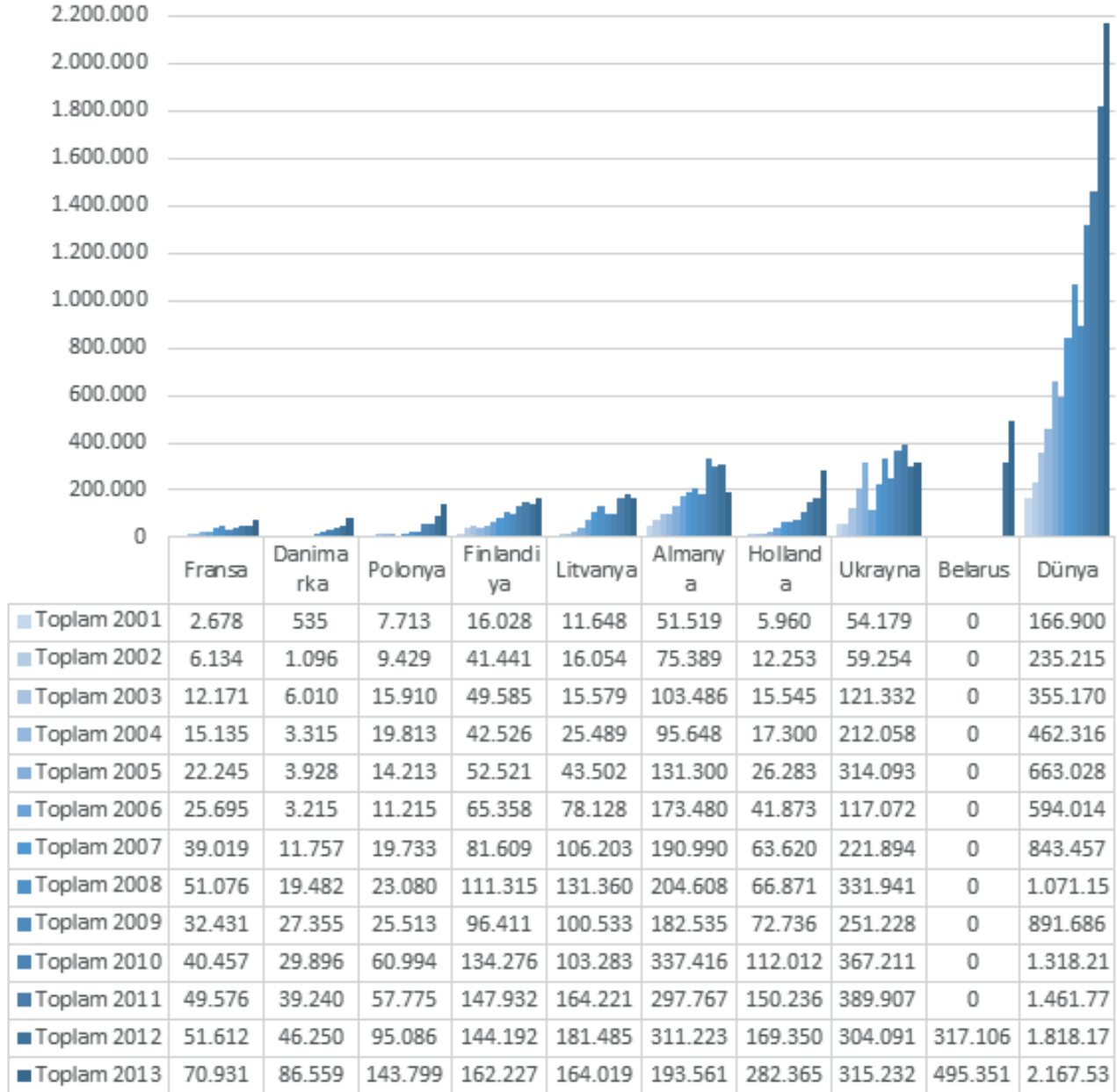
Ülke	İthalat Değeri 2013 (Bin \$)	Rusya'ya İthalattaki Payı	İthalat Miktarı 2013 (Ton)	Birim Değer (Usd/Ton)	İthalat Değer Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	İthalat Miktar Büyümesi (2009-2013, % yıllık)	Ülkenin Dünya İhracatı Sırası	Rusya'nın Vergi Uygulaması (%)
Dünya	347.028	100,0%	95.392	3.638	52	45		
Belarus	116.505	33,6%	35.798	3.255			11	0
Litvanya	39.118	11,3%	10.516	3.720	45	19	10	18,3
Danimarka	32.808	9,5%	8.986	3.651	43	37	4	18,3
İtalya	30.741	8,9%	6.733	4.566	36	35	3	18,3
Arjantin	19.112	5,5%	4.373	4.370	25	12	13	13,7
Sırbistan	19.008	5,5%	4.732	4.017			29	0
Polonya	13.917	4,0%	3.316	4.197	75	63	9	18,3
Finlandiya	13.037	3,8%	4.320	3.018	21	21	33	18,3
Fransa	12.732	3,7%	3.126	4.073	51	41	2	18,3
Hollanda	11.647	3,4%	4.483	2.598	783	718	18	18,3
Letonya	11.626	3,4%	3.200	3.633	194	195	26	18,3
Almanya	10.620	3,1%	2.352	4.515	-8	-11	1	18,3
İngiltere	5.385	1,6%	965	5.580		161	7	18,3
Belçika	3.925	1,1%	820	4.787	62	60	17	18,3

Kaynak: Trade Map

Türkiye için süt ve süt ürünlerinde potansiyel bir pazar olan Rusya'nın toplam peynir ithalatına bakıldığında 2001 yılında 166 milyon dolarlık ithalat yaptığı, 2013 yılı içinse 2,1 milyar dolarlık peynir ithalatı bulunduğu dikkat çekmektedir. Son 12 yıllık süreçte peynir ithalatı hızla artan Rusya'nın en büyük tedarikçisi komşusu Belarus 'dur. Belarus'u Ukrayna ve Hollanda takip etmektedir. Rusya, 2013 yılında Ukrayna'da yaşanan olaylardan sonra Avrupa Birliği, Amerika ve Kanada'dan yapılan gıda ithalatına sınırlama getirmiştir. Bu gelişmeden sonra Rusya'nın gıda ürünlerinde ithalat için yeni tedarikçi ülkeler ile iletişime geçtiği haberleri yapılmıştır. Türkiye'den bu gelişmelerden sonra Rusya'ya süt ve süt ürünleri ihracatının artması beklenmektedir.

Rusya'nın Peynir İthalatı (Bin \$)

Şekil 24: Rusya'nın Peynir İthalatı

Kaynak: Trade Map

5. Trakya Bölgesi Süt ve Süt Ürünleri Sektörü

5.1. Bölge Süt ve Süt Ürünleri Sektörü Mevcut Durumu

5.1.1. Hayvan Varlığı

2013 yılı Türkiye İstatistik Enstitüsü verilerine göre Trakya genelinde 489.358 baş sığır, 2.320 baş manda, 677.240 baş koyun ve 187.635 baş keçi bulunmaktadır. Bölgede en çok sığır 177.605 baş ile Edirne'de yer almakta, sayı açısından 3 ilde birbirlerine yakın sığır sayısı bulunmaktadır. Koyun en çok Edirne'de yer almakta, keçi ve manda ise en çok Kırklareli ilinde bulunmaktadır.

Tablo 46: Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ 2013 Yılı Hayvan Varlığı (Baş)

YIL	BÖLGE ADI	Sığır	Manda	Koyun	Keçi
2013	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	448.758	2.320	677.240	187.635
2013	Tekirdağ	154.039	698	180.659	56.881
2013	Edirne	177.605	140	251.426	54.121
2013	Kırklareli	157.714	1.482	245.155	76.633

Kaynak: Tuik

Kırklareli İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nden alınan verilere göre il genelinde 2014 yılı itibariyle modern çiftlik sayısı 77 adet, süt işletmeciliği yapan aile işletmesi ise 14.395 adettir.

Tablo 47: Trakya Hayvan Varlığı (Baş)

Yıl	Bölge Adı	Dana ve buzağı: erkek	Dana ve buzağı: dişi	Düve: 1-2 yaş	İnek: 2 yaş ve üzeri	Boğa ve öküz: 2 yaş ve üzeri	Manda	Koyun	Keçi
1995	TR21				248.615	8.473	2.130	633.790	159.150
1996	TR21				247.523	7.675	1.760	636.140	154.180
1997	TR21				208.294	6.848	1.550	624.450	126.610
1998	TR21				186.182	5.297	1.410	583.450	133.840
1999	TR21				174.498	4.181	1.290	528.910	114.840
2000	TR21				167.855	2.564	940	484.280	122.390
2001	TR21				186.510	7.127	1.120	461.250	118.220
2002	TR21				168.908	1.282	1.707	417.448	116.496
2003	TR21				219.190	26.384	1.890	437.021	115.982
2004	TR21	38.923	39.709	52.858	170.700	1.246	1.716	436.216	125.201
2005	TR21	38.972	40.539	65.073	186.990	923	1.288	476.375	135.504
2006	TR21	41.966	43.181	61.308	193.073	2.117	1.386	497.124	141.033
2007	TR21	43.479	44.977	69.692	186.890	2.771	1.589	507.020	124.742
2008	TR21	43.324	43.261	64.132	186.157	8.895	2.035	514.490	139.496
2009	TR21	47.821	51.141	65.542	189.506	4.491	2.054	470.191	123.116
2010	TR21	49.865	53.711	66.764	186.576	2.191	1.811	483.488	128.405
2011	TR21	55.526	61.174	71.615	206.292	3.208	2.115	633.635	138.688
2012	TR21	60.652	63.112	72.186	230.459	4.532	2.264	622.977	173.998
2013	TR21	62.978	71.636	71.784	237.452	4.908	2.320	677.240	187.635

Kaynak: Tuik

Hayvan varlığı sayılarına bakıldığında son 18 yılda koyun sayısında yaklaşık aynı seviyelerde hayvan bulunduğu, keçi sayısında sınırlı bir artış olduğu, manda sayısının aynı seviyelerde kaldığı, inek sayısının 2000 li yıllarda artış gösterdiği görülmektedir.

5.1.2. Süt ve Süt Ürünleri Üretimi

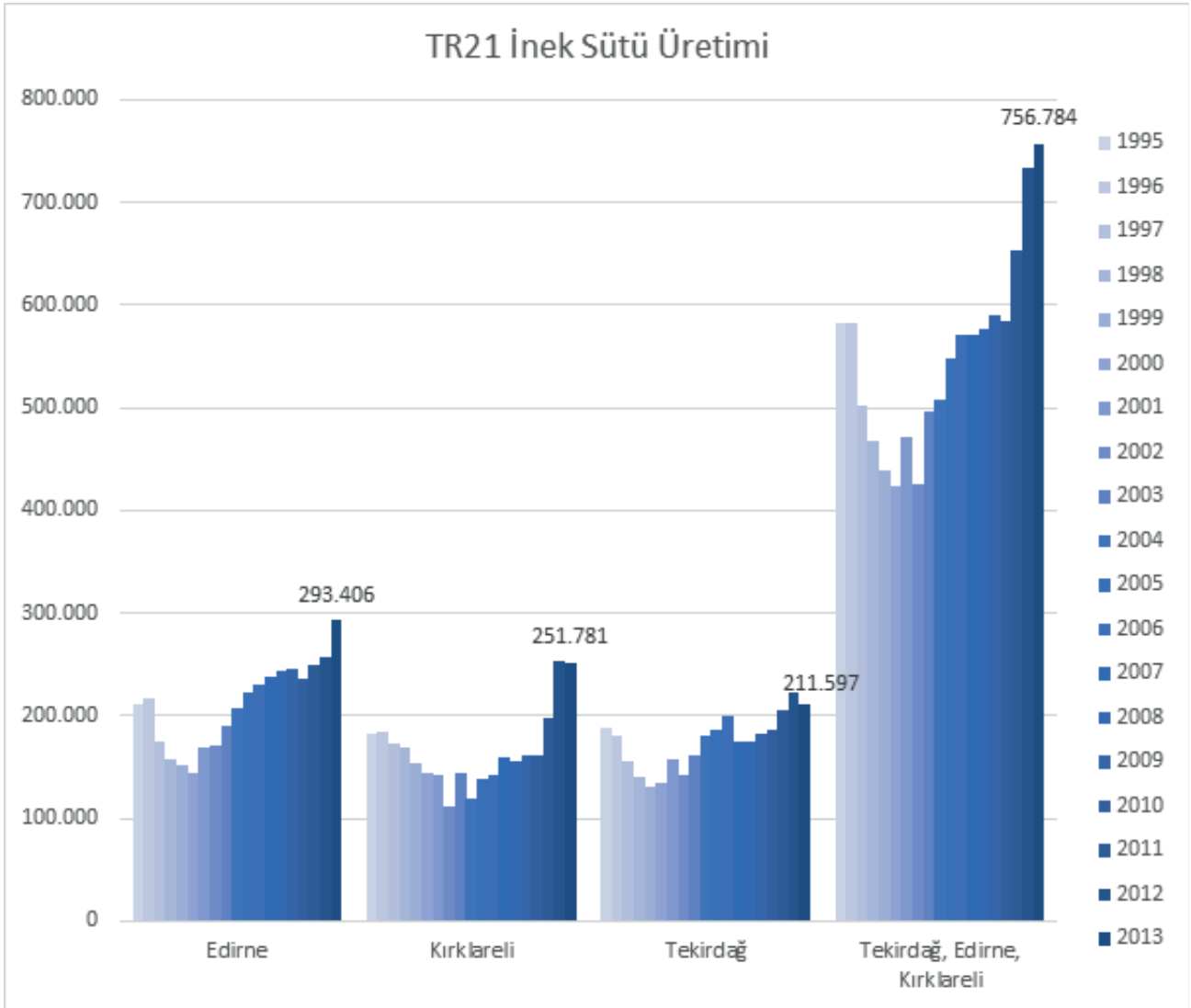
Trakya Bölgesi'nde süt üretimine bakıldığında inek sütü üretimimin son yıllarda artış gösterdiği ve 500.000 ton seviyelerinden 2013 yılı itibariyle 756.784 tona çıktığı görülmektedir. Bu artışın son yıllarda bölge genelinde yaygınlaşan modern çiftliklerde gerçekleşen üretimden kaynaklandığı söylenebilir. Manda sütü üretimi ise son 18 yılda herhangi bir sıçrama göstermemiş ve yıllık 1100 ton seviyelerinde kalmıştır. Koyun sütü üretimi ise son yıllarda artış göstermiş ve 18 yılda %52 seviyesinde artış göstererek 2013 yılı itibariyle 22.564 ton olarak gerçekleşmiştir. Manda sütü üretiminde yaşanan duruma benzer şekilde keçi sütü üretimi de sıçrama göstermemiş ve 7.500 ton seviyelerinde kalmıştır.

Tablo 48: Trakya Süt Üretimi (Ton)

YIL	BÖLGE ADI	İnek sütü	Manda sütü	Koyun sütü	Keçi sütü
1995	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	582.169	1.186	14.867	7.438
1996	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	582.736	1.013	14.905	7.114
1997	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	503.174	915	13.970	6.087
1998	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	467.136	798	12.634	5.925
1999	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	438.394	721	11.957	5.161
2000	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	422.935	436	10.760	5.554
2001	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	471.201	415	10.424	5.411
2002	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	424.863	869	8.865	5.357
2003	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	496.147	1.037	15.591	5.636
2004	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	507.077	679	14.022	5.002
2005	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	548.842	563	15.620	5.220
2006	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	571.499	519	16.384	4.937
2007	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	571.155	557	17.337	4.996
2008	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	576.447	729	17.233	5.552
2009	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	590.728	809	16.063	4.974
2010	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	585.098	756	16.388	5.162
2011	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	652.706	932	17.612	5.333
2012	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	733.273	1.074	20.931	7.167
2013	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	756.784	1.125	22.564	7.523

Kaynak: Tuik

İnek sütü üretiminin illere göre dağılımına bakıldığında en çok üretimin Edirne ilinde gerçekleştiği görülmektedir. Edirne'nin 2013 yılı inek sütü üretimi 293.406 ton olarak gerçekleşmiş, Kırklareli'nde 251.781 ton ve Tekirdağ'da 211.597 ton inek sütü üretilmiştir. Şekillerde de görüleceği üzere 2000-2001 yıllarında süt üretimi çarpıcı şekilde düşüş göstermiş, bu durum o yıllarda yaşanan ekonomik krizin hayvansal üretim üzerinde etkisinin yüksek olduğunu göstermektedir.

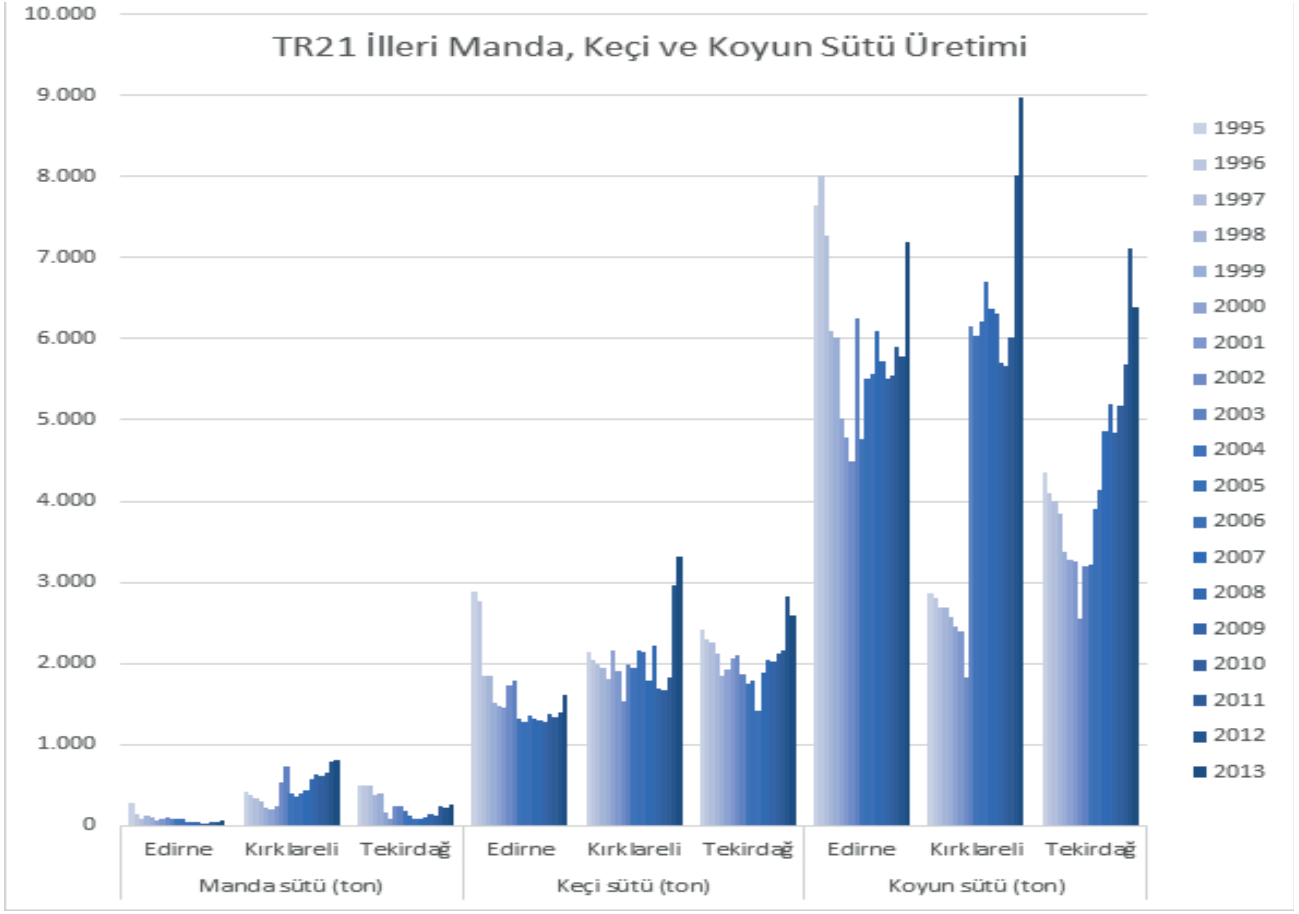

Şekil 25: Trakya İnek Sütü Üretimi (Ton)

Kaynak: Tuik

Koyun, keçi ve manda sütü üretiminde ise Kırklareli ili öne çıkmaktadır. 2013 yılı itibariyle Kırklareli ilinde koyun sütü üretimi 8.968 ton, keçi sütü üretimi 3.321 ton ve manda sütü üretimi 802 ton olarak gerçekleşmiştir.

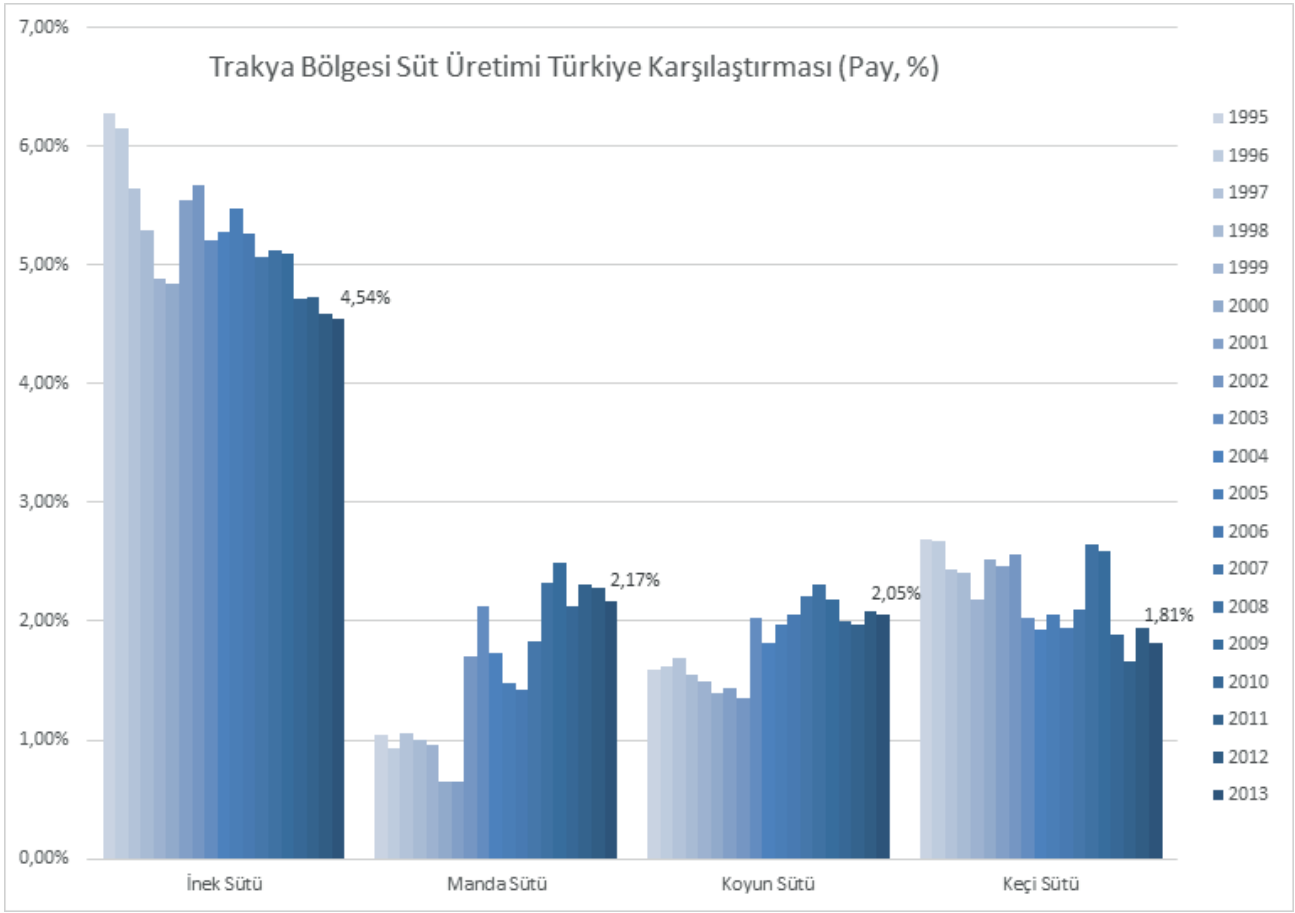

Şekil 26: TR21 İlleri Manda, Keçi ve Koyun Sütü Üretimi

Kaynak: Tuik

Trakya genelinde gerçekleşen toplam süt üretimlerini Türkiye genelinde gerçekleşen süt üretimi ile karşılaştırdığımızda inek sütü üretiminde bölgenin Türkiye'deki üretim payının düştüğü görülmektedir. 1995 yılında Türkiye inek sütü üretiminin %6,2'sini gerçekleştiren Trakya, 2013 yılı itibarıyla üretimin %4,54'ünü gerçekleştirmektedir. İnek sütündeki duruma benzer şekilde keçi sütü üretiminde de Türkiye üretiminden alınan pay azalmıştır. 1995 yılında Türkiye üretiminden %2,6 pay alınan keçi sütünde 2013 yılı itibarıyla %1,81 pay alınmaktadır. Manda ve koyun sütünde ise Trakya genelinde Türkiye üretiminden alınan pay artış göstermiş, sırasıyla manda sütü üretimi %1 seviyesinden %2,1 seviyesine, koyun sütü üretimi %1,5 seviyesinden %2 seviyesine çıkmıştır.

Trakya genelinde süt ve süt ürünleri üretim miktarı ve kapasiteleri için İl Tarım Gıda Müdürlüklerinden elde edilen veriler aşağıda yer almaktadır. Bu verilere göre, Edirne ilinde 2010 yılı itibariyle süt ve süt ürünleri üreten işletmelerde çalışan personel sayısı 211'dir. Bu işletmelerin kurulu kapasitesi yıllık 351.625 ton süttür. 2010 yılında Edirne il genelinde gerçekleşen UHT süt üretimi 10.782 ton, beyaz peynir üretimi 3.152 ton, kaşar peynir üretimi 1.366 ton, yoğurt üretimi 3.513 ton, ayran üretimi 1.549 ton ve tereyağı üretimi 209 tondur. Kırklareli ilinde 2014 yılı itibariyle süt ve süt ürünleri üreten işletmelerde çalışan personel sayısı 758 olup bu işletmelerin kurulu kapasitesi yıllık 312.447 ton süttür. Kırklareli il genelinde 2014 yılı itibariyle 66.063 ton UHT süt, 16.475 ton beyaz peynir, 3.296 ton kaşar peyniri, 66.900 ton yoğurt ve 15.493 ton ayran üretilmiştir. Kırklareli ili süt ve süt ürünleri üreten işletmeler açısından kapasite ve üretim şekli olarak belirgin ayrışmalar olan bir ildir. İlde ulusal ve uluslararası çapta üretim ve satış yapan ulusal ve yabancı sermayeli firmalar yer almakta, ayrıca bölge geneline ve İstanbul pazarına yönelik üretim ve satış yapan yerel firmalar bulunmaktadır.

Ulusal ve uluslararası firmalar kapasite ve üretim olarak diğer yerel firmalardan ayrışmakta, ürün çeşidi olarak geniş bir yelpazede üretim yapmaktadırlar. Bununla beraber, ildeki yerel firmalar daha çok klasik beyaz peynir ve kaşar peyniri üretimi yapmakta ve kapasite olarak birbirlerine yakın bir seviyede bulunmaktadır.

Kırklareli ilinde Edirne ve Tekirdağ'dan farklı olarak birçok süt ürünü üretilmekte ve bu yönüyle bölgede süt ve süt ürünleri üretiminde diğer illerden farklılaşmaktadır. Tekirdağ ilinde 2012 yılı itibariyle süt ve süt ürünleri üreten işletmelerde kurulu kapasite yıllık olarak 405.146 ton süttür ve bu işletmelerde 910 personel istihdam edilmektedir. Tekirdağ'da 2012 yılında il genelinde 6.391 ton pastörize süt, 32.644 ton beyaz peynir, 3.764 ton kaşar peyniri, 41.588 ton yoğurt, 21.161 ton ayran ve 1.999 ton tereyağı üretimi gerçekleşmiştir.

Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini doğrudan aşağıdaki verilerle karşılaştırmak ilgili verilerin yıllarının farklı olması nedeniyle çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Fakat üretilen ürünün çeşitliliği, kapasite ve istihdam gibi yıllara nazaran değişkenliği daha az olan veriler üzerinden aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir.

- En çok kapasite ve istihdam Tekirdağ ilinde mevcuttur,
- Kırklareli ilinde ürün çeşitliliği fazladır,
- Kapasite kullanımı en düşük Edirne ilindedir.

Tablo 49: Trakya Süt Ürünleri Üretimi

	2010	2014	2012
	Edirne	Kırklareli	Tekirdağ
Daimi Personel Sayısı	211	758	910
Kurulu Kapasite (Ton/Yıl)	351,625	312,447	405,146
Kurulu Kapasite (Beygir Gücü)		14,239	
Pastörize Süt Üretim Miktarı (Ton/Yıl)			6,391
UHT Süt Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	10,782	66,063	
Beyaz Peynir Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	3,152	16,475	32,644
Kaşar Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	1,366	3,296	3,764
Lor Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		915	
Yoğurt Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	3,513	66,900	41,588
Ayran Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	1,549	15,493	21,161
Krema Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		1,764	
Dil Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		120	
Örgü Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		55	
Civil Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		63	
Yöresel Peynir Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		9	
Tereyağ Üretim Miktarı (Ton/Yıl)	209	1,146	1,999
Taze Peynir Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		5,756	
Aromalı Yoğurt Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		7,000	
Hellim Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		216	
Eritme Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		221	
Mozarella Peyniri Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		2,818	
Süt ve Süt Ürünleri Tozları Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		3,539	
Köy Tipi Peynir Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		161	
Kaymak Üretim Miktarı (Ton/Yıl)		31	

Kaynak: Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ İl Gıda Tarım Müdürlükleri

6.Trakya Bölgesi Süt ve Süt Ürünlerinde Küme Araştırması

6.1.Trakya Bölgesindeki Süt Ürünleri İmalatının Tarihçesi, Faaliyet Alanı ve Gelişimi

Trakya Bölgesi'nde süt ve süt ürünleri üretimi bölgenin süt hayvancılığına uygun olması sonucunda gelişmiştir. Kırsal nüfus arazi işlemenin yanında küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık ile ilgilenmektedir. Gerçekleştirilen mülakatlarda cumhuriyetin ilk yıllarından beri süt ürünü imalatı gerçekleştiren bir firmanın sahibi Cumhuriyetin ilk yıllarında süt ürünü imalatının Trakya Bölgesinde gayrimüslim usta ve müteşebbisler tarafından gerçekleştirildiğini bildirmiştir, Bölge'de vali gibi devlet yöneticilerinin gayrimüslimler haricinde diğer vatandaşlar tarafından da süt ürünü imalatının gerçekleştirilmesi için özellikle büyük arazi ve hayvan sahiplerini süt ürünü imalatı konusunda teşvik ettiği ve bu sayede bölgenin genelinde süt ürünü imalatının yaygınlaştığı ifade edilmiştir. Görüşmelerde şu anda faaliyette olan birçok şirketin 1970-1980'lerden sonra şimdiki şirket sahiplerinin babalarının veya dedelerinin bir şirkette ustalığı öğrendikten sonra bu sektörde girişimde buldukları ortaya konmuştur. Bununla beraber birçok firma sahibinin büyük arazilerde çiftçilik faaliyetine devam ettiği gözlenmiştir.

Trakya Bölgesi'nde faaliyet gösteren süt ürünü imalatçıları özellikle inek, koyun ve keçi sütünden üretilen Natürel Beyaz Peynir üretiminde uzmanlaşmışlardır. Bunun yanında yine eski ve yeni kaşar peyniri, yoğurt, ayran, tereyağı, kaymak, lor, krema, mozeralla peyniri üretimi de gerçekleştirmektedirler.

Sektörün en büyük hammaddesi süttür ve süütün tedarik edilmesi 3 yoldan gerçekleşmektedir. Süt ürünü üreticileri sütü kooperatiflerden, birliklerden veya çiftliklerden tedarik etmektedir. Süt ürünleri imalatı incelenirken tüm değer zincirinin göz önüne alınması ve ana ürün olan süütün üretimi ile ilgili tüm paydaşların ve maddelerin ve ayrıca süt ürünü imalatı ve süt üretimini etkileyen politika araçları üzerinde durulması gerekmektedir.

Süütün üretilmesi için gerekli en önemli girdi malzemesi hayvan yemidir. Hayvan yeminin standart kalitede üretilip, uygun bir fiyatla satmayı amaçlayan Yem Sanayinin (YEMSAN) 1956 yılında kurulması ile ülkemizde süt ve süt ürünleri ile ilgili ilk politikalar ortaya konmuştur. Süt üreticisini destekleyen ve toplam 26 yem fabrikası ile 1993 yılında yem piyasasında üretilen yemin %17'sini üreten YEMSAN 1995 yılında özelleştirilmiştir.

1963 yılında süt sektörünün modernleştirilmesi, üreticilerin teşkilatlandırılması ve hayvansal ürünler piyasasının modernleştirilmesi amaçlarıyla Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Kurulmuştur. Bu kurum vasıtasıyla süt alımları, ucuz kredi temini ve prim ödemeleri yapılmıştır.1 Üreticiye fiyat ve pazar garantisi sağlayan bir kurumsal yapı olan ve süt sektörü ile ilgili politikaların uygulanması amacıyla kurulan Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu (TSEK)'nin 1995 yılında özelleştirilmesi sonrasında piyasada düzenleyici rol oynayan bir kurumun kalmaması sonrasında 2008 yılında süt sektöründeki devlet, üretici ve sanayi aktörlerinin bir araya getirilmesi amacıyla Ulusal Süt Konseyi kurulmuştur. Konseyin üyelerini süt sektöründe faaliyet gösteren dernekler, kooperatifler, sektöre yönelik araştırma yapan araştırma kuruluşları, meslek odaları, tüketici örgütleri ve kamu kurum ve kuruluşları oluşturmaktadır. Konseyin temel amacı süütün kalitesini arttırmak, çiğ süt fiyatlarının süt kalitesine göre belirlenmesini sağlamak, ithalat ve ihracatı planlamak ve süt ve süt ürünleri tüketimini arttırmak için kampanya ve teşvikler yürütmektir. Ulusal süt konseyinin süt ürünü üreticilerinin girdilerinin %75'ini oluşturan süütün tüm ülke çapında fiyatının belirlenmesi rekabetin sürdürülebilir şekilde devam ettirilmesi bakımından kritik önem taşımaktadır.

Süt ürünleri sektörünün tedarikini sağlayan süt üretimi sektörünün ve hayvancılığın geliştirilmesine yönelik hayvan yemi üretimi ve kurumsallaşmaya yönelik politikalar haricinde damızlık hayvan ithalatına, suni tohumlamaya, ilaca, sektöre verilecek krediler ve süt teşvik primine yönelik birçok politika günümüze kadar uygulanmıştır. Bu politikalar ile süt üretimi dizayn edilerek bugünkü duruma gelmesi sağlanmıştır. Türkiye'de süt üretiminin artırılması, üretilen süütün belli kriterlere sahip modern işletmelere satılması, bu işletmelerde işlenmesi ve dolayısıyla süt ürünleri üretimi ve kalitesinde artış sağlanması amacıyla 13 Mayıs 1987 tarihinden itibaren belirli niteliklere sahip süt işletme sahiplerine süt teslim eden üreticilere, litre başına "Teşvik Primi" adı altında bir destekleme ödemesi, süt teşvik primi uygulaması politikası kapsamında başlatılmıştır. Burada üreticinin teşvik primini alabilmesi için sütü belirli niteliklere sahip süt işletme sahiplerine teslim etme zorunluluğu getirmesi süütün kaliteli bir şekilde soğuk zincire girmesini ve süt imalatçılarının tedarikini sağlaması ve ayrıca süütün kayıt altına alınması bakımından önem taşımaktadır.

Yasal olarak süt üretimi, işlenmesi ve süt ürünlerinin pazarlanması ile ilgili mevzuatta gerekli çalışmalar kapsamında;

- Çiğ Süt Ve Isıl İşlem Görmüş İçme Sütleri Tebliği
- Fermente Süt Ürünleri Tebliği
- Koyulaştırılmış Süt Ve Süttozu Tebliği
- Tereyağı, Diğer Süt Yağı Esaslı Sürülebilir Ürünler Ve Sadeyağ Tebliği
- Krema Ve Kaymak Tebliği
- Türk Gıda Kodeksi Dondurma Tebliği

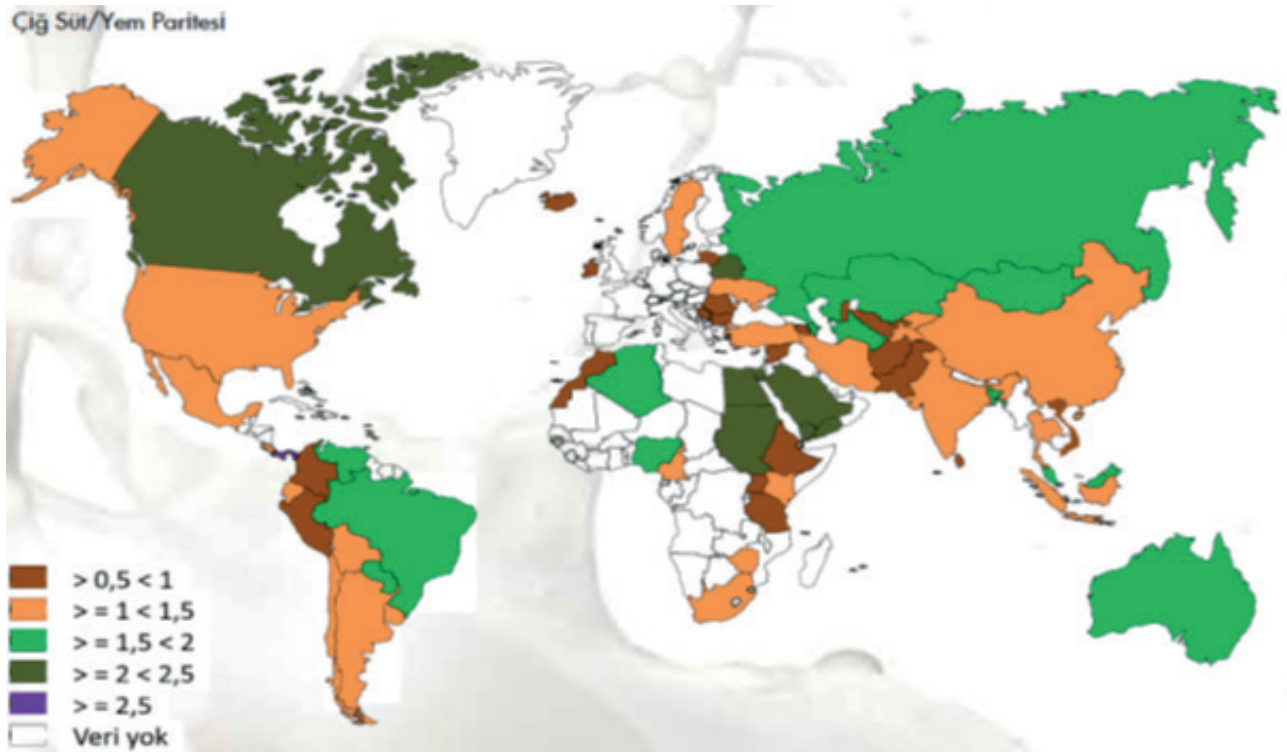

yayınlanmıştır ve böylece üretimin kalitesi ve standartları güvence altına alınmıştır. Bununla beraber Türk Gıda Kodeksi Peynir Tebliğinin henüz yayınlanmaması peynir üretiminin kalitesini ve standardını düşürmektedir. Peynir Tebliği ile ilgili çalışmalar devam etmekte ve tebliğin 2015 yılı başında yayınlanması düşünülmektedir. Peynir Tebliği'nin yayınlanması ve gerekli kontroller ile sektörün en önemli sorunlarından biri olan kayıt dışı peynir üretiminin azalacağı düşünülmektedir.

Trakya Bölgesi'nde süt ürünü imalatı gerçekleştiren firmalar hem soğuk zincir sürecini hem de imalat yöntemlerindeki modernleşmeyi sağlamaları bakımından diğer bölgelere göre daha avantajlı durumdadır.

Süt ve süt ürünlerinin diğer birçok gıda ürününe oranla daha fazla kontaminasyon riski taşıyan, bileşimleri nedeniyle çok daha kolay bozulabilen, dolayısıyla sağlığa zararlı ve hastalık etmeni olabilecek maddeler olması, standartları ön plana çıkarmaktadır. Bu amaçla düzenlenmiş Türk Standartları incelendiğinde standartların süt sağım kuralları; ürün yapım kuralları; üretim mahalleri; alet, makine ve kaplar; ürünler; numune alma ve deney metotları başlıkları adı altında toplandıkları görülmektedir. Türk Standartlarının ve Gıda Kodeksinin pazara giriş bariyeri oluşturarak mevcut üretici ve imalatçıları hem yeni pazara gireceklere hem de yurt dışından ithal ürünlere karşı koruduğu görülmektedir.

Süt üretiminde karlılığı ölçüldüğü ölçülerden biri çiğ süt-yem paritesidir. Çiğ süt-yem paritesi, üreticinin bir kg çiğ süt satışı sonucunda ne kadar yem alabileceğini göstermektedir. Dünya çapında genel kabul görmüş ve en uygun çiğ süt/yem paritesi 1,5 olarak kabul edilmektedir. Şekil 1'de ülkelerin çiğ süt/yem pariteleri görülmektedir. Ülkemizde yıllar itibari ile çiğ süt/yem paritesinin gösterildiği Tablo 1'de 2007-2014 Nisan-Mayıs döneminde söz konusu paritenin en yüksek 2009 yılında 1,45'e çıkarken sonrasında en fazla 2013 Temmuz ayında 1,24'e çıktığı ve sonrasında genellikle bu miktarın altında kaldığı görülmektedir. Tablo 1'deki veriler incelendiğinde ve uzmanlarla görüşmeler sonrasında çiğ süt-yem paritesinin Ulusal Süt Konseyinin Süt fiyatını arttırdığı aylarda arttığı ve sonrasında yem üreticilerinin bu süt fiyatına göre yem fiyatlarını arttırmaları sonucunda paritenin düştüğü görülmektedir. Bunun sonucunda yem fiyatının maliyete dayalı değil süt fiyatındaki yükselmeye göre değiştiği görülmektedir. Bu durum süt üreticisinin karını azaltarak süt fiyatının artmasından sağlanan karın yem üreticisine geçmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda süt üreticisi çok uzun süre geçmeden yeniden sütün fiyatının artmasını talep etmektedir, böylece süt ürünü imalatçılarının maliyetleri sürekli olarak artmaktadır. Süt üreticilerinin pazarlık gücü incelendiğinde hem hammadde yönünden yemcilere nazaran hem de süt teşvik primi alabilmek için sütünü birlik veya kooperatif ile süt ürünü imalatçısına vermesi gerektiğinden müşterisi olan süt ürünü imalatçılarına nazaran daha güçsüz durumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Ulusal Süt Konseyi'nin süt fiyatını belirlemesi her ne kadar süt üreticilerini süt ürünü imalatçılarına karşı koruma sağlasa da çok geçmeden yem fiyatının artması sonucunda bu korumanın pek anlamı kalmamaktadır.

Şekil 28: Dünya'da Çiğ Süt/Yem Paritesi

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2013

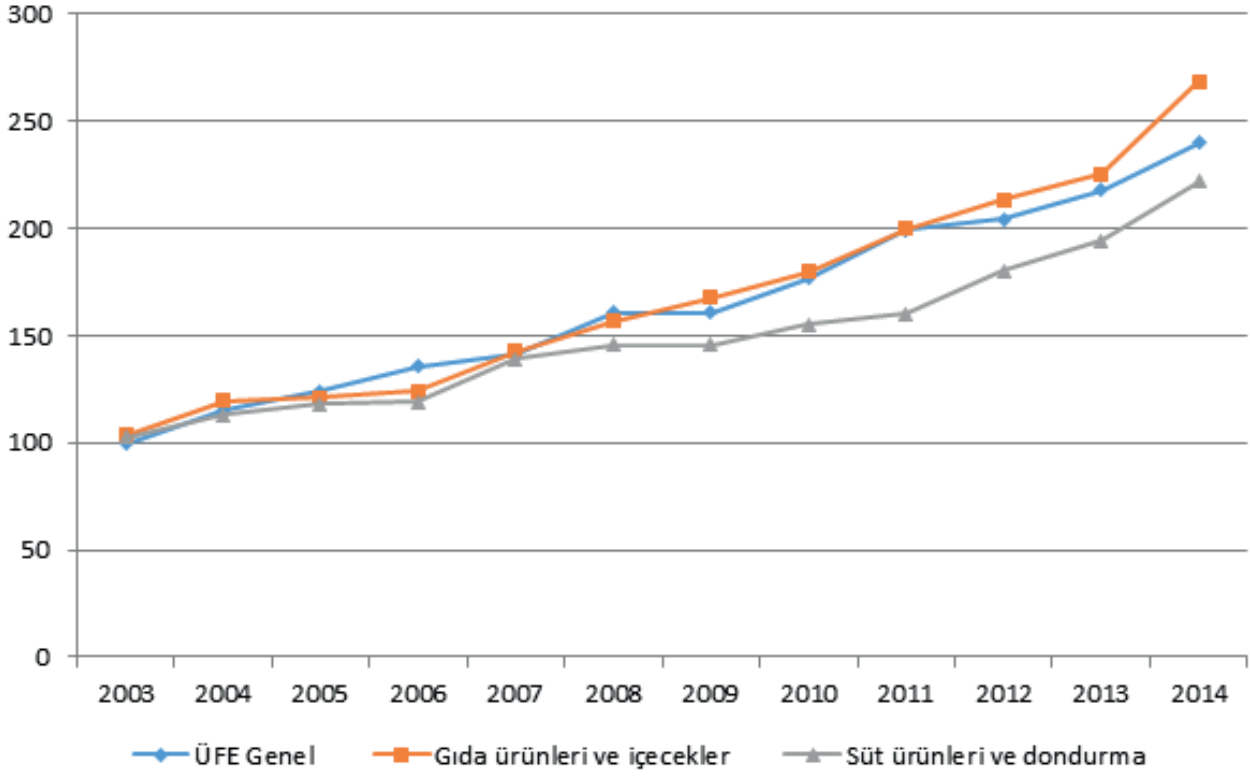
Tablo 50: Çiğ Süt-Yem Paritesi

YIL	PARİTE
2007	1,23
2008	1,13
2009	1,45
2010	1,19
Ağu.11	0,9
Eyl.11	0,96
Eki.11	1,02
Kas.11	1,02
Ara.11	1,02
Oca.12	1,038
Mar.12	1,05
Haz.12	0,9875
Eki.12	1,02
Nis.13	1,03
May.13	1,03
Haz.13	1,02
Tem.13	1,24
Ağu.13	1,12
Eyl.13	1,14
Eki.13	1,16
Kasım Aralık 2013	1,17
Oca.14	1,11
Şubat Mart 2014	1,18
Nisan Mayıs 2014	1,12

Kaynak: Ulusal Süt Konseyi

Süt ve süt ürünleri sektöründe performans analizi yapmaya yetecek kadar detaylı karlılık ve verimlilik ile ilgili veri bulunmasa da Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) verileri karlılıkta yıllar içinde değişimi gösteren bir araç olarak kullanılabilir. Süt Ürünleri ve Dondurma Sektöründe üretici fiyatları 2003-2014 yılları arasında yüzde 116,81 oranında artarken Gıda Ürünleri ve İçecekler Ana Sektöründe yüzde 159,22 ve genelde yüzde 141,27 oranında artmıştır. Buna göre diğer koşullar sabit tutulduğunda süt ürünleri sektörünün karlılık oranının Gıda Ürünleri ve İçecekler Ana Sektörü ve Kümülatif Sektörler bazında daha az olduğu ve yıllar itibarıyla süt ürünleri sektörünün karlılık oranının düştüğü söylenebilir.

Şekil 29: Yıllar İtibariyle Genel, Gıda Ürünleri Ve İçecekler Ana Sektörü ve Süt Ürünleri Ve Dondurma Sektörü Üretici Fiyat Endeksleri

Kaynak: TÜİK-Yılların Ekim ayları dikkate alınmıştır.

Sütün çabuk bozulan ve soğuk zincir "prosesine" girmesi gerektiğinden ve bu tip lojistiğin maliyetli olmasından dolayı süt imalatçıların neredeyse tamamı sütün üretildiği yerlere yakın ve organize sanayi bölgesi dışarısında konumlanmışlardır. Süt ürünü işletmelerinin organize sanayi bölgelerinden ve kentlerden uzak yerlerde kurulmaları hammadde tedarikini kolaylaştırıp, lojistik maliyetlerini düşürürken, bu işletmeler OSB toplu arıtma tesislerini kullanamayıp kendi müstakil arıtma tesislerini büyük maliyetlere katlanarak kurmak ve işletmek zorunda kalmaktadırlar. Bunun yanında kentlere uzak olması sebebiyle deneyimli çalışan bulup onları çalıştırmak konusunda zorluk çekmektedirler.

6.2. Küme Firmalarının Özellikleri

TR21 Trakya Bölgesi'nde Sosyal Güvenlik Kurumunun verilerine göre 2014 yılı itibari Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı ile ilgilenen toplamda 129 adet işyeri olduğu ve bu işyerlerinde toplamda 1857 adet sigortalı çalıştığı gözükmektedir. Bu 129 adet işyerinin 105101 kodlu "Süt imalatı, işlenmiş (pastörize edilmiş, sterilize edilmiş, homojenleştirilmiş ve/veya yüksek ısıdan geçirilmiş) (katı veya toz halde süt hariç)" alt sektöründeki 55 adet işyerinin(366 adet sigortalı) üreticiden süt toplayan süt birlikleri ve süt kooperatiflerinden oluştuğu görülmektedir. Bu alt sektör haricindeki diğer alt sektörlerde faaliyet gösteren 74 adet işyerinin(1491 adet sigortalı) ise süt ürünü imalatı faaliyeti ile ilgilendiği görülmektedir.

Trakya Bölgesi'ndeki 39 adet işyerinin 105102 kodlu "Peynir, lor ve çökelek imalatı" ile ilgilendiği, 2 tanesinin 105103 kodlu "Süt tozu, peynir özü (kazein), süt şekeri (laktöz) ve peynir altı suyu (kesilmiş sütün suyu) imalatı (katı veya toz halde süt, krema dahil)" ile ve 33 tanesinin 105105 kodlu "Sütten yapılan diğer ürünlerin imalatı (tereyağı, yoğurt, ayran, kaymak, krema, vb.) (krem şanti dahil) (katı veya toz halde krema hariç)" ile ilgilendiği görülmektedir. Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı sektöründe 1083 adet sigortalı ile "Peynir, lor ve çökelek imalatı" alt sektörünün en fazla sigortalıyı barındırdığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 51: Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı sektöründe 2014 yılı itibariyle illere göre faaliyet gösteren işyeri sayısı ve sigortalı sayısı

YIL-NACE KODU	Alt Sektör	Edirne		Kırklareli		Tekirdağ		TR21 Trakya Bölgesi	
		İşyeri	Sigortalı	İşyeri	Sigortalı	İşyeri	Sigortalı	Toplam İşyeri	Toplam Sigortalı
2014	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	60	352	39	631	31	874	129	1857
105101	Süt imalatı, işlenmiş (pastörize edilmiş, sterilize edilmiş, homojenleştirilmiş ve/veya yüksek ısıdan geçirilmiş) (katı veya toz halde süt hariç)	40	174	5	133	10	59	55	366
105102	Peynir, lor ve çökelek imalatı	9	126	20	411	9	545	39	1083
105103	Süt tozu, peynir özü (kazein), süt şekeri (laktoz) ve peynir altı suyu (kesilmiş sütün suyu) imalatı (katı veya toz halde süt, krema dahil)	0	0	0	0	2	127	2	127
105105	Sütten yapılan diğer ürünlerin imalatı (tereyağı, yoğurt, ayran, kaymak, krema, vb.) (krem şanti dahil) (katı veya toz halde krema hariç)	10	52	13	87	10	143	33	282

Kaynak: SGK-İlk 7 ayın verilerinin ortalaması alınmıştır.

Tablo 51'de Trakya'da süt ürünleri sektöründe 2010-2014 yılları arasında gerçekleştirilen ihracat ve ithalat miktarları görülmektedir. Buna göre bölgede 2014 yılına kadar ihracat ve ithalat miktarlarının çok düşük seviyede gerçekleştiği görülmektedir. 2014 yılında ise ihracat ve ithalat miktarlarından kayda değer bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 52: TR21 Trakya Bölgesi Süt Ürünleri Sektöründe İhracat/İthalat Miktarları

Yıl	Sektör	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)
2010	Süt ürünleri	13.840	57.328
2011	Süt ürünleri	4.050	51.609
2012	Süt ürünleri	215.030	
2013	Süt ürünleri	95.157	65.723
2014	Süt ürünleri	13.700.028	10.129.643

Kaynak: TÜİK

Bölgede süt ürünü imalatı gerçekleştiren 3 büyük firma belli oranlarda yabancı sermayelidir. Bu yabancı sermayeli firmalar gereksinim duydukları sütleri bölgedeki üreticilerden toplamaktadırlar. Bunun haricinde bu firmaların bölgedeki süt ürünleri imalatçıları ile bir ilişkisi olmadığı görülmektedir.

Trakya Bölgesi'nde süt ürünleri sektöründe bulunan firmaların oluşturduğu kümenin her ne kadar gerçekleştirdiği katma değer veri eksikliğinden dolayı istatistiksel olarak ortaya çıkarılamasa da 2012 SGK verilerine göre gerçekleştirilmiş bulunan LQ analizine göre sektörün bölgede bulunan firma sayısı ve sigortalı sayısının ülkemizdeki diğer bölgelere nazaran daha yüksek oranda bulunması sektörün bölgede önemini ortaya koymaktadır. Sektörün sigortalı sayısına göre LQ katsayısı 4,08 çıkarken işyeri sayısına göre LQ katsayısı 4,51 olarak bulunmuştur. Literatürde LQ sayısı 1'den yüksek olduğunda sektörün o alanda yoğunluk kazandığı ve yığın oluşturduğu söylenebildiği göz önüne alındığında süt ürünleri sektörünün Trakya Bölgesinde yoğunluk kazanan ve yığın oluşturan sektörlerin başında geldiği görülmektedir. Bunun haricinde ülkemizde süt ürünleri denildiğinde ilk akla gelen yörelerden birinin Trakya bölgesi olduğu bilinmektedir. Ayrıca süt ürünleri sektörü Trakya bölgesinin tarihsel iş alanlarından biri olmasıyla beraber bölgede özellikle hayvancılıkla geçinen kırsal alanda yaşayan insanların geçimlerini sağlayarak ülkede oluşturulan hasılanın daha geniş alanlara dağıtılmasında etkin rol oynamaktadır.

Bölgedeki süt ürünleri sektörü bölge ve ülke bazında önemli bir yere sahipken ürünlerini büyük oranda yurtiçi tüketime yönelmesi sonucunda ve ihracat rakamlarına bakıldığında uluslararası pazarda ürünlerini pazarlayamadığı görülmektedir.

Sektörün Ar-Ge yatırımlarının ne kadar olduğuna dair bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla beraber sektörün geleneksel bir sektör olması ve genellikle küçük ölçekli firmalardan oluşması nedeniyle yeterince Ar-Ge yatırımı gerçekleştirmediği ve bu nedenle ürünlerin bir çoğunun patentinin olmadığı düşünülmektedir. Sektörde Ar-Ge yatırımlarının düşük olmasına rağmen Edirne Beyaz Peyniri Tescilli Coğrafi İşarete sahiptir. Bölgede sektörün ürettiği bir ürünün Tescilli Coğrafi İşarete sahip olması ürünlerinin kalitesini ve standardını ortaya koymaktadır.

6.3. Küme Değer Zinciri, Firmalar Arasındaki İlişkiler, Firma Bilgileri ve Dağılımı

Şekil 30: Değer Zinciri Faaliyetleri

6.3.1. İçe Doğru Lojistik

6.3.1.1. Damızlık Sığır, Koyun, Keçi, Üreticileri, Yem Üreticileri, Yem Bitkisi Üreten Çiftçiler ve Veterinerler

Bu bölümde incelenen tedarikçiler, süt üretimi için gerekli olan hayvan, ürün ve hizmetleri sağlayan aktörlerdir. Süt üretimi için öncelikle süt veren bir hayvan gerekmektedir. Süt üretimi gerçekleştiren çiftçiler ve çiftlikler hayvanları damızlık hayvan üretimi gerçekleştiren üreticilerden yurtiçinden veya yurtdışından sağlamaktadırlar. Ülkemizde ve bölgemizde süt üretiminde inek sütü en yüksek paya sahip olduğu için büyükbaş hayvanların sütünün veriminin artırılması ön plana çıkmıştır. Bu nedenle süt üretiminde yerli sığırların daha az süt sağlamaları nedeniyle özellikle 1980'lerin sonlarına doğru ithal damızlık uygulamaları artmıştır. Bunun sonucunda yerli ırklara göre daha fazla süt veren kültür ırklarının sayısı yıllar geçtikçe artış göstermiştir.

Süt üretim maliyetinin yüzde 70'ini yem gideri oluşturduğu için daha önce bahsedildiği üzere çiğ süt/yem paritesi ön plana çıkmaktadır. Süt üretimi gerçekleştiren çiftçiler ve çiftlikler ihtiyaç duydukları yemleri kendi yem üretimi gerçekleştirdikleri arazilerden, yem bitkisi üreten çiftçilerden ve yem üreticilerinden sağlamaktadırlar. Bölgemizde son yıllarda çiftliklerin artması sonucunda saman gibi birincil yemlerin fiyatı artış göstermiştir. Bunun yanında yem üreticilerinin özellikle süt üreticisinin süt talep eden müşterilere karşı elini kuvvetlendirmek için oluşturulan ve Ulusal Süt Konseyi tarafından belirlenen çiğ süt fiyatları sonrasında yem fiyatlarını arttırmakta olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle Ulusal Süt Konseyinde süt fiyatının belirlendiği toplantı sonrasında toplantıdaki görevlileri belirlenen süt fiyatını öğrenmek üzere ilk yem üreticilerinin aramasından anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda arttırılan fiyatlardan kar elde etmesi beklenen süt üreticilerinin çiğ süt fiyatı artışı sonrası elde ettiği karı yem fiyatının da kısa süre içerisinde artması dolayısıyla yem üreticilerine verdiği görülmektedir.

Süt üretim sürecinde çiftçi ve çiftliklere hizmet veren veterinerler hem hayvanların sağlıklı olmasında hem de üretilen sütlerin sağlıklı olmasında rol oynamaktadırlar. Özellikle antibiyotik almış hasta hayvanların sütlerinin insan sağlığı açısından kullanılmaması gerektiği göz önüne alınarak hayvana ilaç veren veterinerin çiftçileri bu konuda bilinçlendirmesi ve ilgili birlik ve kooperatife bilgi vermesi hem antibiyotikli sütün sağlıklı sütlerin bulunduğu tanklara dökülmesi sonucu oluşacak israf, imalat hataları ve tabii sağlık sorunlarının önlenmesinde önemlidir.

6.3.1.2. Çiftçiler ve Çiftlikler

Çiftçi ve çiftlikler, süt ürünü imalatçılarına kendi başlarına veya süt birlikleri ve süt kooperatifleri vasıtasıyla imal edilecek süt ürünlerinin en önemli tedarik kalemi olan sütü sağlayan tedarikçilerdir. Süt üretimi gerçekleştiren çiftçiler süt teşvik primi alabilmek için sütlerini belli kriterlere sahip modern işletmelere satmak üzere sütlerini süt birliğine veya süt kooperatifine vermek zorundadırlar. Bununla beraber işletmelere satılan süt miktarı üzerinden komisyon alan süt birliklerinin ve süt kooperatiflerinin asli görevlerinden biri olan çiftçilere hizmet etmek noktasında pek bir şey gerçekleştirmedikleri iletilmiştir. Süt üreticileri süt satın alan işletmelere karşı korumayı amaçlayan çiğ süt fiyatının belirlenmesi uygulaması ne yazık ki üreticiyi işletmelere karşı korurken, yem üreticilerinin fiyat artışlarına karşı koruyamamaktadır.

Süt ürünü imalatı gerçekleştiren işletmeler üreticilerin ürettiği sütlerle ilgili olarak sütlerin yeterli hijyen şartlarını sağlamamaları, sütte olması gerekenden fazla bakteri bulunması, sütün yağ ve katı madde yüzdelerinin düşük olması gibi şikayetlerde bulunmuşlardır. Bunlardan kaçınmak isteyen bazı işletmelerin küçük çiftçilerin ürettiği sütlerdeki kalite problemleri ile uğraşmamak için üretimi hijyenik ve bilimsel gerçekleştiren ve istikrarlı bir kalite standardına sahip olan çiftliklere yöneldikleri görülmektedir.

Bazı işletmeler büyük çiftliklerden aldıkları süt ile köylüden alınan süt arasında yağ ve kuru madde oranı yönünden büyük fark bulunduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle çiftliklerin sütü 10-15 kuruş aralığında daha pahalı satmalarına rağmen gelecekte yalnızca çiftliklerden süt almayı tercih edebileceklerini bildirmişlerdir.

6.3.1.2.1. Süt Birlikleri, Süt Kooperatifleri, Süt Lojistik Firmaları

Süt birlikleri, süt kooperatifleri ve süt lojistik firmaları üretici ile imalatçı arasındaki aracı konumundadır. Süt lojistik firmaları üreticilerden özellikle çiftliklerden aldığı sütü imalatçılara ileten aktörlerdir. Bazı çiftliklerde ise süt, imalatçı firmanın taşıma aracı tarafından direk olarak alınmaktadır. Süt birlikleri ve süt kooperatifleri ise çiftçiden sütü alan, soğutmalı depolarda depolayan ve süt imalatçısına teslim eden fiziksel imkânlarla sahip yapılardır. Süt köyde soğutmalı tankta toplandıktan sonra antibiyotik testi yapılmaktadır. Eğer sütte antibiyotik tespit edilirse süt birliği uyarılmakta ve o birlikten süt alınmamaktadır. Antibiyotikli süt karıştıran çiftçi tespit edilirse, israf olan tüm sütlerin bedeli çiftçiye ödetilebilmektedir. Antibiyotikli sütün birliğe verilmemesi yönünde çiftçiler arasında güçlü bir algı oluşturulmaktadır. Antibiyotikli süttten teknik olarak yoğurt ve beyaz peynir yapılamayacağı bilinmektedir. Ancak kaşar peyniri üretilebilir, fakat bu peynirin de sağlık açısından mahsurlu olduğu ifade edilmiştir.

Firma yetkilileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre bir köyün 1,5 tondan fazla sütü varsa süt, köy kooperatifi vasıtasıyla toplanmaktadır. Eğer bu miktar 1,5 tondan düşükse süt birlikleri sütü toplamaktadır.

Süt birlikleri ve süt kooperatifleri imalatçı firmaların her köyde çiftçiler ile tek tek uğraşmak istememeleri nedeniyle süt ürünü imalatçıları tarafından talep edilen bir yapıdır. Ancak bu yapıların talep ettikleri komisyon miktarları ve bu komisyonların doğru yerde kullanıldıkları ifade edilmiştir. Komisyon miktarları (süt toplama esnasındaki toplama yapan personelin maaşının ve soğutmalı süt deposunun elektrik gideri gibi genel giderlerin kimin tarafından karşılanacağına bağlı olmakla beraber) toplanan sütün maliyetinin %1 ile %11'i arasında geniş bir aralıkta değişmektedir. İşletmeler süt birliklerinin ve süt kooperatiflerinin topladıkları bu komisyonu;

- Komisyonun bir miktarının çiftçiye verilmesi,
- Sütün kontrol edilmesi,
- Sütün kalitesinin geliştirilmesi
- Antibiyotik kontrolü yapılması,
- Çiftçiye hayvan bakım, temizlik, hijyen eğitimi verilmesi,
- Çiftçiye yem ve yem bitkisi desteğinde bulunulması

gibi hizmetlerde kullanmadıkları ve toplanan komisyonların birlik ve kooperatif yönetiminde kaldığını bildirmişlerdir. Yapılan görüşmelerde bölgede inek sütü bakımından herhangi bir tedarik sıkıntısının olmadığı bildirilmiştir. Kapasitesini arttıracak işletme öncelikle illerde bulunan süt birlikleri ve süt kooperatifi merkezlerine başvurduklarını ve ilişkilerinin iyi olması durumunda merkezin kendilerine büyük ulusal ve uluslararası şirketlerin süt toplamakta olduğu köyleri kendilerine tahsis ettiklerini bildirmişlerdir. Bu durumlar köy birliği ve köy kooperatiflerinin hem çiftçi üzerinde hem de süt ürünü imalatçısı üzerindeki hem psikolojik hem de mali mali olarak gücünü göstermektedir. Bu durum süt imalatçılarının karlarını süt birlikleri ve süt kooperatifleri ile paylaşmalarına neden olmaktadır.

6.3.1.2.2. Ambalaj, Maya, Tuz, Enerji, Makine-Ekipman, Arıtma Tesisi Malzemesi Tedarikçileri

Süt imalatçılarının süt haricinde ambalaj, maya, tuz, enerji, makine-ekipman ve arıtma tesisi malzemeleri gibi tedarik kalemleri bulunmaktadır. Bu tedarik kalemlerinin süt ürünleri imalatında sütün tüm imalat maliyetlerinin %70-75'ini, bunların ise %25-30'unu oluşturması ve ayrıca bu maddeleri sağlayan tedarikçilerin çok sayıda olması sebebiyle işletmeler bu tedarikçilere karşı güçlüdürler. Bu sektörde kullanılan çoğu makine-ekipman yerli imalatçılar tarafından paslanmaz çelikten üretilmektedir. İmalat süreçlerinde kullanılan maya ve sonrasında beyaz peynirin salamurada bekletilmesi için kullanılan tuzun tedarikinde herhangi bir sorun bildirilmemekle beraber dünyada maya tedarikinin birkaç firmanın elinde olduğu belirtilmiştir. Ambalaj malzemesi konumunda bulunan teneke ve plastiğin tedarikinde de bir sorun bildirilmemiştir. Süt ürünü işletmelerinin hammadde lojistik maliyetlerinden dolayı hammaddeye yakın, şehre ve OSB'ye uzak kurulması dolayısıyla gerekli olan buhar enerjisi kömürden elde edilmektedir. Bununla beraber çiftliklerde oluşan sıvı atıklar her işletmenin kendisi için kurduğu arıtma tesislerinde artılmaktadır.

6.3.1.2.3. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Müdürlükleri, Ulusal Süt Konseyi, İl Kontrol Laboratuvarı, Ticaret Borsası Laboratuvarı

Sektörü düzenleyen politikalar Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından ortaya konulmaktadır. Bakanlık ve ona bağlı müdürlükler bu politikaların düzgün işlenmesini, kontrol ve denetimini sağlamaktadırlar.

Ulusal süt konseyinin en öncelikli görevi sütün maliyetine göre çiğ süt fiyatını belirlemektir. Bu görevinin yanında konseyin sektörü yönlendirmeye ve politika yapıcıya öneri vermeye dönük birçok görevi bulunmaktadır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Gıda ve Yem Şube Müdürlüğü, İl Kontrol Laboratuvarı ve Ticaret Borsası Laboratuvarları üretilen süt ve süt ürünlerinin insan sağlığına, belirtilen gıda kodekslerine ve standartlara uygun üretilmelerini takip ederek belli bir üretim standardının sağlanmasına çalışan yetkili kurumlardır.

6.3.2. Üretim

6.3.2.1. Süt Ürünleri İmalatı

Trakya'da başta klasik beyaz peynir, kaşar peyniri ve yoğurt türleri olmak üzere ayran, kaymak, kefir, mozeralla peyniri, lor ve tereyağı üretilmektedir. Ancak bölgede klasik beyaz peynir üretimi ön plana çıkmaktadır. İşletme sahipleri ürettikleri klasik beyaz peynirin hem ihtiva ettiği süt miktarı hem de lezzet bakımından ulusal üreticilerin ve diğer bölgelerin ürettiği beyaz peynire göre çok daha kaliteli olduğunu bildirmişlerdir. En kaliteli beyaz peynirin 18 kg'lık tenekesinin 145 kg sütten imal edildiği belirtilmiştir.

Trakya Bölgesi'nde süt ürünü imal eden işletmeler finansal sorunlar ile mücadele etmektedir. İşletmeler 4 farklı ana finansal maliyet koluna harcama yapmaktadır:

1- Süt maliyeti: Öncelikle işletmeler tedarik ettikleri sütlerin ücretini çiftçiye (müstahsil)'e nakit olarak(en fazla 21 gün vade ile) ödemektedirler.

2- İşletme maliyeti: İşletme ürününü üretmek için personel maliyetinden, elektrik, su, kömür gibi maliyetlere katlanmakta ve bu maliyetleri de nakit (en fazla 30 gün vade ile) ödemektedir.

3- Buzhanede bekleyen ürünlerin stok maliyeti: Klasik beyaz peynir üretiminde işletmeler peyniri imal ettikten sonra bir süre bekletmek zorundadır. Buna göre sert inek peyniri için 6-8 ay, yumuşak inek peyniri için 3-4 ay ve koyun peyniri için ise 12-18 ay civarında buzhanede bekletmek gerekmektedir. Şu anda üretilmiş bir peynir sert olarak piyasaya sunulmak istendiğinde ortalama 7 ay beklemek zorundadır ve bu 7 ay süresince oluşan stok maliyetine işletme bir fırsat maliyeti olarak katlanmak zorundadır.

4- Satılan ürünün vadeli olarak satılmasından dolayı oluşan vadeli satış maliyeti: Bu durum işletmenin ürünü sattığı müşterisine göre değişmektedir. İşletme eğer ürünlerini zincir marketlere satıyorsa ürünün ücretini 4-6 ay arasında, toptancıya satıyorsa 1-3 ay arasında, yerel markete satıyorsa 1-2 ay arasında tahsil etmektedir. Bununla beraber işletmeler sık sık ürünü verdiği toptancının iflas etmesi, ücretini ödememesi ve ortadan kaybolması gibi batak maliyeti ile karşılaşmaktadırlar. Bu vadelere katlanmak ve ücretin alınamaması gibi sorunlarla karşılaşmak istemeyen bazı işletmeler kendi şehirlerinde ve komşu şehirlerde ürünlerini dükkân açarak pazarlama yolunu seçmişlerdir. Bu şekilde kendi dükkânı vasıtasıyla ürünlerini satan işletmeler ürünlerini nakit olarak satmaktadırlar.

İşletmeler incelendiğinde borcunu nakit ödeyen ve alacağını 12 aylık bir vadede alan işletmelerin yaklaşık bir yıllık üretim maliyetinin her an hazır olması gerekmektedir. Görüşülen işletmelerin sahiplerinin birçoğunun büyük arazilere sahip olması dolayısıyla araziden elde ettiği geliri bu sektörde kullanması sonucunda sıkıntı çekmediği görülmektedir. Bununla beraber yüksek miktarda mal verdiği bir müşterisinin batması durumunda genellikle işletmenin de sahip olduğu finansal yükler sebebiyle iflas etmek durumunda kaldığı görülmektedir. Bu nedenlerle işletmelerin satış yaparken çok temkinli davranarak çok kişiye satış yapmak istemedikleri ve yalnızca güvenilir müşterilerine satış yapmak istedikleri görülmektedir. Bunun haricinde bazı işletmelerin kendi dükkanlarını kurarak

müşterilerine ve mahalle pazarcılarına nakit satış yaptıkları görülmektedir.

Yukarıda sayılan sıkıntılar sebebiyle işletmelerin yüksek kapasiteli üretim tesislerine sahip olmakla beraber işletme için gerekli olan finansmana sahip olmamaları nedeniyle tam kapasitede çalışmadıkları görülmüştür. Görüşülen çoğu işletme mevsimsel olarak değişen (Koyun ve Keçilerin yılın Mart-Temmuz ayları arasında süt vermesi sebebiyle) %30-%80 kapasite ile çalıştıklarını bildirmişlerdir.

Yoğurt ve ayran üreticileri de çoğu zaman nakit olarak sütü tedarik ettiklerini ancak satışı 4 ay vadeli olarak gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Nakit akışını sağlamak üzere sıkça banka kredisi kullanan imalatçıların faiz oranının artması sonucunda kar oranlarının % 10 azaldığı bildirilmiştir.

Sektördeki bir diğer önemli sorun kayıt dışı üretim yapan üreticilerdir. Bu üreticiler piyasadan topladıkları antibiyotikli sütleri ve son kullanma tarihi geçmiş ürünleri işleyerek kaşar peyniri yapmakta ve piyasaya normal üretim koşullarında olamayacak fiyatlar ile mal sürmektedirler. Bu durumda bazı tüketiciler ucuz olduğu için bu firmaların ürünlerini tercih etmektedir.

Bazı işletmeler işbirliği ve birlikte çalışmayı çok önemsemektedirler. Beraber satın alma ve beraber satışın yanı sıra üretimin de beraber yapılabileceğini, özellikle Torku şeker örneğinin bu bakımdan önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çok ortaklı bir anonim şirket şeklinde üretimin tek marka ve çatı altında birleştirilmesinin faydalı olabileceğini bildirmişlerdir.

6.3.3. Dışa Doğru Lojistik

6.3.3.1. Büyük Zincir Marketler, Toptancılar, Yerel Marketler, Lokanta, Oteller vs., Gıda Sanayi ve İmalatçı Mağazaları

Sektörde işletmelerin ürünlerini talep eden en güçlü aktör büyük zincir marketlerdir. Özellikle son yıllarda büyük zincir marketlerin, mağazalarının kurulduğu bölgedeki yerel ürünleri müşterisine sunma politikası sonrasında bölgedeki işletmelerin ürünlerine olan talep artmıştır. Bununla beraber zincir marketlerin işletmelerin ürünlerini düşük fiyatla, uzun vade ve ayrıca reyon parası ödeyerek talep etmeleri sonucu birçok firmanın üretimini neredeyse karsız yapmak zorunda kalacak olmaları sebebiyle bu talep geri çevrilmiştir. Bu durum zincir marketlerin işletmelere karşı ne kadar güçlü olduğunu göstermesi ve sektörde oluşan karı alması bakımından önemlidir. Bölgedeki işletmelerin büyük zincir marketlere ürünlerini satmamaları sonucunda ürünlerin ülke çapında satılmasını engellemiş ve genellikle ürünlerin bölge, İstanbul ve komşu bölgelerle sınırlı pazarlarda arz edilmesine neden olmuştur.

Yoğurt üretiminde ulusal çapta üretim yapan büyük işletmeciler pazarı ele geçirmek üzere yoğun rekabet etmektedir. Büyük firmaların bölgedeki yerel işletmelerin faaliyet gösterdiği yerel market ve büfeleri kendi mallarının satışını yapmak üzere yönlendirdiği ve zorladığı ifade edilmiştir.

Süt ürünü üreticileri ürünlerini İstanbul'daki toptancılara da pazarlamaktadırlar. Bu konudaki en büyük sorun tahsilat olarak gözükmektedir. Bazı durumlarda mal verilen toptancı ücreti geciktirmekte, ödeyememekte ve iflas edebilmektedir. Eğer verilen mal miktarı yüksekse bu durum işletmenin iflas etmesine yol açabilmektedir.

Bölgedeki işletmelerin bölgede bulunan yerel marketler ile vade ve fiyat konusunda anlaşabildikleri için iyi çalıştıkları gözlenmiştir. Bu durumda yerel marketlerin işletmelere karşı orta düzeyde güçleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşletmeler özellikle yoğurt ve ayran üreticileri olmak üzere ürünlerini lokanta ve otellere vermektedirler. Bu durumda bölgedeki çoğu lokanta ve otelde bölgedeki işletmelerin ürünleri satılmaktadır. Bu durum firmaların bölge içi pazarda rekabet gücüne olumlu etki etmektedir.

İşletmelerin birçok ürününün (peynir, lor, tereyağı, mozeralla peyniri vs. gibi) gıda sanayi tarafından talep edildiği ve yiyeceklerde kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber peynir gibi ürünlerin kültürel olarak yemek ve yiyeceklerde nispeten az kullanılması talep miktarını düşürmektedir.

6.3.3.2. Peynir Altı Suyu

Peynir üretimi sonrasında atık olarak peynir altı suyu ortaya çıkmaktadır. Peynir altı suyu çevreye zararlı olduğu için söz konusu su yeniden işlenerek diğer gıda sektörlerinin kullandığı peynir altı suyu tozuna dönüştürülmektedir. Önceki yıllarda bölgedeki işletmeler atık olarak gördükleri peynir altı suyundan kurtulmak için üzerine ücret ödeyip ve nakliyesine katlanıp bu atığı işleyen fabrikalara (Ör. Maybi) göndermekteydiler. Son yıllarda ise bu döngü tam tersine dönmüş, peynir altı suyu bir değer haline gelmiştir. Kırklareli ilindeki işletmeler bir araya gelerek Astosan adındaki firma ile ücret alarak ve nakliyesi Astosan firmasının karşılaması karşılığında anlaşmışlardır. Bu durum işletmelere yan gelir getirmektedir.

6.3.4. Pazarlama ve Satış

Bölgedeki süt ürünü işletmeleri yukarıda da belirtildiği gibi aile işletmeleridir. Genelde üretimi iyi bilen baba ve bir kardeş üretim tesisinde üretimi yürütmektedirler. Bir diğer kardeş ürünlerin pazarlanması, satışı ve müşteriler ile anlaşmalara bakmaktadır. Bir diğer kardeş ise muhasebe, ödemeler ve tahsilatlar ile ilgilenmektedir. İşletmelerin çoğunda bu şekilde bir görev paylaşımı görülmektedir. Bunun haricinde bazı orta ve büyük ölçekli firmaların birkaç kişiden oluşan pazarlama ve satış ekipleri bulunmaktadır. Bu pazarlama ve satış ekipleri bölgedeki ve İstanbul'daki müşteriler ile görüşüp anlaşma yaparak satış gerçekleştirmektedirler. İşletmeler ürünlerinin fiyatını özellikle çiğ süt fiyatı artışlarına göre arttırmakta ve imalat maliyetlerinin üzerine belli bir kar koyarak belirlenmektedir. Yoğurt ve ayran imalatçıları özellikle 2000 yılından sonra işletme sayısının artması ve büyük firmaların zincir firmalar ile anlaşmaları sonucunda zincir marketler ile anlaşamamaya başlamışlardır. Bunun sonucunda restoran ve tabldot yemek firmaları ile lokal marketlere yönelmişlerdir.

Bazı yoğurt ve ayran üreticileri piyasa üreticilerinin yanı sıra herhangi bir üretim yapmadan işin ticaretini yapan plasiyerlerin bulunduğunu ve bunların önemli sıkıntılara yol açtıklarından bahsetmişlerdir. Plasiyerlerin işletmelere onların mallarını pazarlama konusunda yardımcı olacaklarını vaat ederek, piyasada sanal bir rekabet oluşturduklarını, fiyatın aşağıya düşmesine neden olduklarını ve aynı zamanda fazla miktarda ürün bırakma eğilimleri nedeni ile yoğurt ve ayran geri dönüşünü artıran etkilerinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber bölgedeki işletmelerin birçoğunun natürel yoğurt üretmesi ve bu yoğurdun diğer büyük üreticilerin yoğurtlarına göre daha az ömürlü ve sert olmaması ve ayrıca doğal olarak su salması nedeniyle tüketiciler süt ve maya yanında ömrü uzatmak için katkı maddesi eklenen yoğurtlara yönelmektedirler. Bu durum bölge işletmelerini olumsuz etkilemekte ve tüketicileri sağlıklı yoğurttan uzaklaştırmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için natürel yoğurda yönelik bir kampanya yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

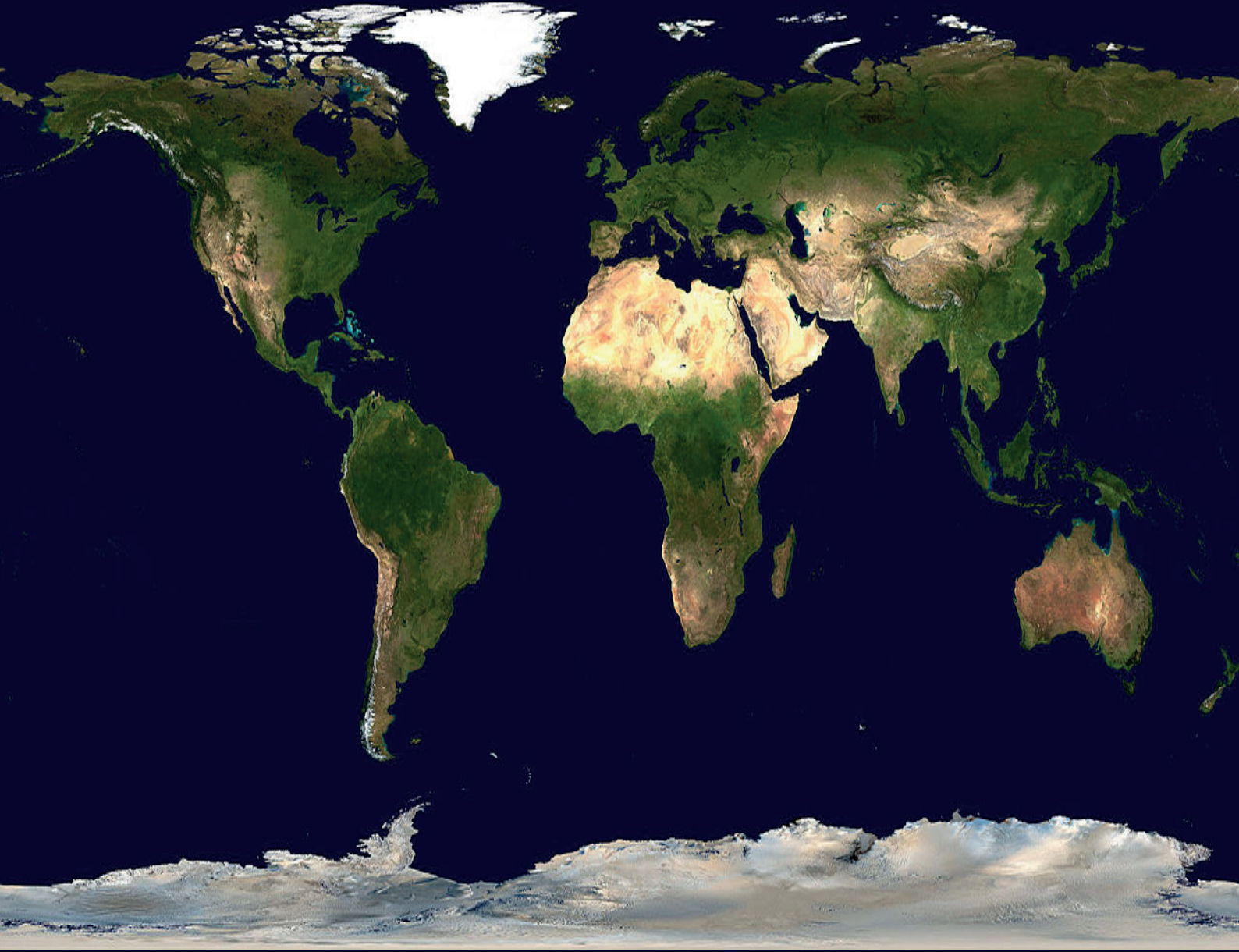
Son yıllarda fabrikasyon peynir firmalarının güçlenmesi ile pazardaki müşterilerin fabrikasyon inek peynirine alıştıklarını bu nedenle koyun ve keçi peyniri ile natürel inek peynirinin tüketici gözündeki değerinin azaldığını ve daha az arandığı bildirilmiştir. Bu durum bölge işletmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bazı işletme sahipleri pazarda hazır ürünlere doğru bir gidiş olduğunu ve fabrikasyon ürünlerin özendirilmeye başlandığını bildirmişlerdir. Bununla beraber premium müşteri olarak kabul edilen %10'luk kesimin her zaman var olacağını ve bu yüzden söz konusu kesime hitap eden ürünlerin üretilmesi gerektiği bildirilmiştir.

6.3.5. Satış Sonrası Hizmetler

İşletmelerin satış sonrası hizmet alanında gerçekleştirdikleri çok fazla faaliyet bulunmamaktadır. Satış sonrası hizmet olarak son kullanma tarihi geçmiş ürünlerin toplanarak yok edilmesi sayılabilir.

6.3.6. İşletme Altyapısı

Sektördeki işletmeler aile işletmesi olduğu için işletmenin işlevleriyle baba ve çocukları ilgilenmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bir baba ve bir kardeş üretim ile bir kardeş pazarlama ile bir kardeş ödemeler, tahsilatlar ve muhasebe ile ilgilenmektedirler. Küçük ölçekli işletmeler serbest mali müşavirlerden muhasebe konusunda destek almakta iken orta ve büyük ölçekli işletmelerin firma dâhilinde muhasebe birimleri bulunmakta ve burada ön muhasebe veya muhasebe işlevi görülmektedir. İşletmede planlama işlevi işlenen süt miktarı ve ürünlere gelen talebe göre kardeş veya ortaklardan biri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında kalite yönetimi ve gıda güvenliği konusunda son yıllarda getirilen politikalar sonucunda firmalar kalite ve HACCP belgeleri almışlardır. Belge ve dokümantasyon işlemleri için işletmeler genellikle dışarıdan danışmanlık hizmeti almaktadırlar. Bunun yanında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının ve Kalkınma Ajansının hibe programlarına başvurmak için yine dışarıdan danışmanlık hizmeti alınmaktadır.

6.3.7. Tedarik

Sektörün en büyük tedarik kalemi süttür. İşletme çiftçilerin süt ücretinin ve süt birliği veya süt kooperatifinin komisyonunu nakit (en fazla 21 gün vade ile) ödemektedir. Bunun yanında maya, teneke, tuz, kömür gibi tedarik kalemlerini azaldıkça tedarik etmektedirler. Bunların tedarikinde şu ana kadar bir sorun bildirilmemiştir.

6.3.8. İnsan Kaynakları Yönetimi

Görüşülen işletmeler özellikle işi bilen usta bulma konusunda zorluk çekmektedirler. Süt ürünleri sektöründe personel usta, kalfa ve yardımcı personel olarak ayrılmaktadır. Sektörde klasik beyaz peynir, kaşar peyniri ve yoğurt gibi ana türlerin ustası farklıdır. Yani bunların üçünü de imal etmek isteyen işletmenin en az üç adet usta bulundurması gerekmektedir. Bazı işletmelerin ustası baba ve kardeşlerden biri olabilmektedir. Bunun haricinde imalat gerçekleştirilmesi için mutlaka ustanın bulundurulması gerekmektedir. Sektörde şu anda usta bulma konusunda sıkıntı bulunduğu için ustaların maaşları yüksek seviyelere çıkmıştır, yüksek maaşlara rağmen halen sıkıntı devam etmektedir. Usta ve personel bulunamamasının bir diğer nedeni işletmelerin şehir merkezlerinden uzak kırsalda kurulmasıdır. Yetişmiş personel şehirlerde ikamet etmek istemektedir.

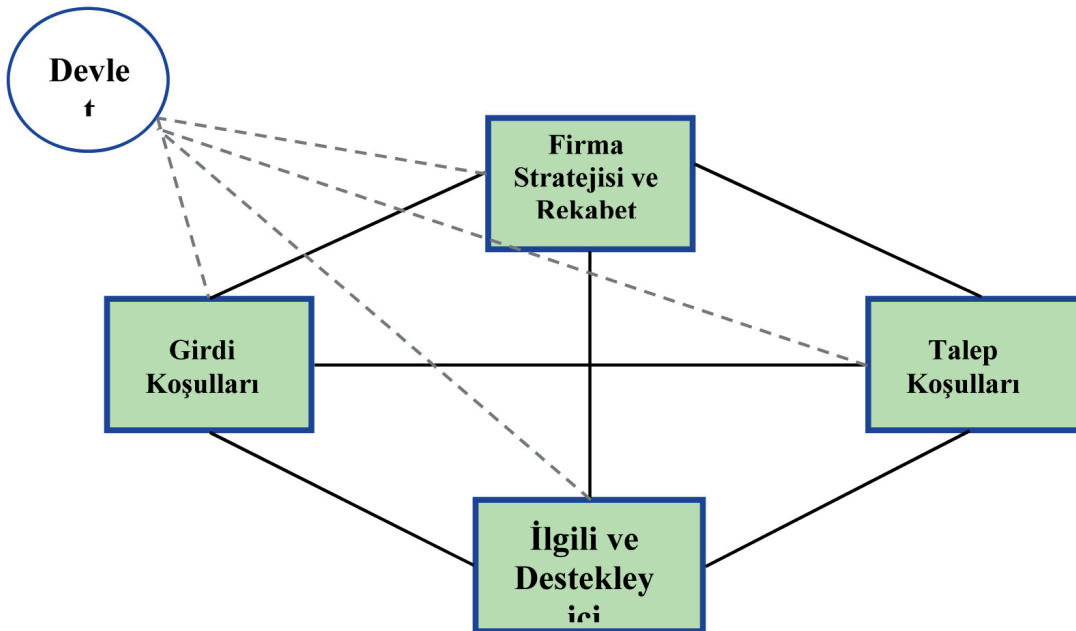
Peynir imalatında çalışacak kalfa ve usta yetiştirecek bir eğitim kurumunun bölgede olmaması bu konudaki sıkıntının devam edeceğini göstermektedir. Üreticiler böyle bir eğitim biriminin üniversite meslek yüksekokullarında veya meslek liselerinde açılması durumunda hem bölüme hem de öğrenim gören öğrencilere yardımcı olabileceklerini, laboratuvar, staj ve iş olanağı sağlayabileceklerini bildirmişlerdir. İmalatın gıda mühendisleri tarafından kontrol edilmesinin sorunsuz ve standart bir üretim için önemli olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında firmanın bünyesinde gıda mühendislerinin varlığı firmanın Ar-Ge yapmasını ve yeni ürünler denemesini sağlamaktadır.

6.3.9. Teknoloji

Bölgedeki işletmeler son yıllarda üretim standartlarıyla ilgili devletin talep ettiği standartlar nedeniyle teknolojilerini yenileme yollarına gitmişlerdir. Bu bakımdan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün Kırsal Kalkınma Programı ve Trakya Kalkınma Ajansı'nın İktisadi Kalkınma Programı hibeleri ile birçok işletmenin teknolojisini yenileyerek son yılların teknolojisine ulaşmasını sağlaması önemlidir. Bunun haricinde teknolojinin yenilenmesinde işletmeler banka kredilerini kullanmışlardır. Sütün çabuk bozulabilir bir ürün olması sebebiyle sağıldıktan hemen sonra soğutmalı depolara girerek işletmeye gelene kadar soğuk zincir dahilinde kalması gerekmektedir. Bu nedenle son 10 yıldır bölgedeki köylerde soğutmalı depoların ve çift cidarlı depoların bulunduğu araçların tedarik edilerek teknolojinin yenilenmesi, bölgedeki işletmelerin bu teknoloji yeni yeni edinen diğer bölgelerdeki işletmelere karşı avantajını ortaya koymaktadır.

6.4. Küme Elması

Küme Elması

Şekil 31: Rekabet Elması

6.4.1. Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı

6.4.1.1. Markalaşma

Markalaşma günümüzde gıda sektöründe pazarda yer almak ve ürünün cazibesini artırmak için giderek önem kazanan bir unsur haline gelmiştir. Marka bilinirliği süt ürünleri gibi geleneksel ürünlerin pazardan aldığı payda önemli rol oynamaktadır. Trakya Bölgesi ürünleri piyasada kaliteli süt ürünleri imajına sahip olmakla beraber Edirne ve Kırklareli klasik tip beyaz peyniri gibi potansiyeli olan ürünler yukarıda anlatılan çeşitli nedenlerle hak ettiği oranda ülke genelinde marka haline gelememiştir. Ancak yine de bölgede sektörde faaliyet gösteren Danone, Kaanlar, Bahçivan, Ünal gibi bilinirliği ülke çapına yayılmış önemli markalar bulunmaktadır. Bu markalar ile bölgenin süt ve süt ürünleri sadece Trakya bölgesinde değil İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinde bilinir hale gelmiştir. Bu bağlamda sütü işleyip ürün halinde pazara sunan büyük işletmelerin başarılı pazarlama stratejileri uyguladıkları görülmektedir. Bununla beraber bir nevi butik üretim gerçekleştiren Süzülmüş, Yardımcı, Yaman gibi markaların bölgede ve bölgeyi ziyaret eden turistler tarafından bilinirliği artmaya başlamıştır.

6.4.1.2. Firma Yapısı

Süt ve süt ürünleri sektörü Trakya Bölgesi'nde uzun yıllardır var olan bir sektördür. Süt ürünleri işletmeleri sütün bozulabilir ve soğuk zincir lojistiği ile taşınması zorunlu bir ürün olması dolayısıyla hammaddeye yakın kurulmuşlardır. Bu nedenle Trakya Bölgesi'nde dağınık bir yapı sergilemektedirler. Firmaların neredeyse tamamı küçük ve orta ölçekli firmalardır. Firmalarda şu anda 2'nci ve 3'ncü nesil çocuklar işletme sahipleridirler. İşletmeler halen geleneksel üretim gerçekleştirdikleri için sektörün geçmişten gelen yapısal finansal sorunları devam etmektedir. Bu yapısal sorunları yukarıda da belirtildiği gibi hammadde ve işletme giderlerini peşin ödeyip, klasik beyaz peynirin olgunlaşması için 6 ay boyunca buzdanede bekletilmesi maliyetine ve ayrıca satılan ürünün ödemesinin uzun vadede tahsil edilmesi maliyetine katlanılması olarak sıralayabiliriz. Bu durum sektörün karını azaltmakta ve her an nakit paraya ihtiyaç duymasına neden olmaktadır.

Edirne ilinde toplamda 10-15 civarında peynir üreten firma bulunmaktadır. Bu sayı Kırklareli ilinde daha fazladır. Bununla beraber bölge içerisinde 3-4 adet ülke çapında faaliyet gösteren firma bulunmaktadır. Ülke çapında faaliyet gösteren firmaların ürettiği peynirlerin kalite olarak bölgede üretilen peynirlere göre daha düşük olduğu ve onların fabrikasyon üretim gerçekleştirdikleri belirtilmiştir. Bölgede üretilen natürel tip beyaz peynirin en büyük rakibi benzer tarzda üretilen Balıkesir ilindeki Ezine peynirleri ve bu peyniri üreten Balıkesir'deki üreticilerdir. Bölgede üretilen klasik tip natürel peynir fabrikasyon peynirden daha kaliteli olmasına rağmen bu farkın piyasada anlaşılabilmesi nedeniyle sıkıntı çekildiği bildirilmiştir. Bazı imalatçılar Balıkesir'in yanında Çanakkale, Bursa, Konya yöresinin de rakipleri olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen işletmeler hem Çanakkale, Bursa, Konya hem de Balıkesirli imalatçıların üretim maliyetleri (denetim açısından daha serbestler) ve hammadde bakımından daha avantajlı olduklarını bildirmişlerdir. İşletme sahipleri eğer ortak hareket etmezler ise 10 yıl içerisinde yok olabileceklerini ancak ortak olarak hareket edebilirlerse kendi kalitelerini koruyup büyüklük ölçüsünde üretim yapabileceklerini bildirmektedirler.

6.4.2. Girdi Koşulları

6.4.2.1. İşgücü

Trakya Bölgesi'nde işletmeler kırsal alanlarda kurulu olmaları nedeniyle personel ve özellikle usta bulma konusunda sıkıntı çekmektedirler. Bölgedeki işletmelerde çalışan ustalara bakıldığında bunların genellikle bölge dışarısından Çanakkale, Balıkesir illerinden geldikleri görülmektedir. Bu sıkıntı nedeniyle usta ücretleri son yıllarda çok fazla yükselmiştir. Bölgede süt ve süt ürünleri üzerine bir meslek lisesi vs. gibi bir okulun veya bir bölümün açılmasının uzun vadede kaliteli üretimin devamlılığı için önemli olduğu belirtilmiştir.

6.4.2.2. Hammadde ve Pazara Yakınlık

Trakya Bölgesi'nde süt ürünleri imalatçıları tarafından işlenen sütün neredeyse tamamı bölge içerisinden tedarik edilmektedir. Görüşmelerde özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin bölge içerisinden inek sütü bulma konusunda bir sıkıntı çekmedikleri ve gerekli olan inek sütünün tamamını bölgeden sağladıkları bildirilmiştir. Ancak koyun ve keçi sütü konusunda son yıllarda sıkıntı çekildiği, gerekli olan sütün bir kısmının bölge dışından tedarik edildiği ve bu nedenle koyun ve keçi yetiştiriciliğine destek verilmesi gerektiği bildirilmiştir. İşletmeler genellikle hammadde olan sütün toplandığı yerlere yakın kurulmuştur. Bakteri sayısı ve sütte antibiyotik durumu gibi kalite ve sağlık durumu bakımından hammaddenin standardının ve kontrolünün diğer bölgelere nazaran daha yüksek olduğu ancak minimum standartlar konusunda zaman zaman sıkıntıların olduğu bildirilmiştir. Görüşülen bazı işletmeler süt bulamama durumunda bir yardımlaşmanın olduğunu belirtmişlerdir. İşletmeler çoğunlukla Ulusal Süt Konseyi'nin belirlediği süt fiyatı üzerinden süt tedarik ettiklerini ama rakipleri olan diğer bölgelerin bu fiyatın çok daha azına sütü tedarik ettiklerini bildirmişler ve bu durumun yurt içi piyasada özellikle İstanbul piyasasında kendileri açısından rekabet dezavantajı yarattığını söylemişlerdir. Bölgedeki işletmelerin müşterilerinin bölge içerisinde, İstanbul'da ve komşu bölgelerde bulunduğu ifade edilmiştir. Bu bakımdan bölgenin ulaşım altyapısının gelişmiş olması ve ülkemizde nüfus yoğunluğu bakımından yüksek olan İstanbul, Bursa, İzmit gibi şehirlere yakınlık lojistik maliyetleri ve pazarlama kolaylığı yönünden işletmeleri avantajlı konuma getirmektedir.

6.4.2.3. Teknoloji

İşletmeler son yıllarda çeşitli desteklerden yararlanarak teknolojilerini yenilemişlerdir. Orta ve büyük ölçekli işletmelerin desteklere erişim konusunda sorunlarının bulunmadığı ancak küçük işletmelerde destek mekanizmasını bilen personelin bulunmaması veya danışmanlarla çalışma kapasitesinin az olması nedeniyle desteklere erişemedikleri görülmüştür.

Bölgedeki süt ürünü imalatçıların geleneksel ürünler ile ilgilenmesi sebebiyle Ar-Ge veya inovasyon konusunda bir faaliyetleri bulunmamaktadır.

6.4.3. Talep Koşulları

6.4.3.1. Dış Talep

Ülkemizde süt ürünleri standardının özellikle Avrupa Birliği'ne üye ülkeler başta olmak üzere gelişmiş ülkeler tarafından yetersiz görülmesi ihracatın önündeki en büyük engel olarak gözükmektedir. Bununla beraber Avrupa Birliği'nin Türkiye firmalarının AB ülkelerine süt ve süt ürünleri satabilecek standartta olduğunu kabul etmesi ile 03.04.2013 tarihi itibarıyla Trakya Bölgesi'nden de 2 firmanın bulunduğu toplam 6 büyük firmanın AB ülkelerine süt ve süt ürünleri ihracatına izin verildiği bildirilmiştir.

Bunun haricinde 2014 yılının sonu itibarıyla Rusya'nın Avrupa Birliği'ne gıda ihracatı konusunda ambargo uygulaması, bölgedeki işletmelere Rusya'ya süt ve süt ürünü özellikle kaşar peyniri ve türevleri ihraç etme konusunda potansiyel sunmaktadır. Bölgedeki işletmeler bu konuda çaba göstermektedir. Ortadoğu pazarında süt ve süt ürünü ihraç etme konusunda bir kısıtlama olmaması sebebiyle söz konusu Pazar özellikle beyaz peynir konusunda potansiyel taşımaktadır.

6.4.3.2. İç Talep

Trakya Bölgesi'ni ülkemizde en fazla nüfus yoğunluğu bulunan Marmara Bölgesi'nde bulunması ve İstanbul ile komşu olması buradaki tüketicilere ulaşma konusunda avantaj sunmaktadır. Ülkemizde hayvansal proteinin en büyük kaynaklarından biri olan süte olan talebin son yıllarda artması sonucunda bu alanda bir marka olan ve kaliteli ürünler üreten Trakya Bölgesi ön plana çıkmaktadır.

6.4.4. İlgili ve Destekleyici Kuruluşlar

6.4.4.1. Sivil Toplum Kuruluşları

Bölgede hâlihazırda imalat gerçekleştiren 47 üye işletmenin bulunduğu "Trakya Süt Sanayicileri Derneği" bulunmaktadır. Trakya Süt Sanayicileri Derneği üyeleri yıl içinde belirli periyotlarla toplanarak sektörün durumu hakkında görüş alışverişinde bulunmaktadır. Ayrıca, Kırklareli ilindeki 15 civarında işletmenin ortaklığında oluşturulan "Kırklareli Süt ve Gıda Yatırım A.Ş." firması yatırım gerçekleştirmekte ve ortaklaşa işler yapmaktadır. Bu firma çatısı altında peynir altı suyunun yoğunlaştırılması ile alakalı olarak önümüzdeki günlerde 1 milyon TL tutarında bir tesis yatırımı yapacağı bildirilmiştir.

İşletmelerin oluşturduğu yapılar haricinde bölgede Süt Birlikleri ve Süt Kooperatifleri bulunmaktadır. Süt Birlikleri ve süt kooperatifleri süt üreticisi ve süt ürünleri imalatçısı arasında aracı konumundadır ve sütün işletmelere ulaşmasını sağlamaktadır. Bu süt birlikleri ve süt kooperatiflerin üreticileri korumak ve geliştirmek adına kurulmuş olmalarına rağmen istenilen hizmeti sunamadıkları işletmeler tarafından bildirilmiştir.

6.4.4.2. Üniversiteler

Görüşülen işletme temsilcileri üniversiteler ile bir bağlarının olmadığını bildirmişlerdir. Üniversiteler ile ilişki sadece mezun olan gıda mühendisleri ile araştırmacıların gerçekleştirdiği çalışmalar düzeyindedir. Bununla beraber üniversitelerde bulunan laboratuvarların kullanımı, inovasyon ve Ar-Ge düzeyinde bir ilişki bulunmadığı belirtilmiştir. Üniversite, borsa ve ticaret ve sanayi odasının ortaklaşa standart ürün üretme ve ürün geliştirme konusunda çalışmasının sektör için faydalı olacağı ifade edilmiştir.

6.4.4.3. Finansal Kurumlar

Yatırım gerçekleştirmek ve işletmenin sürdürülmesi için işletmeler zaman zaman bankalardan kredi kullanmaktadırlar. Kredi garanti fonu gibi yapıların kullanılıp kullanılmadığı konusunda bir veri bulunmamaktadır. Bununla beraber faizlerin yüksek olması sebebiyle sektörün bu konuda desteklenmesi gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca süt ve süt ürünleri üreticilere dönük özel kredi paketlerinin oluşturulması firmaların yeni yatırım gerçekleştirmesi açısından yararlı olabilir.

6.4.4.4. Laboratuvarlar

Bölgede bulunan Ticaret Borsası Laboratuvarları ve İl Kontrol Laboratuvarları sektörün talep ettiği ihtiyaçlara cevap vermekle beraber görüşmelerde laboratuvar yönünden sektörün eksiklikleri bulunduğu bildirilmiştir.

6.4.4.5. Ulusal Süt Konseyi

Ulusal Süt Konseyi'nin belirlediği çiğ süt fiyatı kararlarına bölgedeki işletmelerin riayet ettiği görülmüştür. Bununla beraber Ulusal Süt Konseyi'nin yapısında bölgedeki imalatçı ve üretici birlik ve derneklerinin yeterince yer almadığı görülmüştür. Bölgedeki süt üreticileri ve işletmelerin haklarının konseyde temsil edilmesi için bölgedeki sektör temsilcilerinin çalışma yapması gerekmektedir.

6.4.4.6. Ticaret Borsaları ve Ticaret Odaları

Bölgedeki ticaret borsaları ve ticaret odalarının süt ürünlerinin coğrafi işaret alma konusunda girişimleri bulunduğu ve bu çalışmalar neticesinde Edirne Peyniri coğrafi işaret aldığı bilinmektedir. Buna benzer alanlarda borsa ve odalar etkin çalışmalar yapabilirler. Ayrıca borsa ve odalar sektör temsilcilerinin ortak hareket etmesi noktasında kritik rol oynayabilecek kurumlardır.

6.4.4.7. Kalite Danışmanlık Firmaları

Son yıllarda özellikle Avrupa Birliği mevzuatıyla uyum kapsamında gıdaların ve proseslerin standartlarının yükseltilmesi yönünde politikaların belirlenmesi işletmelerin kalite standardı almasını zorunlu tutmaktadır. Bu sebeple bölgede ve İstanbul'da bulunan kalite danışmanlık şirketleri ile işletmeler yakın çalışmaktadır.

6.4.5. Devlet

6.4.5.1. Teşvikler

Trakya Bölgesi'ndeki orta ve büyük ölçekli kuruluşlar Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Kırsal Kalkınma Desteklerinden, Trakya Kalkınma Ajansının İktisadi Kalkınma Desteklerinden ve KOSGEB'in desteklerinden yararlanmaktadır. Bununla beraber küçük ölçekli işletmeler devlet desteklerinden ilgili personel olmaması sebebiyle tam olarak yararlanmamaktadır. Onun yerine firmalar banka kredilerine yönelmektedir. AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelere destek amacıyla kurulmuş olan Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA)'nın bir bileşeni olan Kırsal Kalkınma (IPA Rural Development-IPARD) desteği ülkemizde çeşitli illerde uygulanmaktadır. Bölge illerinin şu anda IPARD desteği kapsamındaki iller içinde olmaması özellikle Trakya Bölgesine hayvancılık yatırımı yapacak yatırımcıları diğer bölgelere yönlendirmektedir. Bu durum bölgedeki sektörün büyümesini olumsuz etkilemektedir. IPARD'ın sonraki desteklerinin Trakya Bölgesi'ni kapsamaması sektörün gelişmesini arttıracaktır.

6.4.5.2. Kamu Kurumları

Bölgede her ilde bulunan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüklerinin ilgili şube müdürlüklerinde bulunan uzman personel sektör ve bölge hakkında bilgi sahibidir. İşletmeler ile yakın ilişki içinde olan personel, firmalara ürünlerin sağlık ve standartlara uygunluğu ve sektörün ihtiyaç duyduğu desteğe ulaşmaları konusunda yardımcı olmaktadır. Ancak bazı işletmeler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün sadece denetim için kendilerini ziyaret ettiklerini onun dışında bir faaliyetlerinin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kırklareli ilinin AB uyum politikaları çerçevesinde pilot bölge olarak seçilmiş olduğu, süt ve süt ürünleri sektöründeki birçok yeniliğin burada uygulanmaya başlandığı, bu uyum politikaları için yapılan denetimlerin çok yüksek standartta olduğu ve ayrıca pilot bölge olmanın üretimde kaliteyi ve hijyeni arttırdığı, gelecek dönemde bölgenin bu bakımdan diğer bölgelerden ayrışacağı belirtilmiştir. Bununla beraber peynir üretimi gerçekleştiren bazı köy kooperatifleri AB uyum politikaları çerçevesinde peynir üretim standartlarını sağlayamamaları ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği denetimler sonrasında standartları sağlayacak yeni bir üretim yeri yatırımı yapamamaları sonucunda peynir üretimine son vermek zorunda kalmışlardır.

Bazı işletmeler Halk Sağlığı Müdürlüğünden hijyen eğitimi aldıklarını bildirmişlerdir.

Kaynakça

- Ulusal Süt Konseyi, Dünya ve Türkiye Süt Sektör İstatistikleri 2013
- TÜİK
- Gıda ve Tarım Örgütü (FAO, FAOSTAT)
- Trade Map, Market Analysis and Research, International Trade Centre (ITC), <http://www.trademap.org/>
- Sosyal Sigortalar Kurumu
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
- Birleşmiş Milletler Emtia Ticaret İstatistikleri Veritabanı, 2014
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
- İstanbul Sanayi Odası (İSO)
- Hollanda Tarım ve Ziraat Federasyonu Süt ve Süt Ürünleri Komitesi Uluslararası Süt Fiyatı Karşılaştırması Raporu
- Dellal, İ ve Tan, S. Türkiye’de Süt Sektörü ve Sütçülük Politikaları
- Konya Ticaret Borsası, Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi Raporu
- ASÜD, Dünya ve Türkiye Süt Endüstrisi Raporu 2010
- Edirne İl Gıda Tarım Müdürlüğü
- Kırklareli İl Gıda Tarım Müdürlüğü
- Tekirdağ İl Gıda Tarım Müdürlüğü

EK 1: KÜMELENME ÇALIŞMASI İŞ AKIŞ SÜRECİ

